

*Адиб
ва
жамият*

ЭРГАШ МУҲАММАД
АТОРУҲ

ЯРАДОР ЮРАК

*Шеърлар,
манзумалар,
достонлар*

ЭРГАШ МУҲАММАД
АТОРУҲ

ЯРАДОР ЮРАК

Шеърлар, манзумалар, дostonлар

ТОШКЕНТ
“АДАБИЁТ”
2021

УЎК: 821.512.133-32

КБК: 84(5Ў)7

М 96

Эргаш Муҳаммад Аторух

М 96 **Ярадор юрак** [Матн]: / *Шеърлар, манзумалар, достонлар.*

Эргаш Муҳаммад Аторух. – Тошкент: «Adabiyot» нашриёти,
2021. – 320 б.

ISBN 978-9943-6781-6-3

Масъул муҳаррир

Шоди Отамурод,

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси, шоир

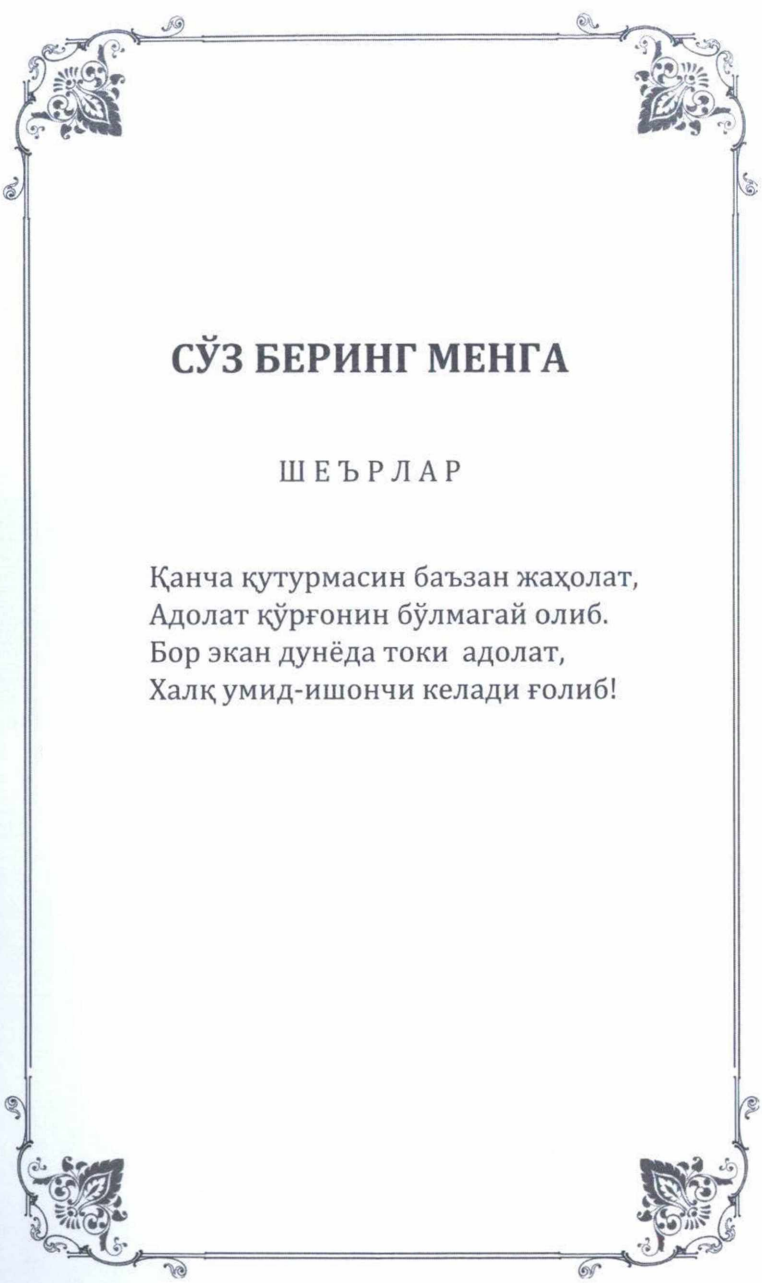
Шоир – кўнгил куйчиси. Шеърлари мусиқа ноталари каби ранг-баранг ва жозибадор. Бу бежизга эмас. Эргаш Муҳаммад шеърларини ўқиганда беихтиёр шу хулосага келасиз.

Табиат ва жамият ўртасидаги уйғунликни англаган ижодкорнинг ўзига хос оҳанги, шунингдек, кутилмаган фалсафаси сизни ҳам шеърларига ошно этади. Турли мавзуларни қамраган шеър у манзумалар, достонлар сизни ҳам бефарқ қолдирмайди.

ISBN 978-9943-6781-6-3

© Э. Муҳаммад Аторух, 2021

© "ADABIYOT", 2021

СЎЗ БЕРИНГ МЕНГА

ШЕЪРЛАР

Қанча қутурмасин баъзан жаҳолат,
Адолат кўрғонин бўлмагай олиб.
Бор экан дунёда токи адолат,
Халқ умид-ишончи келади ғолиб!

ЛАБИМДАГИ ҚЎШИҚ

Меҳрим жўшган пайтлари,
Қаҳрим жўшган пайтлари
Тутилиб
Қолади тиллар,
Тилда ютилиб
Қолади диллар.

Зўрға чиққан сўзнинг ҳам
Умри калта,
Боши ҳам:
Сўзнинг кўзин этиб таҳрир,
Қош кўяди муҳаррир.

Йўқ, ҳеч кимнинг айби йўқ,
Айбнинг бари тилдадир.
Тилга кўчмай қолган чўғ,
Ёниқ сўзлар дилдадир.

Тилга бўлмас ишониб,
Лабга қулоқ осмоқ керак.
Лаблар сўзлайди ёниб,
Лабларга кўчади юрак.

Тингланг лаблар сўзлаганда,
Қамишларни най қилиб.
Найда лаблар бўзлаганда,
Қалбни ичар май қилиб.

Икки кўнгил юташганда,
Қайноқ лаблар туташганда,
Ахир унинг сўзларига
Ким ишонмаган,
Ким ёнмаган?!

Юртим, сен ҳам лабимга инган
Ёниқ уфқсан!
Қайноқ бўса каби кезинган
Лабимдаги қўшиқсан!
Мангу ёниқ қўшиқсан!

1974 йил, 3 февраль

КЕЧИРМАСМАН

Севар ҳар ким ёр кўнглин билиб,
Кўнгилсиз ёр – кўзга тушган чўп.
Аммо нетай, севиб-севилиб,
Муҳаббатда адашган ҳам кўп.

Кечиргайман ким айлаб хато,
Айро тушса ишқдан – ёридан.
Кечирмасман ҳеч кимни, аммо
Айро тушса гар диёридан!

БАҲОР СЕВГИСИ

Тунда юлдузларни ичар булоқлар,
Кундуз кўкатларга улашар жамол.
Дарёлар севгисин тилар ўтлоқлар,
Мажнунтол сочларин силайди шамол.

Дарахтлардан бўйлар баҳор севгиси,
Барглар ҳовучидан тўкилар бўса.
Гуллардан анқийди муҳаббат иси,
Ўсмада қошларнинг чиройи ўсар.

Сойларда пишқирар соғинчим оти,
Майсалар кўрпаси чорлайди мени.
Мен сени қўмсайман майсада ётиб,
Ёрим, қайга боқсам эслатар сени.

Юлдузинг излайман чалқанча ётиб,
Сенсиз кезиб юрар ёнимда баҳор.
Майсалар кўрпаси танимга ботиб,
Мен сени кутаман ҳар кеч, ҳар наҳор.

Нафасинг уфурар баҳор тунлари,
Висол эпкинлари улашади тот.
Сен бўлиб жилмаяр баҳор кунлари,
Кел, ёрим, кўксимда баҳорни уйғот.

Баҳор билан бирга кезайлик, ёрим,
Соғинчларни ичсин висол булоғи.
Кел, кутиб олайлик севги баҳорин,
Қулф уриб гулласин қўнглимиз боғи.

Менга ўхшаб кетар энтиккан баҳор,
Гулдурак гулдурад ненидир йўқлаб.

Баҳорга севгимни этаман изҳор,
Баҳор булутлари юборар йиғлаб.

Рашкинг келмасин деб – кўзларим йўлдир,
Ёмғирдан ўзимни олиб қочаман.
Ниҳоят, кўриндинг, уст-бошинг ҳўлдир,
Баҳор билан бирга қучоқ очаман.

2003 йил, 18 январь

УМР ЙЎЛДОШИМГА

Мен сени аядим, кўздек аядим,
Сен менинг ўзимсан, ўздек аядим.
Сўз менинг бойлигим, ҳар бир сўз гавҳар,
Мен сени аядим, сўздек аядим.

ҚАЙТИШ

Қайтдим, дўстлар, ижодга қайтдим,
Ён бермоқда мажруҳлик пайтим.
Сўз жилови қўлимда тагин,
Тагин, дўстлар, Ҳақ сўзин айтдим.

Кунлар ўтди – жавдираб кўзим,
Тилдан қолдим, йўқотдим сўзим.
Кунлар ўтди – тополмасдан жой,
Беркиндим мен ўзимга-ўзим.

Мушкул бўлди Эрк тонгин кутиш,
Мушкул кечди ундан ҳам – ўтиш.
Ўтиш даври судралар ҳамон,
Мумкин эмас умрни тутиш.

Йўл олислар ёру дўстимдан,
Хабари йўқ ками-кўстимдан.
Менга боқмай югуради вақт –
Давр юки босар устимдан.

Уйга қувса қишнинг совуғи,
Уйдан ҳайдар қўшним товуғи –
Буғдой қопни чўқилаб тешар,
Талондадир ризқим уруғи.

Совуқ менинг ризқимни қияр,
Қишнинг ўзи таловни суяр.
Қалам олдим баҳорни қўмсаб,
Наҳотки, қиш тилимни тияр!

Қайтдим, дўстлар, ижодга қайтдим,
Бардан тортманг руҳланган пайтим.
Сўз жилови қўлимда тагин,
Тагин, дўстлар, Ҳақ сўзин айтдим.

2003 йил, 15 январь

ПОРА

Еб битирди имонни пора,
У махлуққа ким топар чора.
Бўғай десам гирибонидан,
Олис эрур бизларнинг ора.

Аммо унинг қўллари узун,
Чанг солади бамисли кузғун.
Ҳар қадамда чалиб йиқитар,
Қишда қор ҳам тўйдирмас кўзин.

Порахўрлар эл қаддин букди,
Номус-орни тут каби тўкди.
Пул топмаса порага агар,
Ҳатто хотин-қизларин тикди.

Бу ботқоққа шоир ҳам ботди,
Мансабни деб сўзини сотди.
Пастда туриб кўрсатса пулни,
Том устидан ўзини отди.

Борин сотиб ер олар деҳқон,
Мажбуриятдан ортмайди хирмон.
Пора олиб қарз берар банкир,
Бошлар уни инқироз томон.

Ишчилар ҳам мансабдор кули,
Иш тополмас бўлмаса пули.
Тунга ҳамроҳ гўрков ҳам букун –
Марҳум тишин олади юлиб.

Порахўрлар олинар ишдан,
Янги раҳбар чиқмайди қишдан –
Қуриб олар темирдан эшик,
Пора кутмас энди тирқишдан.

Порахўрлар кўп бор тутилди,
Қамоқ деган ҳукм кутилди:
“Инсонпарвар” бизларда қонун,
Пора бериб бари қутилди.

Еб битирди имонни пора,
Йўқотишга йўқ менда чора.
Бўғай десам гирибонидан,
Олис эрур бизларнинг ора.

2003 йил, 16 январь

НАДИР

Кўкдан узилиб
Ўрмону тўқайзорларни куйдирган
Яшиннинг кучи надир,
Ер қаъридан
Тоғларни кўпориб отилган
Вулқонлар қудрати надир,
Денгизу уммонларни жойидан кўпориб
Кўкка улоқтирган
Довулу тўфонлар қудрати надир,
Надир Ватанга бўлган муҳаббатим
Қудрати олдида.

КҮНГИЛ МУЛКИ

Бу дунёда мулкдорларнинг кўпини кўрдим,
Салласига нафс ўраган сўфини кўрдим.
Тилёғлама тилларидан томса ҳамки бол,
Кўлларида чоҳ чуқалар чўпини кўрдим.

Тайёрига айёрларни дерлар тулкидир,
Бундай қилиқ ҳақгўй учун ётдир, кулгидир.
Қалб бойлиги инсонларни улуғлар мудом,
Ишқу вафо, меҳру имон кўнгил мулкидир.

Ўзлигини асрай олган инсон ўзидир,
Кўнгил мулкин кўриқчиси унинг кўзидир.
Юрагидан меҳру шафқат таратар бўлса,
Кўнгил мулкин қулф-калити иссиқ сўзидир.

2005 йил, 2 декабрь

ХАЁЛ ВА РҶЁБ

Элма-эл югурган дарёлар бедор,
Дунёни оқартмоқ орзу-аъмоли –
Ёз чоғи буғланиб, қишда ёққан қор –
Дарёларнинг ўша оппоқ хаёли.

ЧЕГАРАЧИ ҲЙЛАРИ

Қоқ ярим тун. Олам уйқуда,
Сирга тўла гунг бир сукунат.
Яшасин деб халқим осуда,
Бир менгина уйғоқман фақат.

Йироқларга қадалган нигоҳ,
Қўшилолмас киприкка киприк.
Шитир этса майсалар ногоҳ,
Хушёр тортиб, оламан ҳадик.

Бўлса ҳамки агар у шамол,
Тўғрилайман автомат оғзин.
Ҳозир менга бегона хаёл,
Ҳйлолмайман ёримнинг нозин.

Халал берар ахир бундай пайт
Ёр хаёли, она соғинчи.
Атрофимга боқсам сал лоқайд,
Хавфда қолар Ватаним тинчи.

Маъзур тутинг мени, отажон,
Ҳйлолмайман сизни ҳам қониб.
Чегарага соқчиман бу он,
Ватан мени қўйган ишониб.

Сеҳрлолмас ширин тушлар ҳам,
Фикрим бўлмас на гул, на осмон.
Учиб ўтган оддий қушлар ҳам
Уйғотади кўнглимда гумон.

Қани энди, дунё тинч бўлиб,
Хавфсиз бўлса бутун чегара.
Диллар дўстлик меҳрига тўлиб,
Бўлмаса ҳеч юраги қора.

Бир отанинг боласи каби
Яшасалар жамики инсон:
Тинч бўларди одамлар қалби,
Тинч бўларди бу кўҳна жаҳон!

СЎЗ БЕРИНГ МЕНГА

Қайдадир ётибди битикли тошлар,
Илк одам кашфини яшириб ҳамон.
Даврлар элларни ҳар томон бошлар,
Ҳар тусда товланар тарих ва замон:
Гоҳо Момо Ҳаво, гоҳ Одам Ато
Бошланғич ҳаётнинг қўлидан тутди.
Сўнг улар бирма-бир бўлдилар жудо,
Илк ҳаёт маймунлар қўлига ўтди.
Аждодимиз чиндан бўлганми маймун?
Ибтидо тил тишлаб чекинар нега?!
Ибтидо номидан сўзламак учун
Сўз сўрайман бу кун!
Сўз беринг менга!

Ер шари чарх урар: битган йўқ ҳануз
Елкасидан атом очган жароҳат.
Атомлар этмоқда ҳамон тажовуз,
Ғимирлар хавф солиб чексиз бир офат.
Гўё бир атомдек Ер шарин ўзи
Коинот кўксида турар омонат.
Агар у портласа қолмагай изи,
Ер шари тарқагай туманга монанд.
Наҳот, келажаги бир ҳовуч кукун?
Ер шари тил тишлаб чирпирар нега?!
Ер шари номидан сўзламак учун
Сўз сўрайман бу кун!
Сўз беринг менга!

Ракеталар кўкка учар кетма-кет,
“Сирли йўлдош”лардан само ҳам тажанг.
Турса ҳам Ер билан Осмон бетма-бет,
Бетинг-юзинг демай солинмакда чанг.
Қоплаб самоватни ҳар хил рутубат,
Чечакдай тошмоқда кўксида жафо.
Каммиди она Ер чеккан уқубат,
Нетар эди Осмон турса мусаффо.
Нечун йиғламоқда юлдузлар беун,
Самовот тил тишлаб тисланар нега?
Самовот номидан сўзламак учун
Сўз сўрайман бу кун!
Сўз беринг менга!

Ҳар ким келажакни тушунар ҳар хил,
Некбин наздида у энг порлоқ кунлар.
Охират деб билар эртани жоҳил,
Бугунги сафосин ўйлар малъунлар.
Келажакни ҳеч ким айтолмас аниқ,
Айта олар фақат эртанинг ўзи.
Ўйлаб кўрсанг, ахир, ибтидо янглиғ
Мавҳум тушунчадир келажак сўзи.
Ким энгиб чиқади: некбинми, малъун?
Истиқбол олдинга жим қочар нега?
Истиқбол номидан сўзламак учун
Сўз сўрайман бу кун!
Сўз беринг менга!

Лекин айтиб қўяй, бу дунё одил,
Доим энгиб келган қора кучни оқ.
Ғуборлар тарқалиб ёришадир дил
Ёрқин умидларни ким қилса байроқ.
Қанча қутурмасин баъзан жаҳолат,
Адолат кўрғонин бўлмайдиган олиб.
Бор экан дунёда токи адолат,
Халқ умид-ишончи келади ғолиб.

Ҳис этиб турибман шу ишонч кучин,
Адолат ҳукмини чиқармай нега?!
Адолат номидан сўзламак учун
Сўз сўрайман бу кун!
Сўз беринг менга!

РОЗ

Чекар эди юртим азият,
Қай бир маҳкум қилмас ҳур ният:
Чорлаган чоғ сохта инқилоб,
Ваъда бериб элга ҳуррият –
Ҳайқирганда ўн еттинчи йил,
Лаббай деди эрка ташна дил,
Мустамлака зулмин итқитиб,
Яшаш учун озод, мустақил,
Халқим, сен ҳам кўзғалган эдинг,
Лек бир-биринг гўштингни единг.

Қонхўр подшо отиб ташланди,
Бой-буржуйлар кўзи ёшланди.
Эвоҳ, лекин бу қай кўргулик,
Фуқаролар жанги бошланди.
Лақма ўғил отасин сотди,
Босмачи деб оғасин отди.
Ҳаттоки, у, жон ато этган
Онасига тош бўлиб ботди.
Ҳақталаб дўст қонин тўкди у,
Халқим, сенинг белинг букди у.

Лақмаларга кўп эди шерик,
Ажратмади соғми ё “чирик”,
Дуч келганин қийратди улар,
Донолар ҳам қолмади тирик.
Лақмаларга қолганда замон,
Англаганда ўзлигин Чўлпон,

Чорлаганда илмга Фитрат,
Қидирганда Қодирий имон,
Қатағондан кўзларинг тинди,
Не таёқлар бошингда синди.

Урилса ҳам бошингга девор,
Неча бора чексанг ҳам озор,
Миянг гангиб ёрилса ҳам бош,
Очилмади кўзларинг бир бор.
Ва ноилож бошингни эгдинг,
Мутеликнинг уруғин экдинг,
Босиб кетди юртни мутелик,
Зомбиликдан кўп ситам чекдинг.
Ғанимларинг кўтариб кўкка,
Тушдинг ўзинг қошида чўққа.

Қилолмайин ўзни саришта,
Ишсизлар кўп дедик хорижда.
Яхши яшар ишсизлар биздан
Нью-Йорк, Лондон ёки Парижда.
Тўқ ишсизнинг келтириб “суқин”,
Олдинг, халқим, меҳнат ҳуқуқин.
Пахта териб тонгдан шом қадар,
Ўтдинг ялаб товоқлар юқин.
Сенинг бошқа ҳуқуқинг йўқдир,
Меҳнатингдан чаноқлар тўқдир.

Тўқдир фақат баъзи хўралар –
Нафси палак отган тўралар.
Давлат мулкин егани етмай,
Хатто деҳқон оғзин мўралар.
Оғзидагин нафақат деҳқон,
Чаноқлар ҳам олдиран ҳар он.
Карвонларни тўлдириб мудом
Ҳосил эмас, юкланар армон.
Армонинг, халқ, бўлмайди адоқ,
Қўлинг янглиғ қалбинг ҳам қадоқ.

Лекин ундан чекмайсан кадар,
 Меҳнат – бахт деб ўргатган падар.
 Меҳнат қилиб, халқим, еринг ҳам
 Заҳар ютди бўғзига қадар.
 Ермас, сен ҳам оғуга тўйдинг,
 Ўз-ўзингни пичоқсиз сўйдинг.
 Нафси палак отганларингга
 Оролингни бой бериб қўйдинг.
 Қаён боқсам шўрғалар шўринг,
 Кўрмасликка оламан кўриб.

Кўрмасликдан йўқ ўзга чора,
 Кўрсанг, юзга суртишар қора.
 Халқим, ахир шу кунга довур
 Йўл топмайин бўлдим овора.
 Йиғлаб боқсам – кўзим сотар кўп,
 Ўздан тон деб, ўзим сотар кўп.
 Кўчар бўлса тилимга дардим,
 Ҳусниддиндек сўзим сотар кўп.
 Сенга сўзим етмасдан ўчди,
 Дардим кўздан харсангдек кўчди.

Хайриятки, созланди созим,
 Ўз жарангин топди овозим.
 Шоир бўлиб илк бора, халқим,
 Сенга очик айтдим дил розим.
 Ахир, букун сўзни сўз кесар,
 Ошкоралик шамоли эсар.
 Мустақиллик йўлин танладим,
 Аммо ҳали кўпдир йўл тўсар.
 Халқим, розим лақмангга айтма,
 Мустақиллик йўлидан қайтма!

НОТА ДАФТАРИ

Вақт нохуни чертар фасллар торин,
Гулғунча лабида баҳорнинг куйи.
Кун куйи эритар тоғларнинг қорин,
Қўшиққа тўлади булоқлар бўйи.

Ёзнинг қўшиғида ўзгача оҳанг:
Димоқни қитиқлар ҳандалак ҳиди.
Полизларда ҳосил куйлар ранг-баранг,
Боғ тўла мева ҳам – ёз куйи эди.

Куз ҳам ҳосиллардан солади қорин –
Хирмонлар қўшиғи бўлар қўлма-қўл.
Сўнг куз ивиб тинглар хазонлар зорин,
Қишнинг қўшиғига бўшатади йўл.

Изғирин куйлайди узун қиш бўйи,
Этиклар остида қорнинг ғичири.
Қишни ҳам енгади кунларнинг куйи,
Қишга баҳор куйин кетар ичириб.

Фасллар куйидир кунлар қўшиғи –
Вақт номли дарахтда янграган япроқ.
Вақт чертар, заминда қўшиқлар шиғил,
Нота дафтаридир шу она тупроқ.

СОЯНГМАН

Севгингга асир бир соянгман, Ватан,
Мени чўчитолмас жон таҳликаси.
Ва лекин сен ўзинг севгимас, зотан
Љуттибоз озодлик мустамлакаси.
Бўлсайди менда жон,
Соянгман, Ватан!

1973 йил, Тошкент

КУЛОЛ МЕҲРИ

(Эркин Воҳидовга ўхшатма)

Гоҳо кулол меҳрин қоламан тусаб,
Ахир у ер ишқин дилига туйган:
Шу она тупроқдан пиёла ясаб,
Уни одамларга ўптириб қўйган.

1976 йил

ЕР ВА ДЕҲҚОН

Ер безга. Ер тимдалар куч.
Раҳбар дўқлар, деҳқон боши ҳам.
Куз семирар. Деҳқон қўйни пуч.
Эл сингари очдир замин ҳам.

Деҳқонлари бўлса гар соқов,
Раҳбарлари кўзи очик кўр –
Бундай элнинг ўзидадир ёв,
Ери эмас, пешонаси шўр.

1997 йил, 8–9 декабрь

ТЎРТЛИК

Қўш ҳайдаган чоғи ўтламасин деб,
Солишарди ҳўкиз оғзига буrows.
Халқим оғзини ҳам боғлашиб маҳкам,
Доим насибасин ер эди биров.

УЛУҒ ЮПАНЧ

Шоир фермер бўлди – чекмасман алам,
Бугун кетмондаста кечаги қалам.
Шеързабон тилимга қандай берай эрк,
Меҳнат қувончидан сархушдир каллам.

Мен эмас, адолат ўзи ҳам соқов,
Ғаним ўз ичимда қилар букун ов.
Мен сўзим оғзимдан олдирган билан
Юртни оёқости қилмас энди ёв.

Халқни оёқости қилмоқда золим:
Бозордан излайди ризқини олим.
Мен ҳам чиқолмадим элим сафидан,
Қаламим олишга йўқ букун ҳолим.

Тижорат дўлига тўкилур ижод,
Бозор тегирмони чирпирайди шод.
Ғаюрлар кулмангиз, юпанчим улуғ –
Ватаним озоддир, Ватаним озод!

2001 йил, 8 февраль

ТОНГНИ КУТИБ

Қишлоққа тун чўқар, чўқар сукунат,
Сукунатни бузар кучуклар аҳён.
Бу ерда одамлар ўзи ҳукумат:
Истаса ухлайди, истаса гирён.

Ўрганиб қолибман, менда уйқу йўқ,
Шаҳар шовқинини қўмсайди қўнгил.
Бировлар оч ётар, биров кўзи лўқ,
Нон талаб қилишга ҳеч кимда йўқ тил.

Кундуз ёшларга иш – дарёнинг қуми,
Билакда кучи бор тоғдан қазир тош.
Бунда иш деганинг балиқнинг думи,
Бозордан ризқини излар кекса-ёш.

Биргина бунда мен юраман беиш,
Тун бўйи қишлоқни кезаман ўйчан.
Орттиргим келмайди ҳеч кимга ташвиш,
Кимнинг ҳам уйига кирай сарпойчан.

Қумини йўқотиб айқирар дарё,
Оҳиста бораман Сангзорга томон.
Дарёга юлдузин тўкади само,
Дарёнинг куйига айланар осмон.

Сукунатга чўмар тун бўйи қишлоқ,
Бировлар тинчига бўлгим йўқ тушов.
Ёлғиз Сангзор уйғоқ, ёлғиз мен уйғоқ,
Қишлоғимни тонгга элтамиз икков.

2021 йил, 2 июль

ЯЛТИРАР ҲАВАС

Ҳаловатсиз кечар кунларим,
Кузги баргдай қадрсиздир пул.
Кўзларимни ичар тунларим,
Зулмат аро умид турар тул.

Жон ачитар ҳаётнинг талхи,
Тополмайман тоза бир нафас.
Ўйларимни бурдалаб нархи
Дўконларда ялтирар ҳавас.

Умидимга излайман ҳамроҳ –
Қўшиқ янглиғ садоқатли тонг.
Келажакка чорлаб, дўстлар, оҳ,
Қонларимда чопар мунгли бонг.

Кўз милкимда титрар тунларим,
Қоғозларга тўкаман нуқул.
Ҳаловатсиз кечар кунларим,
Умидларим қолмаса деб тул.

ШУВУТЛИК

Дердим, отим эмас, пешонам қашқа,
Кўкка олиб учган Ғиротим қани?
Қадам етмас ерда Ўримчи, Қашқар,
Алишер улғайган Ҳиротим қани?

Ватан парчаланди, парчаланди эл,
Уни бирлаштирган томирим қани?
Бобур бобом қабрин совурмоқда ел,
Қобулга туташган замирим қани?

Кўтара билмайин тарихнинг юкин,
Нечун парчаланди она Туркистон?
Ўз қавмин унутган ўзбекман буқун,
Етти ёт бегона қадимий Турон.

Мозийни қайтариб бўлмагай рости,
Ўтди, ўтган ишга дердим саловот.
Асқар дўстим ўзин не учун осди,
Ҳаётдан топмади нечун ҳаловат?!

Биз ҳам ўлган эдик кўзимиз очиқ –
Борми ўздан кечиб яшашдан маъни?
Ичдаги саволдан бўзлар қорачиқ:
Мен қани, сен қани, Ватаним қани?!

Биз ҳам яшар эдик бировлар учун,
Биров белгиларди бизнинг тақдирни.
Чиқара билмасдик ижозатсиз ун,
Танграм тақдирлади биздек фақирни.

Бўлиниб кетса ҳам қадим Туркистон,
Пешонамиз бирдан ярақлаб кетди.

Мен борман, дейишга туғилди имкон,
Бир парча бўлса ҳам Ватанга етдик.

Майлига, бўлса ҳам пешона қашқа,
Майлига, демайлик, Ғиротим қани.
Демайлик, қаерда Туркистон, Қашқар,
Алишер улғайган Ҳиротим қани?!

Ахир букун мен бор, сен бор, Ватан бор:
Ўзингни бировмас, сен ўзинг бошқар.
Саволдан қорачиқ чекмас энди зор,
Ўзбекни таниди Ҳироту Қашқар!

Ўзбекни таниди, таниди жаҳон:
Букун ҳур Ватаним – Ўзбекистондир.
Қозоқ бир томонда, туркман бир томон,
Қирғизлар ҳам халқдир, омон-омондир.

Ҳуррият давридир, ҳатто ҳурдир ит,
Шукрона айтаман ҳар шом, ҳар саҳар.
Фақат ўтган кундан юзимиз шувут,
Тирик бўлса ўзин осмасди Асқар.

БЕЛБОҒ

Ёқавайрон бўлиб юардим аранг,
Шамоллар ўйнарди қўйнимга кириб.
Белбоғим йўқ эди – ҳолим эди танг,
Боғлаб олай десам белимни сириб.

Ҳеч қурса, ип билан боғлаш ҳам мумкин,
Аммо ип боғлашни қўрмас эдим эп.
Уйга чопар эдим, олмас эдим тин –
Шамоллардан ўзни асраб қолай деб.

Ғаладон чангига қоришиб терим –
Шеърим ҳам ётарди топмай бир сирдош.
Қайга борсин белин сирмасдан шеърим,
Варақлар шамолга қандай берсин дош?!

Эзгулик кўчада қолмаскан, изим –
Бор экан изимни ардоқлаган зот:
Ҳиммат – камар тутди Ирода қизим,
Мен эмас, шеъримга боғлади қанот.

Гўёки шеърларим тулпорга минди,
Олди улар ҳиммат камарин сириб.
Менинг ҳам белимда белбоғ бор энди,
Шамоллар ўйнолмас қўйнимга кириб.

2012 йил, 12 январь

ПОКИЗА ОШНАМ

Нуқул кир қидирар – унинг иши шу,
Ювиб тозалашлик мақсади эмас.
Юрагингга солиб шубҳаю ғулу,
Устдаги кийиминг улоқтирса, бас.

Яп-янги кийимим ушлаб кўрсатар,
Аслида қўл кири менга ёқади.
Гўё у кирымни қўл билан артар
Ва кирни кўрсатиб, кулиб боқади.

Устдаги кийимим ечиб ҳам кўрдим,
Қаранг-а, кир топди баданимдан ҳам.
Сўнгра алам билан мен ундан сўрдим:
– Ўзимни қаерга отайин, ошнам?!

1979 йил

ЁЛҒОНЧИ КУНЛАР

Адолат топмайин чиқар фиғоним,
Тамом тўйиб кетдим ёлғон сўзлардан.
Титкилаб ташлади кўнгил қўрғонин,
Қочиб кетолмасман ёғий кўзлардан.

Соқчи бўлай десам ўзимга ўзим,
Ўз ҳолимга қўймас эркталаб бағир.
Ҳатто бир-бирига ишонмас кўзим,
Кўзни юмиб яшаш нақадар оғир.

Таъқиб этиб юрар эркни айғоқчи,
Ўз эрким соқчисин мен қайдан топай.
Бостириб келмоқда ҳар ёндан соқчи,
Улар уруғи кўп, қай бирин қопай!

Соқчилар ичинда соқчисиз қолиб,
Биқиниб яшайман умид кўксида.
Ҳаёт дорилфунун, мен эса толиб,
Ёлғон енгиб борар дарслар баҳсида.

Ёлғон сўзлар аста тилимга кўчар,
Тилимни тишлайман топмайин илож.
Эрким нолалари бўғзимда учар,
Айро тушган эрка виждон тўлар бож.

Адолат топмайин чиқар фиғоним,
Виждон қувиб солар уйқумни тунлар.
Кундузи забт айлаб кўнглим қўрғонин,
Устимдан кулади ёлғончи кунлар...

1998 йил

БАТАНДАН АЙИРДИ

Бобурнинг қисмати қийнайди дилим,
Буюк Ватан эди унинг матлаби.
Ватандан айирди уни ўз элим –
Суннийлар мазҳаби, шиа мазҳаби.

Зеро, ҳиндлар уни этди-ку қабул,
Бобур унда қурди буюк бир давлат.
Ҳатто ислом динин этолди мақбул,
Қайси мазҳаблигин юрмади кавлаб.

Нечун Бобурингни қувдинг, халқим, сен,
Ватаним, таланган тарихим мулзам.
Оллоҳ битта экан, Ватан учун мен
Қабул қилар эдим кофир динин ҳам.

У мусулмон эди, минг қатла шукур,
Мусулмон динида турди у қоим.
Ўзданмас, ўзгадан излаймиз қусур,
Сўнгра афсус чекиб юрамиз доим.

Ватандан айирди уни ўз элим –
Суннийлар мазҳаби, шиа мазҳаби.
Бобурнинг қисмати қийнайди дилим,
Буюк Ватан эди унинг матлаби.

2014 йил, 13 февраль

МАҚОЛГА ҚЎШИМЧА

Гапни гапир, гапинг жондан уққанга,
Жонинг бергил, жонин жонга сўққанга.
Йўқса, гапинг ҳайф кетадир, жонинг ҳайф,
Сўзлаб юрма, ҳатто сени туққанга.

2014 йил, 2 январь

ТИНЧЛАНДИ РУҲ

Шароф Рашидов хотирасига

Юртбошимиз тутди Адолат туғин,
Ўзбегим юртида шодлик шукуҳи:
Ҳамма ерда байрам, дилларда байрам,
Ҳатто Рашидовнинг тинчланди руҳи.

Энди “уф” тортмагил, тортма энди “уф”,
Қабрингда тинч ётгил, Муҳаммад Юсуф.
Нонкўрлар номини айтмасдан туриб,
Адолат кўрғонин этдик тасарруф.

Туз еб туфлаганлар чиқаролмас ун,
Ҳақ нури қалбларни қоплади бутун.
Иванов, Гдлянлар сололмас ситам,
Халқим эгик қадди рост бўлди букун!

Юртбошимиз тутди Адолат туғин,
Ўзбегим юртида шодлик шукуҳи:
Ҳамма ерда байрам, дилларда байрам,
Ҳатто Рашидовнинг тинчланди руҳи.

2017 йил, 7 ноябрь

БАХШИДАДИР СЕНГА ЮРАГИМ

Тангрим берган улуғ мукофот –
Бир “куҳ” – жондир аъзои танда.
Бошим кўкда, шу билан мен шод,
Бошқа бойлик йўқ ахир менда.

Қалбимдадир жоним гавҳари –
Тинмай уриб асрар юрагим.
Унда ишқим, меҳримнинг бари,
Юрагимдир ёлғиз тиргагим!

Тангрим берган жон – бу – армуғон,
Ватан, сенга ишқим, тилагим,
Сени дея тепар қалбда жон,
Бахшидадир сенга юрагим!

2017 йил, 7 ноябрь

ҲУМО ҚҶНДИ

(Халқ йўлида)

Кечаги кун кечадир,
Ким ҳам ундан кечадир.
Аммо кўпдир жумбоғи,
Тилсимин ким ечадир.

Ечолмайин ўтдик биз,
Орзу қўлин тутдик биз.
Эркин тилаб Тангридан,
Бугунимиз кутдик биз.

Қулаб тушди тахт ўзи –
Ечиб берди Вақт ўзи.
Айланайин Тангримдан,
Кулиб боқди Бахт ўзи.

Офтоб тегди елкамга,
Дил айланди кўкламга.
Нега бахтим куйламай,
Ҳумо қўнди ўлкамга.

2018 йил, 2 декабрь

КЕЛАЖАК

Бутун халқнинг орзуси бўлиб,
Олисларда порлар келажак.
Сертабассум юлдуздай кулиб,
Одамларни чорлар келажак.

Келажак, сен нафақат юлдуз,
Хаёлларда тўлишган ойсан.
Узолмайди ҳеч ким сендан кўз,
Жозибага шунчалар бойсан.

Нигоҳингнинг мисли офтобдай
Қайноқ тафти уриб турибди.
Ҳамма сени серзавқ китобдай
Дилларида олиб юрибди.

Нечун диллар очмасин чечак,
Эллар сенга интилмасин шод?!
Ахир сени гўзал келажак,
Халқ орзуси этмоқда ижод!

Ҳа, келажак, орзуим мисол
Мени сен ҳам турасан чорлаб.
Бахтим тараб мисли нурли ёл,
Не ажабки, кетсанг гар порлаб.

Интиламан мен сенга, бешак,
Ахир сенсан орзу чамани,
Зотан, сенсиз орзу – келажак,
Яшашимда
Бўлмасди маъни.

1974 йил

З А Н Г

ҲАЗИЛ-МУТОЙИБА ВА ҲАЖВИЙ ШЕЪРЛАР, ЭПИГРАММАЛАР

Ҳазил-мутойиба дил очса, яхши,
Кулгулардан юзга нур сочса, яхши.
Ва лекин баъзида аччиқ кулгудан
Дилни хуфтон этган дуд қочса, яхши.

ҲАЗИЛ-МУТОЙИБАЛАР

ШОИРЛАР “ТИРИК БАЛИҚЛАР” ДҶУКОНИДА

УЙҒУН:

Бунда ур-тўполон навбат талашиб,
Драмага мавзу топдим, кўнгил тўқ.
Балиқ ширинлигин етмишдан ошиб,
Сочим оқарса ҳам унутганим йўқ.

МИРТЕМИР:

Кўргулик экан-да, нетай, суюклим,
Қурмағур жиғилдон қилар талотўп.
Бу ёруғ дунёнинг, билсанг, куюклим,
Жўяли, жўясиз ишлари ҳам кўп.

АСҚАД МУХТОР:

Балиқ овлаш гаштин Шолохов билар,
Вақт йўқлиги менга алам қилар.
Замон фарзандиман, чўнтак кавлайман:
Тирик балиқ тайёр!
Баъзан бўйин товлайман:
Йўқ, дегим келади, ҳаққим довлайман –
Балиқ керак бўлса, ўзим овлайман!

ШУКУРУЛЛО:

Тирик балиқ дея йўллар юрибман,
Вужудимдан оққан жиққа тер бўлди.
Мана энди навбат кутиб турибман,
Неваралар ширин гўштинг ер бўлди.

Майли, дедим, уйга қайтсам пиёда,
Сотувчига бироз бердим зиёда.
Нимасини айтай, ахир дунёда
Эшитганим “ол-ол” эмас, “бер!” бўлди.

Кўп қувганман дарёларда ҳаллослаб,
Балиқсан-да, берар эдинг доим чап.
Олтмиш йиллик ҳаётимда, рости гап,
Тутиб қолган нарсам фақат шеър бўлди.

Аммо сувмас, заминда ҳам “наслинг” бор,
Ундай силлиқ балиқлардан эл безор.
Айт-чи, қайси элга бўлиб омад ёр,
Балиқ фақат сувда яшар, дер бўлди.

ШУҲРАТ:

Ҳой, балиқ, сени деб пиёда келдим,
Етиб қолайин деб югуриб-елдим.
Барча таом ичра, оқ сочим ҳаққи,
Балиқ таомини тансиқ деб билдим.

Ҳой, балиқ, қайларда улғайиб-ўсдинг,
Мунча ялтирайди тангаю пўстинг.
Таниш-билишига навбатсиз бериб,
Мени четга сурди сотувчи дўстим.

Омон бўлсин десанг, агарда бошим,
Оқмасин десанг сен кўзимдан ёшим.
Сотувчи қўлидан сирғаниб чиқма,
Бошингга тушади тарозу тоши.

ҚУДДУС МУҲАММАДИЙ:

Дарёлардан тутиб бўлмас,
Рогаткада уриб бўлмас.
Топгунимча қанча елдим,
Мана энди дучор келдим.

Тириклайин олиб кетай,
Метро билан уйга етай.
Болаларга берай бўлиб,
Ўзим четда турай кулиб.

ЭРКИН ВОҲИДОВ:

Дўконлардан келган омад
Мен учун омад эмас.
Балиқ тутмоқ гашт эрурким,
Ўзга гашт ҳожат эмас.

Дўконларда балиқ кўрсам,
Дейман улғайгач ёшим.
Ёшлигимда сотиб олмоқ
Мен учун одат эмас.

АБДУЛЛА ОРИПОВ:

Йўқ, бу ҳовузчамас, бу – бетон қафас,
Нажот излаб ўзин уради балиқ.
Қул бозори ёдга тушди шу нафас,
Димиқиб кетгандай туюлди борлиқ.

Ҳар томонга уриб ўзини агар,
Тилсиз балиқларки, чекса шунча ғам.
Қандай чидадийкин ўтмишда, дўстлар,
Қуллар бозорида сотилган одам!

ҲУСНИДДИН ШАРИПОВ:

Бунда ликиллайсан – тўрни кўрасан,
Бунда ликиллайсан – зўрни кўрасан.
Мана, энди кунинг сўзсиз битади,
Лекин қилтаноғинг томоқ йиртади.

МАЪРУФ ЖАЛИЛ:

Потирлаб ётибсан семон ҳовузда,
Дарё олиб қочар хаёлларингни.
Ундовсимон қаддинг бўлди-ку сўроқ –
Тушуниб турибман саволларингни.

Халтага тушишга хоҳиш йўқ сенда,
Барибир жиғилдон унга қарамас.
Ичинг бўлса ҳамки нуқул қилтаноқ,
Ўзинг ширинсан-да, ахир, ярамас.

Потирлаб ётибсан семон ҳовузда,
Хотирлаб ётибсан дарёлларингни.
Мен сенимас, олиб кетгани келдим
Дарё ичра кечган дунёлларингни.

РАУФ ПАРФИ:

Кўзингда денгизлар ҳайқирар секин,
Озиқ уммонига этилдинг таклиф.
Тетик кўринасан питирлаб, лекин
Мунғайган кўзингда ғуссанинг шакли.

Муздек сув ичида ёниб ғуссадан,
Мунча типирлайсан, тинмағур вужуд!
Шу кичик балиқлар – митти жуссада,
Наздимда, денгизнинг қудрати мавжуд!

ЭРГАШ МУҲАММАД АТОРУҲ:

Сангзорнинг бўйида ўссам ҳам бироқ,
Солган эмас эдим дарёга қармоқ.
Ким яшар томоқдан турмаса ўтиб,
Бошлаб келди мени бу ерга томоқ.

Балиғим, мен сени севмайин нега,
Гўшт топмай қолганда асқотсанг менга.
Қадринг ошиб кетди шунчалик, ҳатто
Ҳафтанинг бир кунин ажратдик сенга.

Қадимдан сени дер: “Луқмаи ҳалол”,
Гоҳ сени дўкондан топмоқ ҳам маҳол.
Фақат типирчилаб тарозу босма,
Йўқса, чўнтакларга келади малол.

АРОҚ ҲАҚИДА КИМ ҚАНДАЙ ЁЗАР ЭДИ

ЭРКИН ВОҲИДОВ:

Ўн саккизга кирмаган ким бор,
Боғдан шиша термаган ким бор.
Пул жамлагач шишалар сотиб,
Улфатига аста кўрсатиб,
Кўкрагини кермаган ким бор.

Дастлаб ҳар ким сени ичган он,
Ичи куйиб, ёнар бегумон.
“Ошиқ”ларинг қолдириб тилдан,
Сув ё лойга ботириб белдан,
Кўрганларни этасан ҳайрон.

Тушдим чоғи мен ҳам домингга,
Шеърлар битдим сенинг номингга.
Гоҳ яширин, гоҳ ошкор “от” дим,
Сенга азиз вақтимни сотдим,
Юрак тафтин бердим жомингга.

Энди менга сен тамоман ёт:
Бир ўзгача кўринур ҳаёт.
Сенсиз ўтган дамларим ширин,
Ҳижрондаги ғамларим ширин,
Кулиб боқар букун коинот.

Боғдан шиша термаган ким бор,
Ароқ дакки бермаган ким бор?

АБДУЛЛА ОРИПОВ:

Дедингки, мумкинмас сенга бу ароқ,
Коньякдан йироқ юр, май ҳам шарт эмас.
Ароқни кўрганда, дўстларим, бироқ
Йўлбарсдай ташландим қадаҳга мен, бас.

Гоҳ мен, гоҳ у мени чўктирди тизга,
Тиз чўккан чоғларим кор қилмас ўғит.
Мен ичган ароқни қуйса денгизга,
Қирилиб кетарди қанча балиқ, кит.

Лекин огоҳ этай сени бир сирдан,
Шишада тек ётган ароқда бор жон.
Айт-чи, қай аҳволга тушардинг, бирдан
Ичингда ғимирлаб қолса гар шайтон.

О, кибор туйғулар, эзгулик, виждон,
Булар ҳаётдаги эт билан тирноқ.
Ўзингни осмонда санама, Инсон,
Сени енгадиган... тек ётган ароқ.

ОМОН МАТЖОН:

Кўп ётма туманли шиша ичинда,
Шишалар дил дўстинг бўлолмас сенинг.
Сени тутқин этган қафас эрур ул,
Ароқ, сен менинг бўл,
Меники,
Менинг.

Жаранг сув булоққа қўшилиб кетма,
Булоқ ҳам дил дўстинг бўлолмас сенинг.
Қайнашим чашмадан теран жойдадир,
Ароқ, сен менинг бўл,
Меники,
Менинг.

Кўп титма Ҳайёмнинг китобларини,
Китоблар дил дўстинг бўлолмас сенинг.
Сен – чайқалиб турган қадах қўлимда,
Ароқ, сен менинг бўл,
Меники,
Менинг.

Букун қадах қўлдан тушди-да, синди,
Чун ўзинг оқ, ишинг қародир сенинг.
Энди мен демасман ёлбориб сенга:
– Ароқ, сен менинг бўл,
Меники,
Менинг.

МАЪРУФ ЖАЛИЛ:

Ароқ, кўпир, майли, кутур,
Ё бургутдек кучоқ кер.
Оёғимдан олма фақат,
Учай, менга қанот бер.

Майда гапдан тўйиб кетдим,
Пичирлама қадаҳга.
Пиёлага “култ-култ” қуйил,
Кўтар, майли, қаҳқаҳа.

Гийбатчининг тили мисол,
Нотинч ароқ, қулоқ сол.
Сен орзулар заволини
Тушунарсан, эҳтимол.

Қанча орзу, армонларни,
Қултумларинг ютгандир.
Қанча номус, шармандалик
Этагидан тутгандир.

Кўз ёшидан келгандирсан
Балки ўзинг дунёга.
Балки шундан йиғлатурсан,
Зор этурсан зиёга.

Куйган қулман, ошқозоним,
Яра қилдинг, ярамас.
Мен Маъруфмас, сени ичиб,
Бўлсам агар яна маст.

РАУФ ПАРФИ:

Шивирладинг сен менга, ароқ,
Худди қалбим ёнидан оқдинг.
Шивирладинг сен менга, ароқ,
Бир номсиз ишқ бағрида ёқдинг.

Шивирладинг сен менга, ароқ,
Шивирладим: “Сен борки, мен бор...”
Қўшиғингни тингладим узоқ:
“Йўқдир Ватан, йўқдир фарзанд, ёр...”

Шивирладинг сен менга, ароқ,
Ҳаммасидан, ҳаммадан кечдим.
Шивирладинг сен менга, ароқ,
Эрталабдан шомгача ичдим.

Шивирлама энди, эй ароқ,
Қайга олиб борурсан тагин?
Шивирлама энди, эй ароқ,
Ўтмишларнинг қора эртагин.

АБДУЛЛА ШЕР:

Ароқнинг ғам-дардлари,
Дунёдаги мардларни,
Ароқчаси йиғлатар.

* * *

Қандай иблис ароқ бу?
Қўлингдаги ароқ у,
Ўз авлодинг қиргани.

* * *

Қайсидир бир маккор, қув,
Олган сиқиб тахир сув...
Арпа-буғдой айби йўқ.

Ичиб тилдан қоламиз,
Ҳеч бўлмаса боламиз
Йўқотмасин ўз тилин.

Эвоҳ, дўстлар, бир сотқин,
Бус-бутун юрт ва халқин
“Яримта”га алмашди.

УСМОН АЗИМОВ:

Энди менга икки дунё бир,
Ҳаёт нима, нимадир оғу.
Бир душманни йўқотдим ахир:
Душман – ароқ, ароқ – душман бу.

Тикиламан, шишалар кулар,
Интиламан – ялтиллер шароб.
Кўплар умри шишада кулар,
Менинг умрим шишадай хитоб!

Қийналади, ёнади ичим,
Ёришмайди ёқсанг ҳам чироқ,
Бош зирқиллар, ўйлаб кўрсам жим,
Сен сабабчи барига, ароқ!..

Синдираман мен сени уриб,
Мажақлайман ва ёки бу чоғ,
Маяковский тарзида туриб,
Тупураман юзингга, ароқ!..

ШАВКАТ РАҲМОН:

Ароқлар тушсайди шифтдан оҳиста,
Чўнтакдан чиқмаса ҳасратга тўлиб.
Қулт-қултни қадахга қуйса бехосдан
Менга қаратилган таънангни бўлиб.

Менга қаратилган нафратинг тўсиб,
Қадахлар жарангга ато этса тил.
Қўзлардан юраклар чиқмаса ўсиб,
Қадахлар куйидан мажруҳ бўлса дил.

Айбимиз очмасак бир-биримизнинг,
Қўтарилмай қолса ерда ётган тош.
Ўртамизда тинмай жавраса бизнинг,
Ҳеч бўлмаса ароқ – мижғов суҳбатдош.

АЗИМ СУЮН:

Ароқжоним, айланайин,
Айланайин, ароқжон.
Соқий бўлиб сайланайин,
Сайланайин, ароқжон.

Томчингни ҳам этмай исроф,
Қадрингга мен етурман.
Қуйган чоғим, эмасдир лоф,
Бургут бўлиб кетурман!

Узоқлардан сенга, ваҳ-ваҳ,
Кўзим нури бойланар.
Гар айланиб турса қадаҳ,
Бошим менинг айланар.

Қанча-қанча ғовға кўрдим
Бошим менинг айланиб.
Сендан не наф-совға кўрдим
Ёшим менинг айланиб.

Ароқжоним, энди менинг
Айлантирма бошимни.
Қадаҳларга мен ҳам сенинг
Оқизмайин ёшингни.

ЭРГАШ МУҲАММАД АТОРУҲ:

Шишаларни бирин-кетин бўшатдим,
Айюҳаннос солар экан ароқ ҳам.
Томчи майни кўз ёшига ўхшатдим,
Томчи ёшда қанча фарёд, қанча ғам.

Шишаларни бирин-кетин бўшатдим,
Бўшатишдан йўқ армоним, йўқ нолам.
Бўш шишалар туролмади аммо жим,
Фарёдидан титраб кетди бу олам.

Шишаларни бирин-кетин бўшатдим,
Ичга кириб кўрсатди у оласин:
Юрагимда зўрға-зўрға ухлатдим
Ўлиб кетган қўшиқларим ноласин!

Шишаларни бирин-кетин бўшатдим,
Букун энди дардим менинг зиёда.
Қадаҳни мен ерга уриб ушатдим,
Қадаҳ эмас, куй янгрисин дунёда!..

ОТА ВА ГҶДАКЛАРНИНГ АЙТИШУВЛАРИ

Куз юртимизга оғир келди. Пахтакорлар ҳали ён-пасига теримга тушмасдан ёғингарчилик бошланиб қолди. Шу сабабдан ҳозир тирик жон борки, пахтазор қўйнида. Шаҳарликлар ҳам ҳашарга отланишмоқда. Лекин ишёқмасликни, ялқовликни, такасалтангликни бўйинтуруқ қилиб олган айрим сояпарвар кишилар ҳам борки, улар хотинларининг орқасидан керилиб, кўкракларига уриб ҳеч кимга сўз бермайдилар, ўзлари эса чойхонадан ёки қўланса ароқ ҳиди келган пастқам жойлардан бери келмайдилар. Қўйидаги “Ота ва гўдакларнинг айтишувлари”да худди шундай боқибеғамлар устидан кулинади.

ТЕРИМЧИ ХОТИН ЭРИНИНГ АЛЛАСИ

Аянг иш деб ёнадир,
Ким ҳам бундан тонадир,
Алла, кўзим, аллаё, алла!
Букун юртда хотинлар
Ҳам ота, ҳам онадир,
Кўрар кўзим, аллаё, алла!

Улар пахта теражак,
Иш деб жонин беражак,
Алла, кўзим, аллаё, алла!
Хотинларин ортидан
Эрлар кўкрак керажак,
Кўрар кўзим, аллаё, алла!

Бизга қалам қош бўлса,
Чойхонада ош бўлса,
Алла, кўзим, аллаё, алла!
Ичак узди кулгудан
Кўзлар жиққа ёш бўлса,
Кўрар кўзим, аллаё, алла!

Ўтказмайин муҳлатни,
Кутдирмайин улфатни,
Ухла, қўзим, аллаё, алла!
Ўссанг сен ҳам билмайсан
Аянг чеккан кулфатни,
Алла, қўзим, аллаё, алла!

Эрнинг фаҳри – хотиндир,
Қўп хислати ботиндир,
Алла, қўзим, аллаё, алла!
Истасак – гул, истасак –
Ўчоқ ичра ўтиндир,
Қўрар қўзим, аллаё, алла!

Ўтин бўлган кез букун,
Пахта деб ёнар тун-кун,
Алла, қўзим, аллаё, алла!
Бизга барибир – дунё
Бўлса ҳам остин-устун,
Қўрар қўзим, аллаё, алла!

ЧАҚАЛОҚНИНГ ЖАВОБ ИНГАСИ

Оч бўлсанг, бахт йўлолмас,
Қўзга уйку қўнолмас,
Қорним очди, инг-га-а!
Она ота бўлса ҳам,
Ота она бўлолмас –
Дадам қочди, инг-га-а!

Ортса элнинг ташвиши,
Қараб турмас эр киши,
Дарҳол чопар, инг-га-а!
Ҳамма учун баравар
Пахта иши – юрт иши,
Эл бахт топар, инг-га-а!

БРИГАДИР ХОТИН ЭРИНИНГ АЛЛАСИ

Бўтам, аянг бригадир,
Келмаётир негадир.
Бизни ташлаб туну кун
Пахта билан биргадир,
Ишлар ҳар дам, аллаё, алла!
Алла, бўтам, аллаё, алла!

Тинмай ишлар, иш-жони,
Кўксида бор нишони.
Биз ҳам ризқни бўйнига
Осиб қўйдик ишониб.
Ишлар ҳар дам, аллаё, алла!
Ухла, бўтам, аллаё, алла!

Эркакларни олдинлар,
Дерди, қўли олтинлар.
Эгаллашди ўрнимиз
Омон бўлгур хотинлар,
Ишлар ҳар дам аллаё, алла!
Ухла, бўтам, аллаё, алла!

Беғам хуррак отавер,
Уйқу завқин тотавер.
Уйқу қочса, сўрғич бор,
Чўлпиллатиб ётавер,
Ухла, қўзим, аллаё, алла!
Кўрар кўзим, аллаё, алла!

ЧАҚАЛОҚНИНГ ЖАВОБ ИНГАСИ

Ёқмас эркак алласи,
Ҳозир терим палласи,
Ёрдам берар ёрига
Бўлса эрнинг калласи,
Ўзингиз урманг инга,
Инг-га, дада, инг-га-а!..

Ўтиб кетди ёз ойи,
Келди кузнинг ноз ойи:
Бир кун ҳаво очилса,
Беш кун бузуқ авзойи,
Ўзингиз урманг инга,
Инг-га, дада, инг-га-а!..

Элтинг мени яслига,
Тўғриси шу аслида.
Меҳнат қилиб эришсин
Эрлар хотин васлига,
Ўзингиз урманг инга,
Инг-га, дада, инг-га-а!..

МЕХАНИЗАТОР ХОТИН ЭРИНИНГ ҚИЗАЛОҒИГА АЛЛАСИ

Аянг қўли рулдадир,
Кўзи эгат-йўлдадир.
Менинг эса кўзларим
Ароқ билан пулдадир.
Алла, қизим, аллаё, алла!
Кўрар кўзим, аллаё, алла!

Ароқ ичсам яйрайман,
Тилни тишга қайрайман.
Сўнгра худди шишадек
“Қулт-култ” қилиб сайрайман,
Алла, қизим, аллаё, алла!
Кўрар кўзим, аллаё, алла!

Йиғлаб ичак узмагин,
Ҳаловатим бузмагин,
Маржон эмас кўзёши –
Кипригингга тизмагин,
Алла, қизим, аллаё, алла!
Кўрар кўзим, аллаё, алла!

Тинса қадаҳ жаранги,
Туролмайман гарангсиб.
Тўшак солиб, иш деса,
Менман шу кун беланги,
Алла, қизим, аллаё, алла!
Кўрар кўзим, аллаё, алла!

Тўхтамаса иш-рули –
Кўпаяр аянг пули.
Ишлайверса, бизларга
Олиб берар “Жигули”,
Алла, қизим, аллаё, алла!
Кўрар кўзим, аллаё, алла!

ҚИЗАЛОҚНИНГ ЖАВОБ ИНГАСИ

Эрлар май деб “чўллабди”,
Ёрин ишга йўллабди,
Қолмабди ор, биғ-биғ-биғ...
Керак эмас сўрғичи,
Сўлак билан ҳўллабди –
Май таъми бор, биғ-биғ-биғ...

Хотин-қизлар аъмолин,
Ишдан топган камолин
Элдан сўранг, биғ-биғ-биғ...
Бўлмаскансиз хотинча,
Аяларнинг рўмолин
Бошга ўранг, биғ-биғ-биғ...

Терим қизғин ўлкада,
Ётавермай кўлкада
Ишга чиқинг, биғ-биғ-биғ...
Етар энди сурбетлик
Ялқовликни елкадан
Уриб йиқинг, биғ-биғ-биғ...

Барча ая бўлиб хун
Пахта терса, биз нечун
Бўғилмайлик, биғ-биғ-биғ...
Шу кун бўлса ўссак биз,
Керак эмас бу очун,
Туғилмайлик, биғ-биғ-биғ...

ҲАЖВИЙ ШЕЪРЛАР

ҲАСАДГҶЙ

(Бир адабий танқидчи қиёфаси)

*Сўнгра хилват бу маскандан бесас, бесадо
Чиқиб кетди буралганча улкан қурт каби.*

Абдулла Орипов

Шоирликка ҳавас қилиб шеър ёзди аввал,
Лекин ҳарчанд чиранса ҳам ўтмади тиши.
Сўнг таржима қилмоқликни кўрди у афзал,
Нетсин шўрлик, юришмади бунда ҳам иши.

Пьеса ёзди, кино ёзди – орттирди алам,
Юрагига ҳасад қурти тушди ногаҳон.
Талвасагўй ҳасад билан тебратди қалам,
Шоирларни танқид қилиб кўтарди тўзон.

Унинг “дадил” тўзитганин мақтаб эл аро,
Қўлтиғидан сув пуркади уч-тўртта дўсти.
Ном чиқарди суртиб кўпнинг юзига қаро,
Шухрат билан унда ҳасад қурти ҳам ўсди.

Қўйди ҳатто устозларин юзига оёқ,
Ёшлар ичра у ўзини санади устоз.
Ёшлар унга умид боғлаб, олдилар “сабоқ”,
Аммо ундан устоз эмас, чиқди гуруҳбоз.

Гуруҳига кирмаганнинг шеърларин уриб,
“Ўзиники” бўш ёзса ҳам тишлади тилин.
“Дарс” берганин пеш қилди у минбардан туриб,
Қай ёш шоир чапак чалмай оғритса дилин.
Атрофига қарсакбозлар тўплади талай,

Хушомаднинг манглайига мақтовгул тақди.
Халққа қилган хизматидан кўз юмиб атай,
Салом бермай ўтганларнинг пўстагин қоқди.

Ўз қалбига қулоқ солса шоирлар агар,
Унинг “ақл” ўргатиши кетди гўё ҳайф.
Ким етказса обрўталаб қалбига кадар,
Ўша шоир шеърларидан қидирди у айб.

Маҳрумдир у имондан ҳам, муҳаббатдан ҳам,
Унга фақат сохта обрў, шуҳрат бўлса, бас.
Гўё сиртдан қараганда ундай доно кам:
“Адабиёт дўсти эрур, душмани эмас”.

Асли унинг қалби тўла ҳасад ҳамда кин,
Чидай олмас қайда агар йилт этса ёғду:
Адабиёт – нақшин олма ичига секин
Буралганча кириб олган ҳасад қурти у.

КЎЗБОЙЛОҒИЧ, САҲНАНИ БЎШАТ

Кўзбойлагич, энди саҳнани бўшат,
Гарчи лол қолса-да сеҳрингга одам.
Кўзбўямачилар “хунар”и ғалат,
Йўлда қолдиришди улар сени ҳам.

Зеро, мўъжизалар яратдинг кўп бор,
Не-не тилсимларни кўз юмиб очдинг.
Касбинг таҳсинига бўлдинг сазовор,
Лекин эл кўзини бўяшдан қочдинг.

Кўзбўямачилар бўяди кўзни,
Ҳатто ҳукуматни алдашга ўтди.
Бири минбарларда ғоз тутиб ўзни,
Билдирмай халқ мулкин юҳодек ютди.

Сутдан ёғ олишин билардик, аммо
Сутга айлантирди биттаси ёғни.
Топилмай турганда беморга даво,
Беморга чиқарди биттаси соғни.

Биттаси бир кило анордан, қаранг,
Икки литр шарбат олибди сиқиб.
Биттаси, турса ҳам ғўзаси аранг,
Ҳосил топширибди осмонга чиқиб.

Эвоҳ, қўйиб берсанг эртаминз даҳшат,
Ёзда у “парварда” ундирад дўлдан.
Кўзбойлагич, энди саҳнани бўшат,
Кўзбўямачи сени қолдирди йўлда.

Ҳамма билиб қўйсин улар “хунар”ин,
Уларга саҳнани этайлик инъом.
Саҳнада қолдириб уларнинг барин,
Қувиб чиқарайлик ҳаётдан тамом.

1985 йил, 14 декабрь

ТИЛ НАЙЗАСИ

Бунча тилинг узун,
 Уп-учли сўзинг,
 Ундан яраланган туйғулар хуноб:
 Бири юрагимга санчилди узун,
 Вужудимдан оқди
 Шариллаб азоб.
 Сўзинг азоби ҳам тилингдай узун,
 Бутун бир умрга
 Етади ҳисоб...

1985 йил

МИШ-МИШЧИЛАР

Миш-мишчилар кошки фақат
 Юрса гапни гапга улаб.
 Гоҳо улар миш-мишидан
 Тоғда тошлар кетар қулаб.
 Миш-мишчилар оғзига гар
 Тушиб қолсанг – уйинг куяр:
 Ё шиширар шардек пуфлаб,
 Ё устингдан тупроқ уяр.
 Ахир, айтинг, насимийлар
 Терисини кимлар шилар?!
 Асли шилган жаллод эмас,
 Иғво қилган миш-мишчилар.

Туновгина икки қўшни
 Яшардилар тотув-иноқ.
 Ҳаётлари ўтар эди:
 Кириб-чиқиш, шоду қувноқ.
 Гап чиқдики, икки қўшни
 Беҳудага эмас тотув –

Бир-бирининг хотинини
Йўлдан урар: муғомбир, қув...
Икки иноқ қўшни букун
Бўлди жиққа мушт-муштчилар.
Уларнинг ҳам жанжалига
Асли сабаб миш-мишчилар!

Не дердингиз тарқаса гап:
“Қўғирчоқлар фабрикаси
Қитмирларга тўла эмиш,
Чиқмас эмиш аммо саси:
Улар барча бошлиқларин
Одамликдан ўчирганмиш,
Маймуннусха, тулкинусха
Қўғирчоққа кўчирганмиш...”
Авзга чиқмиш текшир-текшир,
Сўроқ бермиш кўп ишчилар.
Шундай: йўқни йўндиришга
Қодир эрур миш-мишчилар!

Огоҳ бўлинг, улар кучин
Ўзингиздан қўйманг ҳеч кам.
Миш-мишчилар аралашар
Раҳбарларнинг ишига ҳам.
Бирин ишдан бўшатади,
Биттасига берар “мансаб”.
Гоҳо улар охир замон
Яқинлигин юрар вайсаб.
Гар ишонсак, бахтли дамда
Ғамга ботиб, ёш ичилар.
Лекин кўплаб лақмаларни
Ишонтирар миш-мишчилар.

Қорани оқ қилар улар,
Кулга белар тўкисни ҳам.
Миш-миш билан ҳатто эгиз
Туғдиришар ҳўкизни ҳам.

Ўзи туғар – аммо унда
На бир ота, на она бор.
Йўқ ердан бўлиб пайдо
Тилдан тилга кўчар беор.
Сўнг миш-мишлар кемасига
Тушиб қолар кўп кишилар.
Қулоқ берсанг, тубсиз кўлга
Чўктиради миш-мишчилар.

Миш-мишчилар пичоғи йўқ,
Лекин ҳақни юрар сўйиб.
Кўзинг билан кўриб бўлмас
Қопқонларни кетар қўйиб.
Миш-мишчилар уруғи кўп,
Изғиб юрар жарми-зовми.
Ичиқора, худбин, бахил,
Иғвогар ҳам улар қавми.
Ахир, айтинг, насимийлар
Терисини кимлар шилар?!
Асли шилган жаллод эмас,
Ичиқора миш-мишчилар!..

1986 йил

ЮМАЛОҚ ХАТЛАР

Аён букун ўз-ўзин танқид
Ошкоралик тусини олди.
Иғвогарлар кўнгли бундан хит,
Қўли-қўлга тегмайин қолди.
Мукка тушиб ёзар куну тун,
Ёддан чиқмас ҳеч бир идора.
Хат йўллаб юради беун,
У деб қанча одам овора.
Пар-пар ёғиб асабинг ўйнар,
Лайлакқормас – юмалоқ хатлар.
Кўзлар тугул юракка қўнар –
Қайга бормас юмалоқ хатлар?!

Ўғил туғса раис хотини,
Унга борган меҳмонни санар.
Қора қилиб раис отини,
Юмалоқхат ҳар томон жўнар.
Ёки топиб эл аро ҳурмат,
Бирон раҳбар бахт болин шимса,
Юмалоқ хат қопади ҳурмай,
Олқишлайди номаълум кимса...
Пастдан юқорига дағдаға солиб,
Тош каби кўчади юмалоқ хатлар.
Пок қалбларни мўлжалга олиб,
Ўқ мисол учади юмалоқ хатлар.

Ўттизинчи йилларни эсланг,
Кўпайганди мажҳул одамлар.
Не буюкларнинг ҳоли бўлиб танг,
Чекди қанча ғаму ситамлар.
Тўғри, букун отмас инсонни,
Лек дастингдан касалдир – инфаркт!
Кўринмасдан қийнаган жонни,
Иғво ёзган кимсаларга, марг!

Бунча изғир иғволар айтиб,
Туссиз, безбет юмалоқ хатлар.
Ўзинг чиққан жойингга қайтиб
Юмалаб кет, юмалоқхатлар!

Кўр-кўрона қилмасман танқид,
Ошкор олдим қўлимга қалам.
Мажхулларга қилмасман тақлид,
Безбетликка қўймасман қадам.
Қопоғон ит – юмалоқ хатни
Олқишлаган кимса менга ёв.
Ким ҳам суяр иғво, тухматни,
Иғвогарга қаҳрим беаёв.
Кимсан ўзи?
Мард бўлсанг агар
Майдонга чиқ, қани, марҳамат...
Мен кўрқмасман сендан, иғвогар,

Имзо чекдим:
Эргаш МУҲАММАД

1986 йил

ЭПИГРАММАЛАР

ЮВИЛГАН ВИЖДОН

Боймат доғ туширди виждонга бир кун,
Ишчилар мажлисда шармисор этди.
Бошлиқ Боймат “доғ”ни ювмоқлик учун
Сочиқ-совун олиб ҳаммомга кетди.

Ёмон кўздан йироқ, ташвишдан йироқ:
Ётди у ҳаммомда “виждон”и увиб.
Бошлиқ Бойматга ҳеч юқмас энди доғ,
Виждонин бутунлай юборди ювиб.

1983 йил

ТИКАНЛАР ҲАМ

Кўтарилиб осмонга бурни
Боғ кўчани кезар димоғдор.
Баланд пошна туфлисин ўрни
Берар майса-гулларга озор.

Ҳатто синиб тиканлар учи
Йўл бўшатар “баландтуёқ”қа.
Тиканлар ҳам зуғумин, кучин
Ўтказаркан ялангоёққа!

1983 йил

ЗАНГ

Тарозу тошига эгганча бошин
Эговларди Эрмат қўйиб зўр ихлос.
Билмадим, зангмикин тарозу тоши,
Аммо юрагини занг босгани рост.

1983 йил

ЖУМБОҚ

Шу бир темир дазмол қизигани дам
Ҳамма тиришларни кетказгани чин.
Қуёш бўла туриб қалбингда, одам,
Нега юзларингни босибди ажин?!

– Темир эмасман-да, темирмас қалбим,
Ҳаёт ҳам темирмас яссилаб қўйсанг.
Юздаги ажинлар ҳаётнинг зарби,
Зарб буюммас, ювсанг ё силаб қўйсанг.

1970 йил

БАЛИҚЛАР

Дарё боис боқар ер яшнаб,
Балиқ бунни билмайди аммо.
Балиқ бари бир жойда яшаб,
Бир-бирига кун бермас асло.

Ҳазм қилиб юборар катта,
Ўз кичигин тутгани заҳот.
Катта бўлар кичик, албатта,
Улар шуни билмайди, наҳот?!

Денгизларга қуйилгач дарё,
Каттасининг ҳоли не кечар:
Фил олдида пашшадай гўё –
Ақулалар унда тўн бичар...

1970 йил

БАҚАЛАР

Шовуллайди ям-яшил боғлар,
Чайқалади гуллар бир сулув.
Қулоч кериб турар қирғоқлар,
Қучоғида ўйноқлайди сув.

Еллар мавждан мавжларга кўчиб,
Балиқларни аллалар хушҳол.
Аммо шундай покликни қучиб
Бақалар ҳам яшар бемалол.

Бўлмаса-да заррача ёлқин,
Қуруқ шовқин солгани-солган.
Сувлар тугул бақалар тағин
Гулзорга ҳам мослашиб олган.

1970 йил

ТУҲФАТНИНГ ҲУШТАГИ

Ҳуштак туҳфасига ўрганган Туҳфат
Чорраҳада туриб чаларди нуқул.
Нега чалар десам уйғотиб нафрат,
Ҳуштагига уя қурган экан пул...

Текин пул тек ётмас – оғули илон,
Умрингни заҳарлар бир куни бешак.
Ҳуштаги дастидан еди у пушмон,
Охир чалиб қолди ўзи ҳам ҳуштак.

1972 йил

АНТИҚАЛИК

Мансабдор ўпкалаб тўғри ойнадан,
Савлатим қани деб майдалаб туйди.
Эгри кўзгу топиб “Кулгухона”дан
Хизмат хонасига ўрнатиб қўйди.

Эгри кўзгу унга бахш этди “савлат”,
Боқиб у тўймасди аксига такрор.
Антиқа хушомад, антиқа сурат
Фақат одамдамас, кўзгуда ҳам бор.

1972

ТОМОҚХҲҲР ТОМОҒИНИНГ СҲҲНГГИ ТИЛАГИ

Эргашсанг ҳар кўйга солади томоқ:
Ангинадан кўрқмас – истар музқаймоқ.
Томоқ талабига кўнганни кутар:
Қорин,
Қорин,
Қорин...
Энг охир қамоқ...

Томоқхўр томоққа ўлимдир даво –
Томоққа тиқилар бутун бир дунё.
Дунёни ютолмай бўғилар томоқ,
Энг сўнгги тилаги – бир ютим ҳаво!

1972 йил

СЎЗ АРАВАКАШИ

Қуруқ олиб қочди роса у сўзни,
Мақсадин англолмай тингловчилар ғаш.
Кимдир сўз қистирди тутолмай ўзни:
– Йўл эмас, бу – минбар, ҳой, аравакаш!

1972 йил

ТАНИШУВ

Қўшнисига чиқиб бир мижғов лақма
Ўзин таништирди бир соат вайсаб.
Чиндан уни таниб қолишди ҳамма,
Кўчада ким кўрса берар энди чап.

1977 йил

СУКУТ АЛОМАТИ

Янги раҳбар сайлар чоғ эски ҳоким,
Уни ўпоқ, деди, бунисин сўпоқ.
Сўрашди: – Сизча ким?
Ҳоким эса жим:
У ўзини кўзлаб турарди кўпроқ.

1977 йил, 6 декабрь

ОТАСИНИНГ БОЛАСИ

Ота деди: – Қай бири маъқул:
Олтинларми ёки олийлик?
Ўғли деди: – Етса агар пул,
Иккисин ҳам, ада, олийлук!..

1980 йил

НЕ ҲОЖАТ

Шоир шеърин бостиролмай чекди риёзат,
Ётиб қолгач, далда дея, этди ижозат.
Аё, дўстлар, соғ одамни касалманд қилиб,
Сўнгра ундан кўнгил сўраш ахир не ҳожат?!

1977 йил

ШОҚОСИМНИНГ “БЕДАНА”СИ

“Бедана”син енг ичига солиб Шоқосим
Секингина иш жойидан чиқди қилтиллаб.
“Бедана”син сайратолмас дон бериб ҳеч ким,
Пиёлани тутсанг бўлди, сайрар култиллаб.

1977 йил, 6 декабрь

КАШАНДА

– Чекиш мумкин эмас метрода, оббо, –
Автобусга чопар экан, деди у.
Автобусга етолмади, нафақат метро –
Ўпкадан ҳам маҳрум бўлган эди у.

1977 йил, 6 декабрь

ПИСМИҚ

Номзод кўрсатилди: дўсти ва рақиб,
Миқ этмади бордек оғзида талқон.
Сўнгра сайланмаган дўстга лой чалпиб,
Рақибига кўксин айлади қалқон.

1977 йил, 6 декабрь

КЎПРИК ВА КЎПИК

– Яшашни ўргатай, туш, – деди кўпик, –
Не қиласан дарё устида ётиб?
Одамлар ҳам жавоб қайтарди, – кўприк
Қолмасин дейман-да, кўпикка ботиб.

1983 йил, 1 апрель

ХЎП-ХЎПЧИ ШАРҲИ

Хўп-хўпчига дедим: “Не маъно –
Бажармайсан, лекин дейсан хўп”.
Деди: “Бу сўз – кўз юмиб ҳатто
Тепсанг ҳамки, гол бўлгувчи тўп”.

1983 йил, 1 апрель

МАНМАН ҲАВАСКОР ДАЪВОСИ

Шеърим чиқди, шоирман, бас,
Бошқа шоир – пуф сассиқ.
Классиклар керак эмас,
Менинг ўзим классик.

1965 йил

БАЛЧИҚ

Эвоҳ, балчиқ, эҳ, қора балчиқ,
Ҳазиллашдинг нечун синглимга.
Лойга ботди –
Ҳазилинг аччиқ,
Қаттиқ тегди менинг кўнглимга.

Синглим устин булғадинг лойга,
Кўп олдида этдинг хижолат.
Арзим айтиб борайин қайга,
Қилиғингдан қалблар еса лат.

Кийим, майли, гар ювсанг кетар,
Ўхшашингга, аммо кўнглим тор:
Худди сендай дилни оғритар
Сўзи балчиқ кишилар ҳам бор!

1965 йил

МАСАЛЛАР

АЙИҚ ТИРГАГИ

Раис экан ўрмонга айиқ,
Ёзди буйруқ:
“Ўрмонга чиқ,
Дарахтларни кўпроқ кес, қулат,
Солинг менга кўркам иморат,
Уялтирсин кўкни пардози!”
Бу буйруқдан бўлиб норози,
Йиғилишиб барча жонивор,
Арслонга борди чор-ночор.
Арслон уни ишдан индирди,
Эшак эмас, отга миндирди.

Хулоса

Баъзан бўлиш ўрнига сергак,
Айбдорларга бўлишар тиргак.

1960 йил

ТУЛКИ ОМБОРЧИ

Йиғилишиб барча жонивор,
Мудирликни берди Тулкига.
Нафсин тиймай қуриди омбор,
Ишдан бўшаб қолди кулгига.

Хулоса

Ўйнамагин нафсинг куйига,
Сўнгра тушма афсус ўйига.

1959 йил

ДАЙДИ КУЧУК

Дайди кучук баҳор, ёзу куз бўйи
Кўчаларда санқиб ўтказди вақтни.
Қиш келиб, қийнади иссиқ жой ўйи.
– Ёз келса, уй қурай эслатсин тахтни...
Уй қилиб ётди сўнг ҳар бир тирқишни,
Тағин дайдиб кетди ўтказиб қишни.

А? ҲА!

– Ўзи турланиб турадиган кишининг сўзи ҳам турланиб турар экан...

– Тўппа-тўғри. Бунақаларнинг уруғи кўп. Бугун айтган гапини эртага унутади. Кўзингга бақрайиб қараб туриб, бошқа тусга кириб олади. Сен балосан, англаб етибсан. Сен ўзи кимни назарда тутаяпсан?

– Ўзига сув юқтирмай, бошқа тусга кириб олган одамни!

– А?

– Ҳа!

МАНГУ ЁДГОРЛИК

БАЛЛАДАЛАР

О, ахир юракни ишқ билан ёқсанг,
Олам мунаввардир азалдан-азал!
Висол кўзи билан ҳаётга боқсанг,
Ҳаёт шундай тотли, шундайин гўзал!

ТОНГ СОҒИНЧИ

(Сонетлар гултожи)

*Қиёси йўқ Ватаним –
Ўзбекистонимга*

1

Тождай порлар бошингда офтоб,
Олар у ҳам меҳрингдан зиё.
Меҳварингда айлангай дунё,
Кулоҳингдир серюлдуз ҳубоб.

Илк бор Эрка айладинг амал
Мустақиллик туғин кўтариб.
Мазлум халқинг дардлари ариб,
Истиқболга қўйилди тамал.

Ўзгарди онг, ўзгарди замон,
Аммо, Ватан, сен ўзинг ҳар он
Ўзгармас ишқ – олов томчисан.

Тилагимни музаффар этган,
Юрагимни мунаввар этган
Офтоб мисол ишқим тожисан.

2

Офтоб мисол ишқим тожисан,
Идрокимнинг султони ўзинг.
Эл ҳумосин осмони ўзинг,
Эрк баҳорин қалдирғочисан.

Улуғбекдек кўзларим ҳар вақт
Осмондадир, ўзингсан зеро,
Бошим узра айланган Ҳумо –
Керак эмас менга бошқа бахт!

Ўтмиш этди қулликка маҳкум,
Этди Ҳумонг осмондан маҳрум,
Халқинг бағрин кемирди итоб...

Букун сенга ҳар кўнгил ошиқ,
Барча битар шаънингга қўшиқ –
Сен дилларга битилган китоб.

3

Сен дилларга битилган китоб –
Ки, Мажнун ҳам дарс олгай ундан,
Байтига жо ҳар бир учкундан
Тутантириқ сўрагай офтоб.

У китобни ёқолмас ҳеч ким,
Қалбга ўйиб битилгандир у.
Сени севган тирикдир мангу,
Сен борсанки, йўқолмас ҳеч ким.

Сенсиз қолмас ҳаёт маъноси –
Сенсан, Ватан, ҳар битта ўзбек
Қалбидаги яшаш нидоси...

Ҳа, элимнинг бахт-қувончисан,
Сенсиз олам ўйилган кўздек:
Кўзлардаги гавҳар томчисан.

4

Кўзлардаги гавҳар томчисан,
Сен туфайли чароғон олам.
Душманингни минг йил кейин ҳам
Қувиб солган аччиқ қамчисан.

Татиб кўрди араб мазҳаби
Сенинг қамчинг аччиқлигини.
Дўстга қалбинг очиқлигини
Ҳамма билар беш бармоқ каби.

Букун эрк деб ёнасан ҳар дам,
Эртангни деб ташлайсан қадам,
Ҳар бир босган қадаминг аниқ.

Дунё сенга боқар қувониб,
Офтоб турар кўксингда ёниб
Гавҳар томчи – қорачиқ янглиғ.

5

Гавҳар томчи – қорачиқ янглиғ
Мустақиллик ёритди дилни,
Истиқболга бошлади элни,
Иқбол нури қалбларда ёниқ.

Букун халқим ундан олиб нур,
Маҳкам тутиб эркнинг қўлидан,
Бормоқдадир толе йўлидан,
Халқим, сенга минг бор ташаккур:

Ўтиш даври фидо этиб жон,
Ватан учун топдинг куч-дармон,
Ғанимларга турмадинг мусраб.

Халқим руҳи яшнаб-яйрасин,
Ватан қучган эркнинг ойнасин
Ғуборлардан ўтгаймиз асраб.

6

Ғуборлардан ўтгаймиз асраб
Муқаннаю Торобий каби,
Берунию Форобий каби
Ўтажакмиз шуҳратинг тараб.

Ал-Хоразмий, ибн Синолар
Балқди ахир бамисли қуёш,
Фан оламин айлади нурпош
Яна қанча улуг сиймолар.

Алишеринг – шеърият қалби,
Шоирларнинг енгилмас алпи,
Ўтди сени шарафга ўраб.

Орзу сочин ўрди олдиндан,
Машраблигин кўрди олдиндан
Гўдагингнинг кўзига қараб.

7

Гўдагингнинг кўзига қараб
Ҳатто ҳушин йўқотди Чингиз –
Тошган чоғи бамисли денгиз
Гўдакларинг кўзида ғазаб.

Айтсин, сиртга чиқмайин кетган
Жалолиддин ўғлин кўзёши!
Айтсин, Мўмин Мирзонинг боши –
Гўдак фаҳми неларга етган!

Доимо бахт, надомати ҳам,
Нафратию муҳаббати ҳам
Фарзандларинг кўзида ёниқ.

Ўтмишингнинг изига боқиб,
Бугунингнинг юзига боқиб,
Кўролгаймиз эртангни аниқ.

8

Кўролгаймиз эртангни аниқ,
Жаҳон ошган довонларингдан.
Жаҳон ошган хирмонларингдан
Яна не бор дунёда тансиқ?!

Чийралгандир деҳқоним дили,
Ҳар толасининг қати-қатига.
Деҳқонимнинг муҳаббатига
Ожиз эрур қаламим тили.

Фақат унинг оппоқ ўйини –
Хирмон-хирмон унсиз куйини,
Тинглагаймиз ўртаниб ҳар дам.

Деҳқонимнинг ўйи ўзингсан,
Жаҳон қучган куйи ўзингсан,
Ўзбекистон – Ватаним онам!

9

Ўзбекистон – Ватаним онам,
Сен муқаддас, энг гўзал туйғу.
Лекин дилда йўқ эмас қайғу,
Кечанг десам, кўзга кўчар нам.

Пахтазорда эл эди яғир,
Оғу ютди замининг – ўзинг.
Юксак учди ўзингдан сўзинг,
Ачинмайми, эсласам ахир.

Ачинмайми, онамсан-ку, сен!
Ачинмайми, отамсан-ку, сен!
Яна не дей, қизимсан – эркам.

Келажакка тиккандинг кўзинг,
Эртанг кутди ўғилу қизинг,
Сенинг эртанг – менинг ҳам эртам!

10

Сенинг эртанг – менинг ҳам эртам,
Янграр эди орзуим бонги.
Ният қилиб эл иқбол тонгин,
Бош кўтармай ишларди ҳар дам.

Шу қадарки, халқимда ғайрат:
Кезган чоғи фазода инсон,
Осмон қадар кўтариб хирмон,
Халқим чопди эгатма-эгат!

Фазогирдан ҳатто зиёда
Йўлларни у босди пиёда –
Қанотларга йўқдир эҳтиёж...

Бугунимга излардим нажот,
Куйим эди қайрилмас қанот –
Яшашимга йўқ эди илож!

11

Яшашимга йўқ эди илож,
Сенга қалбдан боғлиқ эдим мен,
Сенсиз сувсиз балиқ эдим мен,
Ўзинг эдинг мен учун хилож.

Халқ хиложи – саодатингни
Куйлаб ўтди Ҳамид Олимжон.
Куйлаб ўтди Усмону Чўлпон
Бошга тушган дард-ғафлатингни.

Сен деб ўтди Қодирий ахир,
Ўтди Ойбек, ўтди Миртемир
Умрларин куйингга бериб.

Шу куйларга бўлиб пайваста,
Сизаётир бағрингга аста
Букун қалбим ишқингда эриб.

12

Букун қалбим ишқингда эриб
Боқсам: кўрдим зафаринг қат-қат.
Ёдга тушди кўп азиз хилқат,
Ғурурландим кўкрагим кериб.

Шонга тўла ўтмишинг, кечанг,
Лек мардларинг жон фидо этди...
Улар билан сен ҳам қон ютдинг,
Кўзёш билан ювилди кўчанг...

Шамол тўсди Беҳбудий созин,
Фитратингнинг баланд овозин,
Қутулдилар улар жон бериб.

Қабрин топмай жим фарёд этдим,
Улар руҳин зиёрат этдим
Қўшиқлардан чечаклар териб.

13

Қўшиқлардан чечаклар териб,
Қутлайинми тиллакорингни,
Ғаллақору пиллакорингни –
Юрар букун кўкрагин кериб.

Ё куйлайми чўпон-чўлиғинг,
Улуғлайми соҳибкорингни,
Пахтакоринг – ифтихорингни,
Зеро, кўпдир сенинг улуғинг.

Бахтин топар сенда ҳар инсон,
Бор бойлигинг элингга эҳсон –
Озодлигинг халқингга меърож.

Қўнгил тўқдир, ғаним йўли берк,
Йиллар оша қўшиғингда эрк,
Эркинг қутлаб кийдирай гултож!

14

Эркинг қутлаб кийдирай гултож,
Минг бор шукур озодсан, ўлкам.
Зеро, хуснинг ўзи ҳам кўркам,
Тож кийишга йўқдир эҳтиёж.

Букун сенда жаҳон нигоҳи,
Оллоҳимга минг бор офарин,
Мустақиллик шонин-шарафин
Ва эркиннинг бўлдим гувоҳи.

Букун сенга мен ўзим шахсан
Юрагимни тож этдим – шоҳсан!
Кўкка боққил! Ундадир жавоб –

Орзуимни унда жам этиб,
Юрагимга айланиб кетиб,
Тождай порлар бошингда офтоб!

15

Тождай порлар бошингда офтоб,
Офтоб мисол ишқим тожисан.
Сен дилларга битилган китоб,
Кўзлардаги гавҳар томчисан.

Гавҳар томчи – қорачиғ янглиғ,
Ғуборлардан ўтгаймиз асраб.
Ўдагингнинг кўзига қараб
Кўролгаймиз эртангни аниқ.

Ўзбекистон – Ватаним-онам,
Сенинг эртанг – менинг ҳам эртам:
Яшашимга йўқ бошқа илож!

Букун қалбим ишқингда эриб,
Кўшиқлардан чечаклар териб,
Эркинг қутлаб кийдирай гултож!

1984–1993 йиллар

ШОИР

Гўзал қишлоқ елкаси узра
Қиз сочидай тўшалмоқда шом.
Қиз қаради кўкка бир сидра
Қўлларида тутган кўйи жом.

Хаёлларин недир тилкалаб,
Охурларга солди шошиб ем.
Булут кўчар кўкни елкалаб,
Ёноғида қиз лабидан эм.

Кўз узмайин кўк уммонидан
Қиз ўйларди: “Кеч кирди шояд...
Чуғурлашиб шом Қуръонидан
Чумчуқчалар ўқирди оят.

Пода йўлин болалар пойлаб,
Йўл чангитиб солади шовқин.
Болаларга чоллар ҳой-ҳойлаб
Пасайтирмоқ бўлишар завқин.

Пода келиб, югуриб ҳар ён
Бузоғига шошилар сигир.
Бузоқ “мў”ни эшитган замон
Қозиғида айланар гир-гир.

Тупроқ йўлда ошиққан йигит
Кузатарди завқланиб бунга.
Юлдуз кечга ўқиди ўгит:
Кеч ўрнини бермоқда тунга.

Йигит тезлаб бораркан, кўзин
Уйқу каби элитди хаёл.
Хаёл суриб урди у ўзин,
Ёқа ушлаб қолди бир аёл.

“Саломни ҳам билмайди, аҳмоқ...”
Тўнғиллади йўлдан ўтган чол.

Кўз олдини қоплади қопқоқ –
Тамом уни элитди хаёл:

Қадамлари секин-секинлаб,
Тўхтаб қолди йўлида йигит.
Занжирини тишлаб, юлқилаб
Ён ҳовлида сапчир эди ит.

Олмаларга тўлдириб қўйин
Қочиб ўтди бир тўда бола.
Йигит кўрмас: хаёли қуюн,
Юрагида ҳислар шалола...

Не ҳам дердик, қоракўз бўтам,
Қўяверинг булар барчасин,
Жўхоризор яшириб бу дам
Икки қора қуёш парчасин –

Шу йигитнинг йўлига муштоқ
Боқар эди қачондан бери.
Йигит эса турибди бу чоғ
Вужудини хаёлга бериб...

Зотан, у ҳам келарди ахир,
Висолни деб, қалби ушалиб.
Лек ўйига келмасди ҳеч бир,
Висол ҳисси нурдай тўшалиб,

Хаёллари кўкда талошиб
Кун ботишин кутганини қиз.
Билса эди қоларди шошиб,
Қиз олдида чўкар эди тиз.

Мана энди ўнгида – туши:
Йигит турар биз кўрган ҳолда.
Ўзидамас йигитнинг ҳуши,
Ўзга олам кезар хаёлда:

Бағрин очиб чорлар тафаккур,
Олиб учар илҳомий саман.
Шуурига ёғилади нур,
Туйғулари яшнаган чаман.

Фикрлари тошқин дарёдай,
Қалбда ҳислар қурар анжуман.
Инграб қолар гоҳо дилда най,
Гоҳо эса тўшалар туман.

Йўл чангидан қиров босган қош
Чимирилади. Ботади терга.
Ўй-тафаккур залваридан бош
Хиёлгина эгилган ерга.

Ана, бироз ёришди юзи,
Лабларида ўйнар табассум.
Кўзга кўчди қувончнинг изи,
Ҳаяжондан жимирлаб, шу зум

Бир оламни ортиб олган бош
Кўтарилди кўкни кучгудай.
Қалдирғочдек қанот ёйган қош
Севинчини олиб учгудай.

Қувончидан сиғмай оламга
Ўз-ўзича кўяр илжайиб.
Сиртдан боққан ҳар бир одамга
Туюлади эриш... Ажойиб...

Ахир бу пайт кўрган нима дер,
Жинними деб ўйлашар, койир.
Худди шундай туғилади шеър,
Шундай яшар одатда шоир.

Эшитса ҳам баъзан аччиқ сўз,
Шоир қалби билмайди ғараз.

Жўхоризор яширган жуфт кўз
Эртан албат қилади араз.

У ўз бахтин ўйламас сира,
Баъзан этмас ёр васли насиб.
Сахий қалби сўрамас кира
Кенг дунёни юрса ҳам ташиб.

Сезмас кўплар шоирнинг қалбин,
У ҳамманинг дардин этар ҳис.
Пешонаси шудгор ер каби,
Ёш бўлса ҳам эмасдир текис.

Сув юзини чилпиб ўтган ел
Манглайида қолдиради из.
У бор жойда тоғлар тилли эл,
Кўз қисишиб сўзлашар юлдуз.

Топа олар ноҳақлигин ҳам
Ерга бирдай боқмаган Кундан.
Яширолмас шундай кенг олам
Зиғирчалик айбини ундан.

Шундай кезлар йўллар четида
Бермоқ учун дунёга сайқал.
Ўйлар шамшаб ўйлар кетидан
Туриб қолар бамисли ҳайкал.

Ажаб эмас, чиндан бир маҳал,
Ёзган шеъри ёд бўлиб у дам,
Ўша ерга қўйилиб ҳайкал,
Оқиб турса ёнидан одам.

У чоғ унда одамлар не дер,
Фахримиз деб қолишар қойил.
Худди шундай туғилади шеър,
Шундай яшар аслида шоир.

МАНГУ ЁДГОРЛИК

*Онам Ҳидоятой
САИДУСМОН қизига*

1

Яна келдим, она, қабрингга
Икки кўзда жиққа ёш билан.
Энди етиб сенинг қадрингга,
Келдим, она, эгик бош билан.
Тупроқ тўла кўзларингни оч,
Тупроқ янглиғ тўйиб ўпайин.
Ҳаёт сенга айлади муҳтож,
Букун сени қайдан топайин?
Келдим сени сўроқлаб, бироқ
Фақат бунда бир уюм тупроқ.

2

Энди мангу маконинг шунда,
Зориқсам-да йўқ сендан дарак.
Келолмайман қошингга кунда,
Олисларда дард чекар юрак.
Ахир нетай, мени бу ҳаёт
Сендан йироқ қувласа, она.
Қалбдан ўзга бойлик менга ёт,
Ёдгорликсиз ётар сағана.
Безатолмай мармартош билан,
Турибман мен эгик бош билан.

3

Мендек унсиз ҳайбатли чўққи –
Темур қопқа термулиб боқар.
Кўнглим каби сенга куй тўқиб,
Пастда Сангзор зорланиб оқар.
Ёнгинангдан поездлар ўтар
Кўзга суртиб қабринг гардини,
Онажоним, бошингни кўтар,

Бир дам тингла ўғлинг дардини.
Тополмадим сендай бир ҳамдам,
Ғам экан-ку сенсиз бу олам.

4

Сағанангда сарғайиб қолдим,
Бир сўзингга бўлиб интизор.
Ҳар сўзингни хотирга олдим,
Меҳринг дилда ўт олди такрор.
Билмасканман меҳрингни, она,
Суйган чоғинг тунлари бедор –
Ҳар сўзингни ўйласам яна,
Қанча меҳр, қанча сеҳр бор.
Қайтса эди болалик пайтим,
Нолишларим олардим қайтиб.

5

Тирик пайтинг тиймайин тилим,
Неки келса шуни сўйлабман.
Меҳринг билан яшнаса дилим,
Ҳаёт ўзи шу деб ўйлабман.
Англамабман, ҳаёт йўлида
Қоқилма деб, тиласанг тўзим.
Сени кўриб ўлим қўлида
Худди мошдай очилди кўзим.
Кеч очилди кўзларим бироқ,
Қучиб қолдим оқибат тупроқ.

6

Баргдай титраб ҳазин ва мунгли
Оқа бошлар юракдан куйлар.
Куйга борин тўколмас кўнглим,
Ғижимлайди туйғумни ўйлар.
Қилолмайман фикрим саришта,
Қўл тўшалган, тик турибман, тик.
Ҳаёт берган эзгу фариштам,
Нени сенга этай ёдгорлик!

Қалбимгами ўййин исминг,
Ё қайтадан тиклайми жисминг?!

7

Тиклай десам жисминг, онажон,
Инсон қанча бўлмасин буюк,
Марҳумларга бахш этолмас жон,
Ҳали ўлим олдида ўксук.
Қани энди, кўксимни тилиб,
Буюк сиймонг қалбимга ўйсам.
Ва Данконинг қалбидай юлиб
Қалбимни мен қабрингга қўйсам.
Порлаб турса меҳрга тўлиб,
Мангу ўчмас оловдай бўлиб!

8

Ўй тизилган сезгим мисли сих,
Тубсиз экан ўйнинг ҳам таги.
Ахир қандай қалбга урай тиғ –
Кўксимдаги ОНАМ юраги!
Мерос қолган онамдан фақат
Шу бир юрак, шу ғамли сийна!
Мен ўзимга қилмасдим шафқат,
Онам руҳин қўймасам қийнаб!
Ахир бу ҚАЛБ – онам солмай жар,
Ўз қалбидан яратган асар!

9

Қабристонда жимлик ҳукмрон,
Гўё ҳаёт қолгандай тўхтаб.
Не қиларин билмайин бу он
Қуёшгина жилмаяр сохта.
Зотан, булут келмоқда бу дам
Кўк юзини бостириб тамом.
Сохталикка ўргандим мен ҳам,
Дўстлар ичра қувноқман мудом.
Сукут сақлар шу ғамли ҳилқат,
Фақат шунда, шунда ҳақиқат.

10

Оғир жимлик. Қаршимда фақат
Эшиксиз уй – бир уйим тупроқ.
Жимжитликка қилолмай тоқат
Шивирларди ненидир япроқ.
Ел еларди билмайин қўним,
Майса-гуллар тушарди ўйин.
Сезган янглиғ чилпарчин қўнглим,
Авж олдирди Сангзор ҳам куйин.
Тўлиққан қалб куйлаб юборди,
Дилда борин сўйлаб юборди.

11

Таскин топиб юрагим бироз,
Ортимга мен қайтдим оҳиста.
Ёдинг бўлиб қўнглимга ҳамроз,
Қола бошлар қабринг олисда.
Аммо дилда борасан порлаб,
Бир орзуни қўнглимга туйдим:
Тирик сиймонг меҳрга ўраб,
Қўшиқ деган чўққига қўйдим...
Севинчимга қалб қилиб торлик:
– Қўшиқ! – дедим, – сенга ёдгорлик!

12

Тўзғиб кетди хаёлим бирдан,
Мозорингдан кўтарилди чанг.
Қуёш чиқиб келгандай қирдан,
Қўз ўнгимда жонланди чеҳранг.
Ўхшар экан хаёл ҳам тушга –
Тирик олам қочди зориллаб,
Хаёлимда сен келиб ҳушга,
Якка ўзинг қолдинг пориллаб.
Сўнгра кўкни босгандай булут,
Кўзларингга кўчди бир сукут.

13

Титраб кетди ногаҳон олам,
Чаппар урди таниш бир товуш:
Онагинанг ўргилсин, болам,
Нима учун турибсан беҳуш? –
Уввос солиб тўлғондинг беҳол,
Сўнгра чўздинг мен томон кўлни:
Ол, табиат! Олиб ташла, ол,
Қабристонга элтувчи йўлни!
Фарзанд зоти чекмасин ситам,
Бу йўлдан ҳеч юрмасин одам!!!

14

Хаёлимда шу кўйи сени
Олиб кетдим кўтариб, она,
Юпатмади қўшиқ ҳам мени,
Қўшиқ бўлиб ўзинг парвона.
Қўшиқ янглиғ мангу ҳаётсан,
Сен ҳақингда куйлаш ҳам қийин.
Ўлимларни ўлдирган зотсан,
Ўлим бор деб ўйлаш ҳам қийин.
Ўзинг экан ўзингга ҳар гал
Тирик турган мангулик ҳайкал!

1966 йил

ЗАНЖИРБАНД БУРГУТ

МУҚАДДИМА

Маҳрум бўлсанг ҳур фикр-ўйдан,
Кун кўришинг ўйлаб қоласан.
Қоринни деб безасан уйдан,
Ўз мулкингга човут соласан.
Шундай ҳолга тушган бир Бургут
Қисмати берайин сўйлаб.
Диёнатга солмайлик човут,
Қадамимиз босайлик ўйлаб.
Зеро, кўплар сотиб диёнат,
Этмоқдадир элга хиёнат.

1

Бир қоя бор қалбимга яқин,
Кўнгил янглиғ оқ ва пурвиқор.
Пастда қолар кўкламги чақин,
Олисларда куйманар баҳор.
Аримайди ёзда ҳам аммо
Чўнг бошидан кумуш жиғаси.
Тошдан тошга сакраб доимо
Ўйноқлайди кумуш жилғаси.
Ой тунлари суқланиб боқар,
Қуёш нурдан гулчамбар тақар.

2

Жилғаларнинг қўшиғи дилгир,
Бемор чолдек турар тоғ мудраб.
Тоғ бағрида қирлар ҳам мизғир
Бир-бирига елкасин тираб.

Тоққа боқиб бўламан ҳайрон,
Оқ булутдан бошида “салла”.
У уйқудан туриши гумон,
Еллар тинмай айтмоқда алла.
Уйғоқ диллар, уйғотинг уни,
Нечун мунча севар уйқуни?!

3

Ўнгирларда ўйнайди оҳу,
Тоғ уйқусин бузмоқчи гўё.
Кўчган тошлар солади ғулу,
Титраб кетар бутун бир дунё.
Титраб кетди вужудим маним,
Нечун бунда ваҳима ва мунг?
Балки тилсим айлаган ғаним,
Нечун ахир турар мудом гунг?
Гар ҳайқирсанг, қайтар акс-садо,
Аммо чиқмас ўзга бир нидо!

4

Ҳайҳот, гунгман, дўстларим, мен ҳам,
Сабабини англадим энди!
У тоғ дарди эмасдир мубҳам –
Макр тоғнинг Бургутин енгди.
Шул боис тоғ хаёлга ботиб,
Мунгли боқиб турар қояси.
Тоғ ўксигай узала ётиб,
Дараларни босган сояси.
Мен топай деб дардига дармон,
Тилсиз тоққа бўлдим таржимон.

5

Тоғ қоясин учқур тошига,
Етолмаган чўпон таёғи.
Чиқолмаган қорли бошига
Ҳатто чайир кийик туёғи.
Фақатгина саҳардан то шом

Шу қояда ўсган бир бургут.
Тутқинликни билмаган тамом,
Сийпалаган патини булут.
Қоя узра парвоз этган у,
Макон тутган шу тоғни мангу.

6

Баҳорда ҳам бағрида бўлган,
Қишида ҳам турган ёнида.
Қалби тоғнинг меҳрига тўлган,
Тоғ виқори кезган қонида.
Агар Бургут биронта илон
Кўриб қолса, этмаган сукут,
Ёки кўрқиб чекмаган нолон,
Мисли ўқдай отилган Бургут:
Човут солиб, ғижимлаб шу он
Илонларга бермаган омон.

7

Бола эдим уни кўрганда,
Ўлтирарди чўққида мағрур.
Виқор билан қараб турганда
Ғуруримга етарди путур
Ва айларди мени шунда лол
Шиддат билан юксакка учиб.
Тўсолмасди йўлини шамол,
Шўнғир эди булутни қучиб.
Мафтун этиб болалик чоғим
Чорлар эди бургутли тоғим!

8

Ўша Бургут бехосдан бир кун
Кўриб қолди кучук қорасин.
Икки кўппак искалаб бутун
Титкиларди тоғлар орасин.
Ногоҳ дара гумбурлаб кетди,
Чўққилар ҳам берди акс-садо.

Итлар чошиб ўлжага етди,
Овчи ўқи кетмади хато:
Каклик тишлаб қайтдилар кучук,
Энди Бургут тек турсин нечук?!

9

Ҳаволанди кўк сари Бургут,
Бир-икки бор айланди сўнгра.
Ишончдадир ғалаба ва қут,
Ишонч билан шайланди сўнгра
Ва кўзини важоҳат қоплаб,
Шиддат билан қуйилди итга.
Етиб бориб чанг урди бошлаб,
Тоғ босгандай туйилди итга.
Қора қонга беланиб юзи,
Туманлашди кўппакнинг кўзи.

10

Аввал кўппак боққанди лоқайд,
Кейин зўрға тутди ўзини.
Бургут яна ташланди шу пайт
Мўлжал олиб кўппак кўзини.
Кўзларига Бургут солиб чанг,
Тумшук урди кўппак бошига.
Иккинчи ит бошлаб қолди жанг,
Етиб бориб Бургут қошига.
Жанг қизиди сўнгра бир муддат,
Бургут ёлғиз – сусайди шиддат.

12

Қайда қолди мададкор оху,
Қайда бу дам тоғнинг калхати?!
Бургутга-ку ёт эди қўрқув,
Ёлғизлиги ёвга асқатди...
Бермасмиди оҳулар далда,
Тилаб турса ёнида омад.
Бош қўшганда калхат шу дамда

Бургут дарҳол тикларди қомат.
Ёлғиз Бургут қилолмайин жанг,
Ҳимояда жон сақлар аранг.

13

Етиб келди Овчи, хайрият,
Қўппаклардан қутулди Бургут.
Ўзга эди Овчида ният,
Бошқа эди Бургутда умид.
Овчи ўйлар: борар олди ов,
Турди гўё ошиғи олчи.
Бургут энди эмасди асов,
Гўё уни қутқарди Овчи...
Аммо Овчи ишонмай “ов”га,
Солди уни чилвир тушовга.

14

Қаноти ҳам қайрилди унинг,
Оёғига боғланди тушов
(Овчи менга ёқмади шунинг,
Тумшуққа ҳам солибсан буров).
Қичқиришга қўйиб бер, ахир,
Нола тортсин титратиб тоғни!
Видолашсин у билан тоғ-қир,
Ювсин бироз дилдаги доғни:
Гуноҳи не – тоққа меҳрими?
Гуноҳи не – ёвга қаҳрими?!

15

Типирчилар Бургут бемажол,
Қўппакнинг ҳам бири берди жон.
Кулиб боқди Овчига иқбол,
Завққа тўлиб қайтди уй томон.
Бир қўппаги оқсаб эргашди,
Кўзларида милтирарди ёш.
Аза бўлди унга ов гашти,
Шерик қолди кўтаролмай бош.

Бу ов кимга келтирди алам,
Кимга шодлик, кимгадир мотам!

16

Фақат Овчи қайтар бепарво,
Ўлган кўппак келмас ўйига.
Кўзи яшнар кўкламдай, аммо
Куз кирганди соқол-мўйига.
Бошидаги хазонрез рангин
Қоплаб турар устунсиз айвон.
Шўрлик Бургут қолганди гангиб,
Туман эди унга тўрт томон.
Тоғни кўмсаб қон босди кўзин,
Унутарми ахир юрт тузин!

17

Овчи йўлда бўлиб овора,
Уйга келди жиқ терга пишиб.
Ҳолдан тойган Бургут бечора
Қолди Овчи кўйига тушиб.
Шижоатдан қолмади асар.
Уй тўрида ётди у ёввош.
Тамшанарди нон берса агар,
Гар бермаса турар эгиб бош.
Қуш бўлсанг ҳам тушма тушовга,
Қарам бўлиб қолма бировга!

18

Кунлар ўтди оқин сой мисол,
Сой сўнгидек Бургут қуйилди.
Юз кўрсатди неча бор ҳилол,
Овчи унга ойдек туйилди.
Уни қўлга ўргатди Овчи,
Қараб қолди Овчи кўлига.
Соҳиб эрур унга тушовчи,
Тушди унинг солган йўлига.
Оҳ, маккорлик, разил маккорлик,
Кўрсатмадинг кимларга зорлик!

19

Шундай жасур Бургут ҳам, мана,
Тузоқ тушиб, овинг этар шан.
Тушови ҳам ечилган, ана,
Лек юракка урибсан кишан.
Энди бундан кетолмас нари,
Гўё кетса – очликдан ўлар.
Унутилди тоғу тош – бари,
Гўё шунда толеи кулар.
Бургут қалби боғланди, ёху,
Боғлаган не? Меҳрми ё у?!

20

Меҳр бўлиб туйилар балки,
Балки чиндан эмасдир макр.
Шоирлар ҳам суюлар балки,
Балки ноҳақ юритдим фикр.
Хў, Эргаш, сен қалбга қасам ич,
Шеърда мудом поклик ғамин е.
Гар бошингга тушса ҳам қилич,
Ҳақиқатни, адолатни де.
Меҳр шимиб ўсгансан чайир,
Меҳр билан макрни айир!

21

Кўр, Овчининг “меҳру ҳимматин”:
Чиндан доим Бургут қорни тўқ.
Овчи билди Бургут қимматин,
Зеро, уни бекор боққан йўқ.
Билмасайди Бургутнинг нафин,
Тенг қилмасди ҳатто сарқитга.
Итин сийлаб қиларди даъфин,
Бургут гўштин берарди итга.
Наф деб қилди Бургутга хизмат,
Гўштлар бериб кўрсатди ҳиммат.

22

Букун Бургут ишчандир ҳар он,
Уни Овчи ўргатди овга.
Тоғнинг ёвин оларди нишон,
Букун ўзи айланди ёвга!
Ўсган тоғин баҳридан ўтиб,
Бургут меҳри Овчига ийди:
Какликларни келади тутиб,
Оҳуларнинг кўзин чўқийди.
Оҳ, ўзингдан чиққан балога,
Борар эдинг қайга давога!

23

Лекин, дўстлар, не қилсин Бургут
Аросатда ўралиб қолди.
Овчи унга бериб гўшту сут,
Юрагини кишанлаб олди.
Кетолмайди – юрак занжирбанд,
Бундан ортиқ бормикан макр?!
Фарзандидан ким бўлар хурсанд,
Ўз Ватанин унутса, ахир.
Тоғлар эса мудраркан хомуш,
Бургутини кўрар доим туш.

24

Ўнгирларда ўйнайди оху,
Тоғ уйқусин бузмоқчи гўё.
Кўкда Бургут кўринди, ёху,
Титраб кетди бутун бир дунё.
Кийик ўзин урди ҳар ёнга,
Каклик қорга тиқиб қолди бош,
Қуён ўзин олди панага –
Қотиб қолди жами тоғу тош...
Куйиб-ёниб Бургут қилар ов,
Аммо эга ўлжага биров!

25

Билса эди – буюклик шони
У Бургутга бермасди қанот.
Бўлса эди тошларнинг жони,
Тошлар эди уни шу заҳот.
Балки тилсим айлаган ғаним,
Йўқса, нечун буюк тоғ ҳам гунг?!
Келар тоққа қичқиргим маним,
Йўқолсин деб ваҳима ва мунг!
Аммо тоғда ҳукмрон шамол,
Қичқирганнинг – овози завол.

26

Ҳайҳот, гунгман, дўстларим, мен ҳам!
Сабабини англадим энди:
Ўксук тоғнинг дардимас мубҳам –
Овчи макри Бургутни енгди!
Буюк номин йўқотди Бургут,
Овчиликни қилиб олди касб.
Майли, тоғлар, бунингни унут,
Чиққан эрса ношуд ва нокас.
Бургутларинг етишиб ҳали,
У нокасни қўймас келгали.

ХОТИМА

1

Бургут бўлиб туғилган Бургут
Ўзгартмасин ўз номин, ҳайҳот!
Ундайларга бўронинг бурқут,
Жой бермагил бағрингдан, ҳаёт!
Минг афсуским, шу Бургут мисол
Бор юраги занжирбанд инсон.
Овчим, майли, қўлга кишан сол,
Озод бўлсин қалблар ҳар қачон!..
Нечун энди чиқармайлик ун,
Бошга тушса Бургут тушган кун!

2

Беҳудага сиз ҳам, одамлар,
Ғафлатларга берманг юракни.
Тўғрилолмас кейинги дамлар
Қийшиқ ўсган улкан теракни.
Енгил турмуш элитган пайти
Бургут янглиғ қилма кўникма.
Пушмон бўлган одамлар, айтинг,
Кўникмадан бир наф кўрдикми.
Шу бугунги куним кун дея,
Қилгунингча, кўникма ҳосил,
Майли, азоб ташласин соя,
Ватанни деб дорга ҳам осил!
Инсон бўлиб туғилган инсон
Инсон бўлиб қолсин ҳар қочон!

ГҶЗАЛЛИК ҚИСМАТИ

(Шеърӣ қисса)

МУҚАДДИМА

Ёшу қари танир Чиройни,
Ёри бор ҳам йўлини тўсар.
Уялтирар тунлари ойни,
Юлдузлар ҳам кўзини қисар.
Шундай гўзал, шундай у сулув,
Илк кўрганлар шайдо шу нафас.
Билмаганлар тушиб юрар чув,
Билган унга қилмайди ҳавас:
Кўрса уни от бўйи қочар,
Тунда бориб эшигин очар
Билмаганлар ғафлатда қолиб.
Ишга солар қўш нафсини ҳам,
Сўнг билмаган Чиройни билар.
Қанча берса – унга бари кам,
Чўнтак тугул терисин шилар.
Нафси кўкка ўрлар ҳар бойнинг,
Қўшсам дейди ҳиссага ҳисса.
Нафс домига тушган Чиройнинг
Қисматида сўйлай бир қисса.

1

Куппа-кундуз, айни туш маҳал,
Борар эдим ариқ ёқалаб.
Боларилар йиғарди асал,
Ҳар бир гулга қўйиб аста лаб.
Чигирткалар шимиб гул тотин,
Сўнгра гулни кетарди тепиб.
Капалакнинг гулдор қаноти
Ҳисларимни кўзғарди елпиб.
Капалакдай толмайин хиёл
Теваракни кучарди кўзим.

Кўнглим каби узалиб хаёл
Кўярди гул юзига юзин.
Ҳислар тўла кўнглимга анқиб
Қуйиларди ялпизнинг ҳиди.
Хув, кўппак ҳам юрибди санқиб,
Наҳот, гулни тусаса диди?
Диди борми, йўқми, билмадим,
Фақат менга шуниси аниқ,
Бир гул турар – кўппак бир одим,
У бепарво кўрмаган янглиғ.
Лекин одат гидик чоғидан
Сезиб бўлмас шивирни тинглаш.
Гул кўпирган олма боғидан
Ел келтирди ширин бир инграш.
Хавотирга тушиб у шу он
Сергакланиб қаради боққа.
Думин қисиб бўлди сўнг “куён”,
Ўз сезгиси бошлаган ёққа.

2

Кетган эди мажақлаб гулни
Кўппак жўнар пайтида бундан.
Гўё янчиб кетганди дилни,
Ололмайман кўзимни ундан.
Типирчилар ҳислар бетоқат,
Гул устида куйманар хаёл.
Қолган эди кўппакдан фақат
Оёқ изи, тирноқлардан “хол”.
Гулнинг мажруҳ тани бўялиб,
Чапланганди қизғиш суюқлик.
Қўшни гуллар боқар уялиб,
Уларда ҳам кўрқинч, куюклик.
Балки кўппак тирноғида ҳам
Бир ол томчи кетган зор қақшаб.
Балчиқларга беланиб бу дам,
Балки қолган балчиққа ўхшаб.
Оҳ, кўппакка бунда нима бор,

Нега этар гулларни пайҳон.
Дардкаш бўлиб тебранар гулзор,
Мажруҳ гулда ўйларим ниҳон.
Ёнидаги яна бир гул ҳам
Букилганди наздимда хиёл.
“Кўппак қайга йўқолди бу дам...”
Хаёлларим – тўзиб ётган ёл.
Ўзалликнинг кўзини ўйиб
Кетса қайдан топайин даво.
Ўзалликни яратиб қўйиб,
Табиатнинг ўзи бепарво.
Бундай ҳолга бўлганда гувоҳ,
Нафас тўхтаб, юрак қисади.
Айтинг, ахир дўстларим, эвоҳ,
Ўзалликнинг шуми қисмати?!

3

Боғ хаёлдан чиқибди паққос,
Келганди-ку ширин бир инграш.
У товушни унутибман, рост,
Мажруҳ гулдан кўнглим бўлиб ғаш.
Қалби ёниб қай бир бахтиёр
Ширингина ингради унда.
Бир-бирига бериб ихтиёр,
Сўзлашарди икки ёш бунда.
Кимнинг қизи?
Кимнинг шаввози?
Тўхтанг, тўхтанг,
Гапирди бири...
Эркаланган йиғи овози...
Яна жимлик.
Барглар шитири...
– Мана, Чирой,
Сенга сирға, пул...
Қанча десанг, бераман ҳали...
Чирой кўзи сирғада нуқул,
Қўлида пул, ўйлари дали...

– Шодмон ака,
Сиз менинг жоним,
Мени тағин кетманг унутиб.
– Янганг ёмон,
Фақат юргин жим,
Билиб қолса юборар ютиб...

Қиз боши ҳам,
Йигит ҳам ўсал:
Бир-бирига суйкалар гоҳи.
Икки товуш тинди бир маҳал,
Шитирлади дарахтлар шохи.

4

Сувга чўккан тош каби сингди,
Боғ тўрига бир қора шарпа.
Элас-элас кўзга чалинди
Сиёҳ тундан юлинган парча.
Қиёсладим мен уни тунга,
Тасвирлаб ҳам бўлмас шарпани.
Арзимади.
Ёпайлик унга
Қарғиш ёққан сатрий кўрпани.
Уни асти кўрмаган маъқул,
Тасвирини ким ҳам суяди?
Ўт-ўт эрур, кул-чи, эса-кул!
Шарпа эрур шарпа суврати!
Ҳа, боғ тўрига соядай сингди
Ўша тундан юлинган парча.
Товуш бериб шох-шабба синди,
Сас ҳам бермай кетди у шарпа.

5

Ундан сўнг-чи?
Ундан сўнг, эвоҳ,
Шўрлик Чирой боғни оралаб,
Чиқиб келди бамисли арвоҳ.

Гавҳар тишлар орасида лаб,
Юзларида асар йўқ қондан,
Тўзғиб кетган дуркун сочлари.
Умидини узгандай жондан
Санчилади қилич қошлари.
Гандираклаб келди-ю, беҳол,
Ёлғиз ўсган теракни қучди.
Бир нафасда ўзгарди аҳвол,
Ақли қочиб, хаёли учди.
Ҳаёт гўзал бўлса ҳам беҳад,
Изтиробга тўлиқдир қўйни.
Биров ғамдан бўлади хурсанд,
Айлантирар азага тўйни.
Шундай гўзал гўзаллик аро
Ахир, мана, рўй берди фоже.
Чирой сайри бўлди тим қора,
Қўлдан кетди гўзаллик тожи.
Шодмонини ардоқлаб дилда,
Чиқмаганми висол қўмсаб ул.
Қайдан билсин ишқ гоҳо тилда,
Тўй кўрмайин қолишини тул?!
Биларди-ку, гул деб тутгани,
Алаф чиқиб қуврашин ният.
Биларди-ку, бахт деб кутгани,
Бўлишини мангу азият.
Ахир Шодмон уйланган эди,
Севгисига ишонди аммо.
Мана энди, Чирой панд еди,
Чақ-чақ урар бошида само.
Лекин қизга қоронғу дунё,
Кўзларидан ранг олган қалби.
Шундай гўзал баҳор ҳам гўё
Кўк кийинган азадор каби.
Шу гул қизни кул қилгани он,
Наҳот, йигит қалби қисмади?
Ахир, хусн эмасди-ку, нон,
Гўзалликнинг шуми қисмати?!

6

Дунё ўзи ажабдан ажаб:
Яшаш истар яхшию ёмон.
Яхшиларга омад берар чап.
Гўзалликка ёпишар сомон.
Беозорлар азобдан қўрқиб,
Юрса ҳамки бурчакма-бурчак,
Бурчакларга чотирин тўқиб,
Тутиб олар маккор ўргимчак.
Бахт маскани чотири гўё,
Тўрсиз олам унинг учун ғам.
Асли шундай яралган дунё:
Бахт излайди –
Душман ҳам, дўст ҳам.
Баъзи ҳолни ўйлаганинг дам
Миянг ғовлаб бўласан гаранг:
Лойда яшаб, лойни еса ҳам,
Чувалчангга юқмас асло чанг.
Чувалчанглар ҳаёти-ҳаёт,
Олди-орти – ҳаммаёғи бош.
Бош-у, бироқ ақл унга ёт,
Думидан ҳам еяберар ош.
Лойни сезар, шунга ҳам шукур,
Кўзсиз эрур, керакмас кўзёш.
Керак эмас унга тафаккур,
Керак эмас на унга қуёш.
Зотан, доно тортару жабр,
Умри ўтар тизгинда гирён.
Жоиз эмас телбага таъбир –
Тўпиғига чиқмайди уммон.
Телба эмас йигит ҳам, қиз ҳам,
Ё эчкию қашқир ҳам эмас.
Ўзин биздан санамайди кам,
Ҳатто бизни тенги ҳам демас.
Иккисин ҳам сиёғи одам,
Аммо шуни айтаман такрор:
Одамларнинг орасида ҳам

Ўргимчагу чувалчанглар бор.
Мисолимда худди шу маъно:
Ўргимчакка ўхшар йигит ҳам.
Чувалчангмас – бўлсайди доно,
Қиз ўз бошин этмас эди ҳам.
Илинтириб тўрга, ҳароми,
Кетди, мана, бошини олиб.
Чил-чил синиб муҳаббат жоми,
Йиғлар энди қиз танҳо қолиб.
Дунё ўзи азалдан охир
Доноликни қилади талаб.
Нафс балосин тиймаган, ахир,
Ҳоли доим ажабдан ажаб.

7

Ана, нафс деб бахтсиз қолган қиз
Турар ҳануз теракни қучиб.
Фақат бироз чўкибди у тиз
Биров кўриб қолишдан чўчиб.
Кимга дардин айтсин энди у?
Қиз ҳолидан ҳеч ким хабарсиз.
Сирғаю пул солади ғулу,
Отмоқликка ожиз эди қиз.
Ҳаётга ҳам қилолмас ҳужум,
Йўқ эрса-да қасос адоғи.
Кийимлари ғижим ва ғижим,
Кўйлагида қизғалдоқ доғи.
Гўзалликнинг ҳаммаси гўзал,
Гўзал эди шу туриши ҳам.
Таърифига тилим лол бу гал,
Тасвирига ожиздир қалам.
Энди сиз ҳам этинг тасаввур,
Тасаввурдан гўзал нарса йўқ.
Тасаввур ҳам аммо, ҳайтовур,
У ҳусндан узилган бир чўғ.
Шунчалар қиз қомати зебо,
Юзи сувдай сулув ва тиниқ.

Қайроқ тош ҳам қилади ибо,
Дириллаган баданлари ниқ.
Тўзғиб ётган сунбул сочи ҳам
Нозик белин қучади рашқдан.
Нега шундай гўзалнинг ҳар дам
Аримайди кўзлари ашқдан.
Дунё чаппа айланиб бир бор,
Қани, қувса дилдан тутунни.
Шу гўзални айлаб бахтиёр,
Қайтиб берса кечаги кунни.
Йўқ! Йўқ, асло!
Ҳеч бир ҳожатсиз!
Қайтар эди бари бир шу кун.
Ўшанда ҳам қолиб нажотсиз,
Қоплар эди юрагин тутун.
Ўшанда ҳам унинг барибир
Тўлар эди кўзлари ёшга.
Юмиқ кўзлар очилмас ахир,
Мағрур боши тегмаса тошга.
Балки у ҳам мағрурлик қилиб,
Гўзалликда танҳоман деган.
Чиройини ақл деб билиб,
Балки бугун қаттиқ панд еган.
Балки ҳеч бир ғамни тан олмай,
Бахт деб юрган бир уй эркаси.
Энди тоғдай ғамни енголмай,
Силкингандир нозик елкаси.
Савдо тушиб ҳар ҳолда бошга,
Энди юм-юм тўкмакда кўзёш.
Кўзёшидан боқар қуёшга,
Кўзёш бўлиб кўринар қуёш.
Майли, дунё айланиб чаппа,
Ўтган кунни этмасин бунёд.
Гўзалликни яратган дафа
Ақлдан ҳам берсанг-чи, ҳаёт!

8

Қалбга чўкиб тоғдай бир армон,
Қиз ўрнидан турди оҳиста.
Ниқти тандан кетибди дармон,
Қадам босар авайлаб, аста.
Сўнган энди қутурган ҳислар,
Зўрға тутиб турибди ўзни.
Шўрлик Чирой неларни эслар,
Нега ердан олмайди кўзни.
Балки тузар хаёлда режа,
У эртанги турмуш, ҳаётга.
Қандай қувноқ, шодлигин кеча,
Балки олган ачиниб ёдга.
Нега ҳуснин, номусу орин
Қўриқлашга тополмади куч.
Нечун дарҳол топширди борин,
Ёрсиз эрга келмасмиди дуч.
Мана энди оғир ўй суриб,
Келди Чирой ариқ бўйига.
Ечинди у панада туриб,
Нелар келди қизнинг ўйига.
Балки сувдай ғамлари совиб,
Ўйлагандир енгил тортишни.
Балки сувда этагин ювиб,
Ювмоқчидир элдан миш-мишни –
Қиз ечинди, ечди ҳарҳолда...
Бирдан шу пайт сув этди “шалоп”.
Ёзолмайман
Қизни бу ҳолда,
Йўқ, начора сақлаймиз одоб.
Боламасмиз ўтириб толда
Пойласак биз.
Кетдик ёру дўст,
Бунда туриш эмасдир дуруст.

9

Дўстлар, Чирой қиссасин айтиб,
Қолдиргандик ариқда ёлғиз,
Кузатайлик у ерга қайтиб,
Не аҳволга тушди экан қиз.
Бу не ҳолдир?
Қандай фалокат?
Қон юқими манави майса?
Наҳот, Чирой тополмай тоқат,
Ўз-ўзига ҳадди кучайса?!
Яшамаклик эмас тайёр нон,
Онанг доим қилиб қўйса тахт.
Курашлардан туғилган инсон,
Курашлардан иборатдир бахт.
Алдандингми, майли, тута, ён,
Сўнгра ундан чиқар хулоса.
Ўз-ўзингга қилмайин исён,
Ўйла умринг давомин роса.
Ким ҳам уни инсон деб атар,
Қилмоқ бўлиб ўзига исён,
Аччиқ қилиб турмушга агар
Ўз-ўзини айласа қурбон.
Аҳмоқларнинг аҳмоғидир у,
Ҳаёт уни кечирмас асло.
Ўлган билан битмайди қайғу,
Ўзгармайди ҳаёт ҳам аммо.
Жангда ўлган бўлмаган авом,
Ўлимларни ўлдириб ўлган.
Ҳаётлари этмоқда давом,
Улар бўлиб шу ҳаёт кулган.
Нечун ахир беҳуда ўлмоқ,
Нега керак ўзига қасдлик?!
Қон юқими...
Майсадек сўлмоқ?
Рост бўлса гар нақадар пастлик.
Мудҳиш ўйлар дилим қўпориб,
Таҳликага солади тинмай.

Қўрқа-писа қўлни юбориб
Ушлаб кўрсам...
Хайрият, ҳай-ҳай,
Кўппак янчган ўша мажруҳ гул...
Ана, Чирой.
Дармонга тўлиб,
Олган ўхшар чўмилгани дам.
Ҳеч нарсани кўрмаган бўлиб
Кетиб борар уйига илдам.
Мен бекорга кўтариб оҳ-воҳ,
Таҳликага солибман дилни.
Қиз ҳолига йўқ эди гувоҳ,
У ҳам ўйлар билмас деб элни.
Балки бериб тақдирига тан,
Бахтдан тамом умидин узган.
Кўнгли қолиб севгидан, ёрдан,
Эр қилмаслик режасин тузган.
Бир фикрга келган, ҳойнаҳой,
Келажаги кўрсатар буни.
Еб қўймаса ақлини чирой
Ўнглаб олар ўзин бир куни.
Ҳозирча биз кузатиб қолиб,
Фикран қизни уйга элтайлик.
Эртасини назарга олиб
Икки йилни ортга силтайлик.

10

Бир ой ўтиб ғам-ғуссадан очилмабди чиройи,
Супураккан ҳовлисини қилар аста хиргойи:

“Оқариб ойдинда ётсам, ой менинг қўйнимдадир,
Сесканиб кўзимни очсам, ёр қўли бўйнимдадир.

Мен сени ёрим десам, ортингда ёринг бор экан,
Сенинг менга атаган туганмас зоринг бор экан.

Оҳ урарман, оҳ урарман, оҳларим тутгай сени,
Кўзёшим дарё бўлиб балиқлари ютгай сени.

Куз саҳарин салқини сўлдирди гуллар баргини,
Кимга айтиб, кимга йиғлай бевафо ёр дардини...”

11

Бир йил ўтди, кашта тикар ўлтириб тол тагида,
Қиз овози солланади қоратолнинг баргида:

“Тол ёғочнинг навдасига каклик қўйинг, сайрасин,
Кимнинг майли кимда бўлса, қўяверинг, яйрасин.

Олма пишган боққа кириб эскисин зорлатаман,
Энг баланд шохига чиқиб, янги ёр чорлатаман.

Ташлаб кетган ёримнинг тилин гунгдай тийдираман,
Янги ёрим бошига тилла жиға кийдираман.

Боғ аро боғнинг гули, сайра чаманнинг булбули,
Гул ҳуснига ишонса, менман қизларнинг гули...”

12

Чирой – ёрнинг ташнаси,
Кўтарилган пошнаси.
Қўлда упа, ойна,
Лаби қўшиқ ошнаси:

“Қизил гул бўлай дерман,
Ғунчасига мен ҳайрон.
Қиз бола бўлай дерман,
Кечасига мен ҳайрон.

Қизил гул ўймоқ-ўймоқ,
Кам экан ёрга тўймоқ.
Қайси нодоннинг иши
Қиз олиб, жувон қўймоқ.

Туя чўкиб ётади,
Қўнғироғи ботади.
Уйланмаган йигитлар
Қандай уйда ётади...”

13

Сабоқ бериб ўтди қанча кун,
Ҳаёт ўзи буюк бир мактаб.
Кимнинг ақли бўлса гар бутун,
Қолмагай ҳеч бир жойда тўхтаб.
Тўхтаб қолди бизнинг бу сулув,
Сув кўлмаклаб бўлгандай ботқоқ.
Тўкмас энди кўзёшин дув-дув,
Ётга яқин, дўстлардан йироқ.
Эл ишига боқмайди қиё,
Капалагин юради овлаб.
Боқишлари нозли, беҳаё,
Юракларни қўяр тушовлаб.
Унинг ҳуснин толдим мен айта,
Нигоҳлари сеҳргар чақин.
Бирозгина тўлишиб қайта,
Бўлган жуда кўзларга яқин.
Икки йилда нелар кечгани,
Не бўлгани эмас бизга роз.
Сабоқ олмай, оғу ичганин
Қўшиғидан англадик бироз.
Эшиқданмас, очган туйнукдан
Хонасига сирли тунги йўл.
Жирканмайди песу хунукдан,
Ҳаммага ҳам бераверар қўл.
Ҳар бир бўйдоқ танийди уни,
Ёри бор ҳам йўлини тўсар.
Ёлғиз сира ўтмайди туни,
Рашк кўпайса, қиз кўнгли ўсар.
Энди унга кор қилмас ўгит,
Ўгит берсанг қилади араз.
Сендан унинг кўнгли бўлиб хит,

Ўзин доно айлайди фараз.
Йўқ! Йўқ!
Чирой йўлин йўқотди,
Қайтолмагай гўзал ҳаётга.
Сулувлигин куёши ботди,
Яхши номда олинмас ёдга.
Майли, дунё айланиб чаппа,
Қизлик кезин этмасин бунёд!
Гўзалликни яратган дафъа,
Ақлдан ҳам берсанг-чи, ҳаёт!

14

Тўзғиб кетиб ногаҳон хаёл
Элтди мени илк бобга шу пайт.
Кўз ўнгимда жонланди у ҳол,
Гул қисматин этди яна қайд.
Кетганди-ку, мажақлаб гулни
Кўппак жўнар пайтида бундан.
Гўё янчиб кетганди дилни,
Ололмайман кўзимни ундан.
Типирчилар ҳислар бетоқат,
Гул устида куйманар хаёл.
Қолган эди у гулдан фақат
Оёқ изи, тирноқлардан “хол”.
Балки шу гул этгандир огоҳ,
Қаршисида турибман мен лол.
Сочин юлиб, чекар фақат оҳ,
Туйғуларим – тўзғиб ётган ёл.
Гўзалликнинг кўзини ўйиб,
Кетса қайдан топайин даво.
Гўзалликни яратиб қўйиб,
Табиатнинг ўзи бепарво.
Тонмас ахир: кучук ҳам, гул ҳам
Табиатнинг жондай фарзанди.
Тилга киргин, безовта ўлкам,
Нечун ғамга гўзаллик банди?!
Бундай ҳолга йўл қўйса агар

Узрлидир онгсиз оламлар.
Улуғсан-у, онглисан магар,
Йўл қўйдинг сен нега, одамлар?!
Десанг, ҳаёт бундан ҳам кулсин,
Ўз жиловинг ўзгинанг тутгил –
Силкин!
Қалқин!
Тутдай тўкилсин
Юракдаги ғуборлар буткул.
Нега керак алдаш, алданиш,
Кимга керак беҳуда умр?!
Инсофданми ҳаётдан яниш,
Айлаб ўзин юзини кўмир?!
Зар қадрини билади заргар,
Қайдан билсин ўз қадрини зар.
Ўз-ўзини англаган дунё
Гўзалликни қадрлар, безар.

ХОТИМА

Бир-бир тўкиб дилдан ўкинчим,
Диққатингиз тортдим гул-қизга.
Балки таниш, азиз ўқувчим,
Шундай юртлар қисмати сизга.
Юртингизга эркдан бериб зеб,
Инсонлардек яшаяпсизми?
Ўйлаб кўринг, ё яшадим деб,
Садақа нон ошаяпсизми?
Садақа нон ер энди Чирой,
Бўлолмади ўзига соҳиб.
Ўйламасдан берди хуснин бой,
Энди уни нафс этар таъқиб.
Қиз қисмати шуки, қисқаси,
Ҳамма Чирой йўлини тўсар.
Тугар экан қисмат қиссаси,
Раҳмат сизга, тинглаган дўстлар.
Гар эрсангиз Ватанга фарзанд,
Дейман фақат:
– Бўлингу омон,
Туғилдим деб юрмангиз хурсанд,
Яшамак ҳам эмасдир осон!

ҚЎЛЛАШГАН ҚЎЛЛАР

МУҚАДДИМА

Ақлин тўғри йўлласса одам,
Оғзидагин олдирмас.
Бир-бирини қўлласса одам,
Элин доғда қолдирмас.

Шу нақлни эслаганим дам
Кўз олдимда чирпирак –
Қайта-қайта раҳматли онам
Айтиб берган бир чўпчак.

Бир чўпчакки, чўпни кўкартар,
Умрларга раҳнамо.
Шу ҳақда мен кучим етса гар
Қолдирайин бир нома.

1

Булутларни кучгудек бўлиб
Силкинади уч терак.
Пастда булоқ куйлайди тўлиб,
Қўшиқлари бир тийрак.

Бироқ булоқ бўлолмас дарё,
Шовуллашга мадор йўқ.
Қўлмак каби ўксимас аммо,
Ўз умридан кўнгли тўқ.

Паст бўлса ҳам куйи магарки,
Бордир унинг виқори:
Авж пардада тераклар барги
Қўтаради юқори:

Булутларга ёндош юксакда
Шовуллайди япроқлар.
Кўринадир чиқса теракка
Кўз илғамас йироқлар.

Аммо унга чиқмоқ ҳам маҳол,
Тани силлиқ қайроқдай.
Фақат чиқиб тунлари ҳилол,
Порлаб турар байроқдай.

Шовуллайди жўр бўлиб ерга,
Бошларида кумуш барг.
Кулгу бўлган нечовлар элга,
Чиқолмаган неча мард.
Фақат.

2

Фақат бир марта унга
Чиққан эди бир кўр чол.
Унинг номи қолиб мангуга,
Кучган эди бахт-иқбол.

Бундай бахтга кўзи очик ҳам
Бўлавермас муяссар.
Ақл билан иш тутса одам,
Қалби кўзга айланар.

Кулоқ солиб юрагига чол,
Кўра олди узоқни.
Биргина у кучмади иқбол,
Шон кучдирди қишлоқни.

3

Чиққанди чол айни куз фасли,
Фотих Темур қайтганда.
Мана бундай бўлганди асли,
Қисқа қилиб айтганда.

4

Бу ер эди жаннатга Эшик,
Номи эди кўп улуғ.
Бироқ унда бўлиб ит-мушук,
Яшардилар уч уруғ.

Икки уруғ солишиб нифоқ,
Бир-бирини осарди.
Бири бироз эди иттифоқ,
Жанжалларни босарди.

Шу ҳамжиҳат уруғдан бир гал
Сайлашганди ҳокимни,
Икки уруғ кўтариб жанжал,
Тезлаб қолди ҳар кимни.

Паст уруғ деб сотдилар ғийбат,
Кун бермади улар ҳеч.
Армади бу элдан ғурбат,
Тинч ўтмади бирон кеч.

5

Кунлар ўтиб авжга чиқди кек,
Бўлди кўп бор тўполон.
Бир кун ҳоким уйига селдек
Босиб келди оломон.
Ҳоким йиғиб уруғин шу кун,
Солди кўпга маслаҳат.
Жонимиздан тўйдирди бутун,
Бу на ўлим, на роҳат.

Токайгача тил тишлаймиз жим,
Солайликми ё қирғин?
Бўлиб қолса улардан ҳоким,
Кун йўқ бизларга тағин.

Тагин ўлпон устига ўлпон,
Бошланади йўқчилик.
“Не десанг шу! Қон тўк десанг, қон!”
Маъқуллади кўпчилик.

6

Нафрат кўчди. Нафрат зўр шамол –
Бўлмас отани таниб.
Чиқиб келди ўртага бир чол
Тол таёққа таяниб.

– Нафратингни босгин, халойиқ! –
Шерга ўхшаб қичқирди.
– Нафрат фақат ёвларга лойиқ! –
Титраб-қақшаб қичқирди.

Ожиз эди икки кўзи ҳам,
Оппоқ эди соч-соқол.
Чуқур-чуқур тин олиб бир дам
Ўйга толди сўнгра чол.

Чимчалоғин тишлади шартта,
Тирқираб отилди қон.
Юрак қони бу ҳам, албатта,
Бу ҳам оғритади жон.
Сўзларди у кўксига уриб,
Қон кўксини доғлади.
Кимдир биров ўрнидан туриб,
Чимчалоғин боғлади.

Солмоқчимиз кимларга қирғин?!
Ҳаммамиз ҳам бир халқмиз.
Биз ҳақмиз, деб ўйламанг тагин,
Ўзимиз ҳам ноҳақмиз.

Хўш, айтинг-чи, тўғри бўлсак биз,
Бало борми қирғинга?!

Нега энди бармоқлар бигиз,
Чақирмадик йиғинга?!

Гап қайтарсанг, кўпаяди гап,
Чиқазади аччиғин.
Уларни ҳам бир жойга тўплаб,
Айтмоқ керак очиғин.

Тўғри, улар эмас ҳамжиҳат,
Қовушмайди одамга.
Шартми энди тарқатиб ғийбат,
Мотам кўшмоқ мотамга.

Биз, ўзимиз ҳамжиҳатмиз, рост,
Нега улар бегона?
Аслимизни ўйласак бироз,
Бир отаю бир она.

Шундай экан, бўлсак бир бовур,
Бағримиз ҳам бўлар бут.
Дилда бўлса ҳарорат, ҳовур,
Бошқа дилга ўтар ўт.

Ўз-ўзимиз бўлсак қирпичоқ,
Душман келса, нетамиз.
Бириксак биз, халойиқ, у чоғ
Тоғни талқон этамиз.

– Мана! – дея ҳассасини чол
Тизга уриб синдирди.
– Мана шудир ёлғизда аҳвол,
Чол ҳам ишин тиндирди.

Бириктирса агар учовин,
Эр йигитга бермас дам.
Гап қувалаб туширманг қовун,
Қовун тушса, унинг ҳам.

Уруғлари сочилиб кетар,
Қолар оёқ остида.
Қайта эксa ким уни агар,
Тутар юртни дастида!..

Чолни сўзин тугатган маҳал
Олиб кетди қўлма-қўл.
Қўп муаммо бўлган эди ҳал,
Топилганди ойдин йўл.

7

Аммо ёмон туropolмади тек,
Ўйламайин йироқни;
Тўртта-бешта сақлаб юрган кек,
Ишга солди пичоқни.

Қолдиришиб оғизда ошин,
Лол этишди ҳар кимни.
Йиғмасидан ҳали эл бошин,
Ўлдиришди ҳокимни.

Тўпланишиб ҳамжиҳат уруғ,
Қилди яна маслаҳат.
Ҳаммаси ҳам аламга тўлуғ,
Дилларида йўқ шафқат.

Босди тағин эл ғазабин чол:
– Ўзни босинг, эртага.
Йиғинг элнинг барин дарҳол
Уч теракнинг тагига.

– Шунда, – деди у ҳам қалтираб, –
Жазо бериб айбдорга,
Қолганларга уқтирамиз гап,
Нифоқ солманг бекорга.

Шу кун ҳамма тил тишлаб тагин,
Тарқалдилар чор-ночор.
Бўлишидан эртага йиғин,
Элни этди хабардор.

8

Тирнаса ҳам дилларни алам,
Қасос тоғи йиқилди.
Эртасига тумонат одам
Уч теракка йиғилди.

Йиғин энди бошланган пайтда
Келиб қолди уч чопар.
Довруғ солиб қайта ва қайта,
Мисли шердай солди жар:

– Ғолиб Темур қайтмоқда жангдан,
Таъзимиға чиқинг, халқ!
Ғолиб Темур қайтмоқда жангдан,
Таъзимиға чиқинг, халқ!
Ҳамма бирдан қалқди оёққа,
Силкингандай гўё ер.
Қўйишларин билмай қаёққа,
Чиқиб кетди совуқ тер.

Ахир элга эмас эди роз,
Келса султон ё хоқон.
Вилоятнинг ҳокими пешвоз
Чиқар эди шу замон.

Не қиларин билмай аҳоли
Турган чоғида дилгир,
Чанг тўзитиб отлар шамоли,
Келиб қолди жаҳонгир.

Одамлардан нарида тўхтаб,
Бирпас қараб турди у.
Кўзларидан сўнгра ўт чақнаб,
Отга қамчи урди у.

Сакраб тушди балиқдай оти,
От эмасди, у – дулдул.
Овозлари ёйди қанотин
Турган каби зўр довул:

– Улуғ жангда ғалаба кучиб,
Қайтган чоғим саломат.
Нега кетди рангларинг ўчиб,
Бунда қандай маломат?!

Қани шодлик? Қани эҳтиром,
Табриклашлар шон билан?!
Бу аҳволда заҳматим ҳаром,
Ювайми ё қон билан?!

Чиқди унга эмаклаб пешвоз,
Қорин солган бир киши.
Таъзим қилиб, довдираб бироз,
Деди: – Элнинг турмуши.

Жанжаллидир, олий султоним,
Уч уруғмиз. Бири паст...
Паст уруғдан сайланди ҳоким,
Бизлар бўлдик хору хас.

Ошна этди бизларга мунгни,
Ўз уруғин кулдириб.
Қишлоқ аҳли чидолмай, уни
Қўйишдилар ўлдириб.

Гуноҳимиз кечиринг бир гал,
Йиғилгандик биз шунга.
Бахтимизга ўзингиз тамал,
Шон ёр бўлсин мангуга.

От устида бургутдай бўлиб
Бузрук Темур турарди.
Кетган чоғи жаҳлга тўлиб,
Отга қамчи урарди.

Қамчи урди отига яна,
От жойида сакради.
Буйруқ бериб, қилгандай таъна,
Пайғамбардай қаради:

– Уруғ-уруғ бўлиб сафланинг,
Бўлса жондан илинжинг!
Қиличимдан қўрқинг, сақланинг,
Олам олган қиличим!

Уч тўдага бўлиниб, дарҳол
Сафга турди одамлар.
Саф олдида силкитганча ёл
Темур оти қадамлар.
– Туғ келтир, – деб буюрди Темур,
Туғ келтирди навкари.
– Шу туғ, – деди, – кўзларимга нур,
Менинг қучган зафарим.

Куч бахш этган менинг кучимга,
Енголмаган бирон ким.
Кимки уни терак учига
Қадай олса, у – ҳоким.

– Мана, – деди туғни ташлаб у, –
Унинг жойи юксакда!
Юксак тутар бу туғни мангу,
Ўти борлар юракда!

Паст уруғга охирги навбат,
Куч синасин қолгани! –
Ўзни урди ҳамма шу фурсат,
Туғни қўлга олгани.

Бир чеккада “паст” деган уруғ
Турар эди йиғилиб.
Бошқалари оламан деб туғ,
Бош ёрарди суқилиб.

Олиб чиқиб битта полвони
Терак сари югурди.
Сўнгра ерга тегмай товони
Ёшу қари югурди.

Одам бўйи чиққанда полвон,
Оёғидан тортишди.
Йиқилганди шўрлик, нечовлон
Унга ўзин отишди.

Тўс-тўполон бўлди бир муддат,
Бари ҳолдан тойишди.
Сўнг полвонга тилашиб омад,
Бир-бирини койишди.

Неча бора уринди полвон,
Енг ичига туғ солиб.
Бироз чиққач, қурурди дармон,
Кетар эди сирғалиб.

Ҳолдан тойиб полвон ҳам охир,
Қайтди аста ортига.
Еб қўйгудек тикилди амир,
Қамчи урди отига.

– Паст уруғдан борми, талабгор?! –
Жаҳл билан қичқирди.
– Ҳа, ҳазратим, шундай одам бор! –
Аҳил бўлиб қичқирди.

– Қани, чиқсин ўртага ўша,
Кўриб қўяй бастини.
Ким бўлса ҳам агар хоҳласа,
Қайтармайман шаштини.

Келишдилар чолни етаклаб,
Бошлар қуйи эгилди.
Темур ичин кемирди ғазаб,
Унга мазах туюлди.

Ожиз эди чол кўзи ахир,
Зўрға турар оёқда.
Терак боши йўлмиди тақир,
Чиқа олсин қаёқдан?

Ичга ютиб ғазабин, лекин,
Темур ечди нимчасин.
Туғ ўрнига энгашиб секин,
Узатди рўмолчасин.
– Бўлсин, – деди, – йўлингиз қутлуғ,
Туғ юрагим парчаси.
– Туғни беринг, юксак бўлғай туғ! –
Таъзим қилди барчаси.

Туғни берди ноилож чолга,
Ишонмади чамаси.
Гувоҳ бўлди бир ажиб ҳолга
Турганларнинг ҳаммаси.

Оқсоқолни қўлма-қўл элтиб,
Борди бари теракка.
Бир-бирига елкасин тутиб,
Кўтардилар юксакка.

Ва ниҳоят терак учига,
Туғни қадаб тушди чол.
Қойил бўлиб бирлик кучига,
Ҳатто Темур қолди лол.

У ўзича ўйлар эди: “Ҳақ,
Бу бирликдан паст кучим.
Шундай бўлса эди бутун халқ,
Синар эди қиличим...”

– Бу уруғга – деди сўнг Темур, –
“Улуғ бирлик” номи зеб.
Фармон берди, ҳоким бир умр
Шу уруғдан бўлсин деб.

ХОТИМА

Айтиб бердим кўргандек бир-бир,
Юргандек қучоғида.
Бу кўзимга кўринган тасвир,
Онам айтган чоғида.

Бўлса ҳам гар айтилган сўзлар
Олис замон эртаги.
Дўстлигимиз бор унда, дўстлар,
Ҳам орзудир эртанги.

Бугунги бу бирликдан ахир,
Олам ҳайрон қолади.
Эл чиндан ҳам бўлса бир бағир,
Осмондагин олади.

Қўллар қўлга туташсин мангу,
Бирлик бўлсин раҳнамо.
Шу ниятда тунлар беуйқу,
Ёздим, дўстлар, бир нома.

ҚЎЛТИҚТАЁҚ РАҚСИ

– Келин келди! – севинчга тўлиб,
Болаларнинг янграр овози.
Болаларга бирдан жўр бўлиб
Янграб кетди машшоқлар сози.
Қадам ташлар “Ёр-ёр” мавжида
Бир-бир босиб келин ва куёв.
Ўйин-кулгу, шодлик авжида,
Гулхан ёқди ўртага биров.
Эл русумин эртароқ адо
Келин ўтга мой сепди шу зум.
Олисларга таралди садо,
Қийқирар шавқ: так-тум, така-тум...

Рақс тушади ўртада гулхан,
Ҳилпирайди олов этаги.
Завқдан бутун осмон ости шан,
Завқдан қалқир ҳатто ер таги.
Дилдаги ишқ рамзи – оловни
Келин-куёв айланди уч бор.
Олқишлашиб келин-куёвни
Қизлар тагин бошлади “Ёр-ёр”.
Балки тўғри, балки бу хато –
Шўхлик қилиб бақирди биров:
Бошлаб беринг ўйинни, ота!..
Ота чиқди... Лол келин-куёв..
Тинди бирдан қийқирган созлар,
Воқеликка айланди рўё..
Бўғизларда қотди овозлар.
Сув сепгандай жим қолди дунё.
Ота эди ярадор бургут –
Қўлтиқтаёқ икки қўлда ҳам.

Кўтарилди ўртадан сукут,
“Чал” дея у имо қилган дам.

Яна янграб таралди садо:
Им-банг, им-банг, им-бала, им-банг...
Болалардан кексаларгача то
Ота томон боқди ҳангу манг.

Ярадордек сапчиб, ўртаниб,
Ўйнар эди ўртада гулхан.
Рақс бошлади ота силтаниб,
Ўйнар сакраб қўлтиқтаёқ ҳам.
Келдим дея шу кунга етиб,
Шодлик тўла кўкси кўпчийди.
Ота қалбин намоён этиб
Қўлтиқтаёқ тинмай сапчийди.

– Вой, ўзимнинг отажонимдан! –
Қизи бориб боғлади белбоқ.
– Вой, ўзимнинг отажонимдан! –
Қучоқлади бир бола шу чоғ.
Ота билан ўғли ҳам ўйнар;
Кенжа ўғли ҳали ёш эди.
Ота қувнар, бола ҳам қувнар,
Аммо кўзлар жиққа ёш эди.
Қаддин юклаб битта оёққа,
Ота ўйнаб боқар ўнгу сўл.
Гоҳ суяниб қўлтиқтаёққа,
Куйга монанд силкиб қўяр қўл.

Отага мос рақс тушар гулхан,
Доира жўр: так-тум, така-тум...
Чопиб келди орзуси кулган,
Ўзида йўқ она ҳам шу зум.
Чиқолмади даврага бироқ,
Тўхтаб қолди она бемажол.
Олиб қочди онани йироқ,
Олиб кетди ўтмишга хаёл...

У кез эди ёшгина келин,
 Эри эса суқсурдай йигит.
 Замон халқин букса ҳам белин,
 Келажакка боғларди умид.
 “Кўк кўйлак” ка қатнарди эри,
 Бўлмоқчийди энг моҳир раққос.
 Кўйлагини ивитиб тери,
 Рақс тушарди туну кун, холос.
 Ҳа, айниқса, “Бургут ва илон”
 Рақсига у тушар эди зап.
 Ногоҳ учди диллардан нолон,
 Зир титратди “фашист” деган гап.
 Орзуларнинг қаноти синди,
 Эр отланди олис жанг томон.
 – Сизсиз қандай яшайман энди?! –
 Дод солгани ёдида ҳамон.
 Йиғлаб-йиғлаб кетганда ҳушдан,
 Эр тасалли берганди: – Хотин,
 Кўй, йиғлама, йиғласин душман,
 Қуритгаймиз фашистлар зотин.
 Айтди дерсан, келаман қайтиб,
 Ўстирамиз ҳали кўп фарзанд.
 Фарзандларга тўй қилган пайти
 Сени шундай этайин хурсанд.
 Шундай ўйнай, шундай ўйнайин,
 Еру осмон тушсин ларзага.
 Кўй, йиғлама, йиғинг кўрмайин,
 Дучор бўлсин душман азага.

Дармон берди бу сўзлар дилга,
 Эрин кутди, кутди чекиб ғам.
 Бир оёғин ташлаб ёт элга,
 Жангдан қайтди эри чиндан ҳам.
 Илк кўрганда қотиб қолди лол,
 Бир оёғи йўқлигин билиб.
 Келмасин деб эрига малол,

Соғ оёғин ўпди йиқилиб.
Оёғига қараб мунг билан
Деганди эр олиб оғир тин:
– Қайтиб келдим уйимга жангдан,
Қайтолмайман рақсимга лекин...

Шуни ўйлаб, ўзин тутолмай,
Пик-пик йиғлаб юборди она.
Кўз ёшини ичга ютолмай,
Чоли тараф шошилди яна.
Ҳаяжонга юраги талаш,
Титраб чиқди бўғзидан шодлик:
Ками бордир деманг ваъдамнинг!
Ниятингиз амалга ошди!
Даврадаги барча одамнинг
Юзларига ҳаяжон тошди.

Кампир чолга белбоғни боғлаб,
Елкасига ташлар экан тўн,
Кенжа ўғлин ўпди кучоқлаб,
Хаёл қуршаб, туриб қолди сўнг.
Кенжа ўғил: – Ўйнанг, аяжон,
Ўйнанг! – дея тортқилар жавраб.
Кўзда ёшу, юзда ҳаяжон,
Қарсак чалди бутун бир давра.
Қарсак чалди чарсиллаб гулхан,
Қарсак чалди толу тераклар.
Қарсак чалди ота ҳам хурсанд,
Қарсак чалди жами юраклар.
Қарсакларга ҳамоҳанг, ҳамдам,
Чилдирмадан таралар садо.
Гумбурларди гўёки бу дам
Чилдирмага айланиб само.
Ўйнаб кетди Она ҳам шу он,
Тегишарди чоли қоқиб қош.
Қийқиарди юраклар шодон,

Аммо кўзда ғилтиларди ёш.
Кўзёшига қоришиб кетди
Жами қувонч, жамики алам.
Мана, Ота ниятга етди,
Тушиб кетди ларзага олам.

Ўйнар Ота – ярадор санъат,
Бахт завқидан кўкси кўпчийди.
Бироқ ўқиб урушга лаънат,
Қўлтиқтаёқ тинмай сапчийди.
Ким унутар ахир бу бахтнинг
Бағрини ғам этганин ғалвир.
Қўлтиқтаёқ бўлган дарахтнинг
Жароҳати битганмас, ахир.
Ҳамон бахтга соя ташлаган
Урушни ҳеч кўрмасин жаҳон.
Зор бўлмасин дилни ғашлаган
Қўлтиқтаёқ рақсига инсон!

Ота ўйнар, ўйнар қасд билан,
Қўлтиқтаёқ рақс этар, ана.
Ўша мудҳиш уруш устидан
Ота букун қилар тантана.
Юлдузлар ҳам рақс тушиб гўё
Тўйни қутлаб урар эди бонг.
Теваракка таратиб зиё
Ўйнар гулхан. Ҳали узоқ тонг...

Тугатишга йўқ менда хоҳиш,
Уруш эмас, тўйдир анъана.
Давом этсин ўйину хониш,
Давом этсин юртда тантана.

1979 йил, Тошкент

У

*Ватан ҳамда Озодлик учун қурбон
бўлганлар хотирасига бағишлайман*

Сиртмоқ...
Чиқ-чиқ...
Дук-дук...
Сўнгги дақиқа...

Юзага чиқади энди ҳақиқат...

Оҳ, У бир кун эрксиз элига боқиб,
Вужуди сирқираб хаёлга ботди.
Озодлик нуридан машъала ёқиб,
Халқининг қалбида тонгни уйғотди.
Курашга чорлади одамларни У,
Қуролсиз курашмоқ нақадар қийин.
Қуролли кимсалар қон тўкди, ёху,
Ўзларича қувнаб, олди эркин тин.

Қуролли кимсалар
Енгган дақиқа,
Тутқунликка тушиб қолди ҳақиқат.

Тўғри одамларни йўлдан оздирди,
Ватан хоини, деб аташди Уни
Ва ҳакам ҳукмга шундай ёздирди:
“То ўлгунча ўтсин қамоқда умри...”
Қамоқхона унга тош кафан бичиб,
Умрини митадай емирар эди.
Зулмат кўзларининг нурини ичиб,
Қалбини ёлғизлик кемирар эди.

Устидан жабрлар
Кулган дақиқа
Далда берар эди Унга ҳақиқат.

Ногаҳон Ватанга ҳужум қилди ёв,
Маккорларда шудир ёлғиз лаёқат:

Ватанни ўртага қўйишиб гаров,
Мазлум халқни жангга ундайди фақат.
Қамоқда ётганлар этилди “озод”,
Ватан учун жангга кетди “хоин”лар.
Жанг чоғи Уни ҳам этмоқ бўлиб шод,
“Сотқин” деб атаган маккор тайинлар:

“Озодсиз,
Ватанни эъзозлар
фақат,
Кимда устун бўлса юртга муҳаббат!”

Қалбларни асабий чулғайди олов,
Чақмоқдай чақнайди томирларда қон.
Ватан эътиқоди – енгилмас ялов
Ва лекин урушнинг озуқаси – жон...
Маккор қолмоқ учун ўз жонин асраб,
Душманга сотилди кутилмаган дам;
Жангчилар кўзида портлади ғзаб,
Ночор асир тушди душманга У ҳам...

Сиртмоқ...
Чиқ-чиқ...
Дук-дук...
Сўнгги дақиқа...
Юзага чиқади энди ҳақиқат...

Буколмаган Унинг бардошин қамоқ,
Энди букармиди душманнинг қўли?!
Тебраниб турибди тепада сиртмоқ,
Чанг солиб турибди бўғзидан ўлим.
Ва лекин душманга боқди У, ё Раб,
Тешиб юборгудай чақмоқ нигоҳи.
Душман нутқ сўзлар Уни қоралаб,
Сотқин бўлмагани Унинг гуноҳи.

Сўнгги сўз берилди,
Сўнгги дақиқа:
Енгамиз!
Енгамиз!

Енгар ҳақи...

Сўнгги дақиқа...

Оёқ остидаги тўнка тепилди,
Чинордан чирсиллаб синди бир новда –
Эгилмай синишни афзал деб билди,
Сиртмоқда осилиб турган У – гавда.

Гунг эди,

Гунг эди

Сўнгги дақиқа...

Сиртмоқда чайқалиб турган Ҳақиқат.

Тилдан қолса ҳамки, ўлмас ҳақиқат,
Вақт келиб қайтадан кирар тилга ҳам.
Очилмай қолмагай ҳеч қандай хилқат,
Бор сирни фош этар Вақт деган ҳакам.
Етиб келди элга кунлар – севинчлик,
Оқара бошлади қуёшнинг сочи.
Қанот ёзмоқдадир Озодлик, Тинчлик,
Фазони қучмоқда Инсон қулочи...

Лекин ҳамон бордир

Сўнгги дақиқа...

Бўғилган

ҳай...

қи...

риқ...

“Ҳақи...

қат...”

ОРОЛ. ОРОЛ – ЯРАДОР ЮРАК

ОРОЛ ЁТАР ЎЙИЛГАН КЎЗДЕК

...Вужуди қулоққа айланган Орол нажот овозини эшитишга иштиёқманд энтикишлар билан мадорсиз тўлғанади. Бироқ қум, туз ва узлуксиз ғувуллаган шамол унинг қулоғини том битириб, ҳеч нарсани эшит-тирмайди. Бирон нажот берувчи сасни илғай олмаган Орол чор-ночор ниманидир кўришга орзуманд интиқ кўзларини олис-олисларга тикади. Зеро, бу кўзда миллион-миллион суронли йиллар ўзининг абадий ўчмас изларини қолдирган. Унда ярақлаган қуёшли кунлар ҳам, булутли дамлар ҳам, юлдузларни бошидан сочқидай сочган сурмаранг тунлар ҳам ўз аксини кўради. Бинобарин, бу кўз – Марказий Осиё минтақасининг пайдо бўлган ибтидосидан тортиб бугунги кунларига довур равшанлиғ манбаи, нурли дунёси, ҳаёт шамсидир. Ҳа, она заминимизнинг олис келажакни – халқимизнинг нурафшон истиқболини кўзлаган якка-ёлғиз кўзи – Орол. Оролсиз бу минтақанинг равшанлиғ оламини чанг-тўзон тумани қоплайди, бутун тирик мавжудотнинг ёруғ ҳаётдан баҳрамандлиғ умиди узилади. Минг афсусларким, айна чоғларда минтақамизнинг ёлғиз кўрар кўзи тобора ичга ботиб, замин қаърига чўкиб, ўйиб ташланган кўздек даҳшатли бир ҳолни бошидан кечираётир. Бурун худди гўзал қизлар кўзидек жозибадорлик касб этган Оролимизнинг ўйилган кўздек ваҳимали тус олиши – давримиз жароҳати, бизнинг кечириб бўлмас хатоимиздир. Орол ҳеч қачон бундай даҳшатли таҳликага тушмаган эди. Ҳолбуки, у не-не қирғинлар, дарё-дарё оққан қонлар, қанчадан-қанча мудҳиш фожиалар гувоҳи бўлган. Лекин ўзининг бугунги ўйилган кўздек ҳолга тушиб

қолишини дўст-ку дўст, душманлардан ҳам кутмаган эди. Баъзан нафси аждарҳога айланган дўст, манқурт-лашган фарзандлардан кўра, қон тўкса ҳамки ақлли душман афзаллиги, балки шундандир...

ЎЙИЛГАН КЎЗ

Сўраб қолсанг,
Қаршингда мен лол,
Билмам, неча Оролнинг ёши.
Лек тарихдан кўхнадир Орол,
Удир асли ҳаётнинг боши.
Жайхуну Сир белбоғдек доим
Қувват берган Оролга, элга.
Орол учун эл туриб қоим,
Худди кўздек ардоқлаб келган.
Номи ҳатто милоддан бурун
Жаранглаган муқаддас сўздек.
Нелар қилиб қўйдик биз букун,
Орол ётар ўйилган кўздек.

Зеро, бўлиб Орол мафтун
Кеча унга талпингандик, рост.
Этган эди бир шоир уни
Гўзал Лайли кўзига қиёс.
Сиғар эди бағрига осмон,
Сузар эди балиқ булутини...
Энди унда сузади армон,
Йўқдир энди денгиз субути.
Гўё чўллар дардини тинглаб,
Чаманзорлар режасин туздик.
Қумлар аро оқибат инграб
Орол ётар ўйилган кўздек.

Гоҳ чуқур деб ўйлаймиз чўнқир,
Иш тутмаймиз узоқни кўзлаб.

Ўзимизга сўнг келиб мункир,
 Йўқ айбдорни юрамиз излаб.
 Тўғон қурдик, каналлар қаздик,
 Қопламади берган пахтамыз.
 Дўст нафси деб умр ўтказдик,
 Бугун энди лолмиз – тахтамыз.
 Оғамизга ён босиб кўпроқ,
 Дарёларни Оролдан уздик.
 Дарёларни ютди қум-тупроқ,
 Орол ётар ўйилган кўздек.

Орол ичра эллик тўққиз хил
 Яшар эди ноёб мавжудот.
 Қирқ беш тури (эмас бу ҳазил!)
 Битта қолмай битди умрбод.
 Увол кетди ҳаммаси, увол,
 Бу – Оролнинг битмас яраси.
 Қайга урсин бошини Орол,
 Балиқларин қандай асрасин?!
 Табиатдан чиқмоқ бўлиб зўр,
 Экологик қонунни буздик.
 Қумлар аро энди босиб шўр,
 Орол ётар ўйилган кўздек.
 Қорақалпоқ туз туфлаган чоғ,
 Билган эдик кетганин жигар.
 Тўғон қуриб туз узра бироқ,
 Ғам устига юкладик кадар.
 Халқ яшашни қилганда талаб,
 Кўрсатмасдан тушган чувини,
 Сабр тилаб,
 Бошини силаб,
 Рўкач қилди Сибирь сувини.
 Кўра-била,
 Болтадан ҳатто
 Тоймадик-а ўлар ҳўкиздек.
 Аён энди кечаги хато –
 Орол ётар ўйилган кўздек.

Ахир сувсиз мен қандай яшай,
Орол – менман, Орол ўзимдир.
Борар бўлсам асрлар оша,
Орол менинг кўрар кўзимдир.
Яшолмасман Оролсиз, оға,
Орол – менинг дардим, шукуҳим.
Бироқ букун топмай қўналға,
Самоларда тентирар руҳим.
Руҳим янглиғ қувғинда Жайхун,
Сир сириин ҳам биз энди сездик.
Фарёд чекиб чўл аро дилхун
Орол ётар ўйилган кўздек.

ДАРЁЛАРИДАН МАҲРУМ ОРОЛ

Нима сабабдан Орол денгизи фожиага юз тутди? Ахир бу мудҳиш ҳол Марказий Осиё минтақаси табиатига таъсир қилиши оқибатида халқ орасида турли хил касалликлар келтириб чиқарди ва чиқараяпти. Туз чанги кўтарилиб боғу роғларни қуритаётир. Ҳатто она сутига ҳам туз доғи кириб борди. Бу аҳволда халқ қаёққа қочсин, қайга чекинсин.

Орол чидолмай ўз-ўзига чекинди, аммо у шўрпешона соҳилларидан қочган сари унинг ортидан ёвуз қум ва туз кўчкинлари хуружига учраган қирғоқлари қисиб бораётир. Орол чекинди, бироқ балиқлар она маконидан қаёққа ҳам чекинсин – улар қирилишга маҳкум, қирилди... Балиқчилик заводлари тўхтади. Балиқчилар, завод ишчилари кетишди. Лекин сувсизликдан қирғоқларида сасиб ётган балиқлар сингари қумга ботиб кемалар қолди. Кемалар кетолмайди. Кемалар янглиғ шу ерни Ватан қилган халқ ҳам ҳеч ерга чекинолмайди. Ҳа, халқ – Ватан номли денгиз балиқлари. Халқ Ватансиз нафас ололмайди. Халқ ҳамма мусибатга чидаб келаяпти, чидашга маҳкум. Лекин Орол сувсизликка чидолмай қаҳрланди – туз тўзонини кўтарди. Орол қаҳри – қизғиш тўзон бутун уфқ юзига этак тутиб қуёшни тўсди, туз ёмғири бўлиб ёғилди. Унинг қаҳри етган ерларда боғу роғлар қуриди, ер ерлигидан воз кечди – ҳосил бермай қўйди. Туз ёмғирига қўшилиб қорақалпоқ элига мусибат ёғди. Бу мусибат ёмғири Бухорогача етиб борди. Бу кўринмас ёв одамлар соғлигини издан чиқарди, ҳатто қонларигача кириб борди. Турли касалликларни келтириб чиқарди. Энг айнимас ва мусаффо она сутида ҳам туз доғи пайдо қилди. Ўз-ўзига чекиниб қуриётган Орол қаҳрини сочар, аммо шу ерни Ватан қилган Балиқлар, Кемалар, Халқ нима қилсин, Орол қаҳридан қайга қочсин?! Уларнинг Ватани битта.

ОНА СУТИДАГИ ДОҒ

Она эрур бизларга Орол,
Онага ҳам келтирдик биз шак.
Айб фарзандда –
Она қадди дол,
Аммо гуноҳ – дард тортар тўшак.

Гуноҳимиз – Оролнинг тузи,
Гуноҳимиз қўймас бизни соғ.
Соғ жойимиз қолдими ўзи,
Кирди она сутига ҳам доғ.

Оналарнинг ёқалари чок,
Ўз сутидан зурёди нобуд.
Не бор энди
Бу дунёда пок?!
Қачон тилга кирасан сукут?!
Портла, сукут!
Сенинг туфайли
Тушди она сутига ҳам доғ.
Йиғла, она, йиғлагил, майли,
Сутингда доғ –
Ичса қолмас зоғ.

Бу фожиалар қандай содир бўлди?

Мутахассисларнинг келтирган далилларига қараганда, 1917 йилдан 1960 йилга довул республика-мизда 800 минг гектар ер ўзлаштирилган экан. Унинг Оролга заррача ҳам таъсири сезилмабди. Кейинги 20–25 йил ичида 1 миллион 200 минг гектар янги ер саҳролардан тортиб олинбди. Мана шу баднафслик оқибатида Орол фожиага юз тутибди. Мутаносиблик йўқолган ерда меъёр қуриydi. Аслида одамларнинг қалбидаги меъёр ороллари қурияпти. Зеро, бизлар маънавият қашшоқлигига учраб, кўпдан-кўп эзгуликларни йўқотиб қўйдик. Балиқ бошидан чириydi. Бу

йўқотишларнинг омиллари замон алломаларига бориб тақалади. Атом бомбаю водород бомбалару қуролларнинг янги-янги турларини яратишга сарфланаётган харажатларнинг зил-замбил юки Оролнинг ҳам елкасига тушаётир чамамда. Инсониятни ҳалокатга олиб боришдан нима манфаат?! Нега маънавият ва эзгуликни йўқотаяпмиз?! Орол фожиаси ана шу йўқотишларга боғлиқ деб ўйлайман.

ОРОЛ – ЎЗИМИЗ

Гўё титраб инграгандек тор,
Дилим ўртар Орол нолази:
Қандай чидар одам боласи,
Халқ туз ялаб, юрса сувга зор!

Боқдик аммо жонсиз тош мисол,
Оролни илк дард тутган маҳал.
Қутқарайлик биз ўзни аввал,
Демак, бизнинг ўзимиз – Орол!

Ахир, дўстлар, юракни алҳол
Босиб ётар лоқайдлик тузи.
Хиёнатдан бамисли Орол,
Қуриётир севги денгизи.

Йўқотмасак лоқадлик тузин
Барқ уролмас жасорат боғи.
Покламаса ҳар бир зот ўзин,
Кетмас биздан она сут доғи.

Зеро, инсон Орол мисоли,
Чекинмоқда дунёларидан –
Айро тушган Юрак ороли,
Ҳақу поклик дарёларидан.

Ҳал этолмас кўрган кўзимиз –
Тўсиб олар турли хаёллар.
Дарҳақиқат, бизнинг ўзимиз –
Дарёсидан маҳрум ороллар!

Қуриётир,
Рости, бизда ҳам,
Орол янглиғ шўр босган имон.
Бўлай десанг, Оролга ҳамдам,
Ўзни қутқар аввал, эй, Инсон!

ШОИР УМРИ

1

Шоир ёри кетди ташлаб,
Меҳри йўқ деб ёримнинг.
Шоир қолди бошин қашлаб,
Сочин тараб шеърининг.

Бир кун дўстин кутди хомуш,
Ўйи телба сой эди.
Турмуш эмас ёрсиз турмуш,
Дўсти уни койиди:

– Юз бор айтдим сенга, ҳай-ҳай,
Қўшиқ эмас, ёр керак.
Ёр ҳолидан хабар олмай,
Менга дединг тор керак.

Кетди ёринг, ғамга ботиб –
Оғу тушди ошингга.
Нима топдинг уйда ётиб,
Шеъринг етди бошингга.

Шоир деди: – Дўстим, бўл жим,
Ҳазилми бу ёки дўқ?
Дилда ёниқ муҳаббатим,
Қўрқадиган ерим йўқ.

Оҳ-воҳ айлаб бир кун тағин
Топишарман ёр билан.
Янгратарман севги боғин
Юрак деган тор билан.

Ахир рўзғор қули бўлиб,
Ажралсам гар шеър билан,
Билиб қўйки, шу кун ўлиб,
Тенг бўлурман ер билан.

2

Шоир ўғлин ҳузурини
Кўрмай кетди отаси.
Кимга айтсин узрини:
Эмас унинг хатоси.

Шоир ҳар кун азоб ерди,
Не қиларин билмасдан.
Дўсти келиб танбеҳ берди,
Юзу хотир қилмасдан:

– Юз бор айтдим сенга, ҳай-ҳай,
Ота-она ғанимат,
Улар ҳақда ёниб-куймай,
Қўйдинг шеърга муҳаббат.

Кўз юмдилар дилинг ғашлаб,
Шеъринг етди бошингга.
Қолдинг, мана, кўзинг ёшлаб,
Келмас қайтиб қошингга.

Шоир деди: – Қўй, эй ошна,
Ҳазилми бу ёки дўқ?
Шеърятга менман ташна,
Келажакдан кўнглим тўқ.

Ота-она кетар бир кун,
Ушлаб бўлмас зор билан.
Улар умрин этгум узун,
Юрак деган тор билан!

3

Захга бериб шоир кўксин,
Эл бахтини ўйлади.
Дил дардини қандай тўксин,
Тунлар мунгли куйлади.

Куйлади у ғамга ботиб,
Саломига йўқ алик.
Охир шоир қолди ётиб,
Енгди уни хасталик.

Кўз олдини босди туман,
Ўйи хира ой эди.
Бориб бир кун ҳол сўраркан,
Дўсти уни койиди:

– Юз бор айтдим сенга, ҳай-ҳай,
Шеър деб мунча куйинма:
Умринг ўтди ўйнаб-кулмай,
Берди сенга куй нима?!

Ёш жонингга жабр этиб,
Умринг хазон этасан.
Роҳат кўрмай, кунинг битиб,
Ўлиб кетсанг нетасан?!

Халқингни қўй, ўзни ўйла,
Бу дунёда яшаб қол.
Нима топдинг элни куйлаб,
Сен ўзингни қўлга ол.

Шоир деди: – Умрим тамом
Бўлган эмас, урма дўқ!
Шеъриятим – имон – соғлом,
Қўрқадиган жойим йўқ.

Бу дунёга устун бўлмас
Бирон кимса ҳеч қачон.
Аммо билки, қўшиқ ўлмас
Бўлса агар тирик жон.

4

Хасталикни енгди шоир,
Қайнаб қолди қозони.
Энди ким ҳам уни койир,
Эл ҳурматин қозонди.

Мунгли ўтиб шоир куни,
Охир бахтга ёлчиди.
Қўрқитмоқчи бўлиб уни
Аммо дўсти алжиди:

– Юз бор айтдим сенга, ҳай-ҳай,
Шеърдан не наф тегади.
Тамом – куйинг синиқ бир най –
Она тилинг тугади.

Шоир кўзин зулмат тўсди,
Шу зум ҳушин йўқотди.
Юрагига гўё дўсти
Заҳарланган ўқ отди.

Шоир боқди дўстига лол,
Қалбга қўрқув ўрлади.
Аммо ўзин тутиб дарҳол,
Гулдуракдай гурлади:

– Ишонмайман, элим яшар,
Ўлим билмас эл мангу!
Унутмайди тилин башар,
Эл бор экан, тил мангу! –

Шундай дея берди у жон,
Ўлдирди дўст ҳазили.
Тан олмасди дўсти ҳамон
Ўлдирганин ўз “тили”...

* * *

Дўсти эслаб ҳамон койир:
“Кун кўрмади, эҳ, эсиз...”
Яшай олар қайси шоир,
Зеро, она тилисиз?!

Она тили – шоир жони,
Ҳазил қилиб бўлмайди.
Кўшиғида яшар шони,
Кўшиқ эса ўлмайди.

Янграр экан шоир сўзи,
Агар она тилида.
Демак, тирик унинг ўзи,
Яшар элин дилида.

ШОИР ЭДИ КАТТА ЎҒИЛ

Чол мункайган, қўлда асо –
Кексаликнинг таъсири.
Бандаликни этган бажо
Узоқ йили кампири.
Гоҳо ўйга ботар чуқур,
Ўйдан бошқа йўқ эрмак.
Гоҳо эса қилар шукур,
Фарзанд қолган бир этак.
Қизлар бари тинчиб кетган,
Ҳовли-ҳовли неvara.
Невалар бўйи етган,
Ҳатто кўрган чевара.
Фақат уйда уч ўғли бор,
Иккитаси ёш ҳали.
Шуларни деб ота бедор,
Интиқ келин кўргали:

“Йигит бўлгач, топса-тутса,
Оилага бўлса бош.
Келин келса, меҳмон кутса,
Бизга ҳам боқса қуёш.
Десам қани, ўғлим доно –
Оиланинг каттаси.
Менинг катта ўғлим аммо
Тенгқурларин латтаси...”

Катта ўғил шоир эди,
Боз устига талаба.
Ота эса койир эди,
Келган чоғи ҳар дафъа:
– Болам, энди кексайдим мен,
Укаларинг ҳали ёш.
Оиланинг каттаси сен,
Уйлан, уйга бўлгин бош.

Ота сўзин икки қилмас,
Неки деса, хўп дейди.
Аммо уйда қўним билмас,
Баҳоналар тўқийди.
Уйлан деса, майишар бел,
Ҳемири йўқ чўнтакда.
Шоирлигин мақташар эл:
“Ўт чиқибди кесакдан...”

Мақтовларни тинглаб ота,
Ўғли айбин яширар.
Қизлик уйга чиқиб аста,
Таърифини оширар:
– Ўғлим шоир, ўғлим доно,
Оиланинг каттаси.
Ҳеч кимга у демас аммо:
“Дарвешларнинг биттаси...”

Катта ўғил ўзи ўқиб,
Ўқитмади укасин.
Катта ини топиб-тутиб,
Уйлаб қўйди акасин.
Куни битиб чол кўз юмди,
Етиб келди у “дарвеш”.
Отани ҳам ука кўмди,
Акасига қилмай пеш.
Уйланганда инилари
Чўзолмади ака қўл.
Лекин қувнаб кутар бари,
У қишлоққа олса йўл.
Қайтар чоғи кисса ковлаб,
Қўл қисади инилар.
Оилада кимнинг шу пайт
Катталиги билинар.

Бироқ ука бундай дейди,
Қўшниларга эртаси:
– Чиқмадингиз, келган эди
Оиламиз каттаси.

Не ажабки, бу кун ўша
Оиланинг “латтаси”,
Оиламас, бутун гўша,
Элу юртнинг каттаси.

ЛОРЕЛЕЯ ВА ЛАЙЛИ

*Қайиқчию қайиқни қоз
Биламанки, парчинлар бир-бир
Лорелея қўшиғи соз
Ташлаган дил қисмати шулдир*

Ҳанрих Ҳайнэ

Ўйнар эди боғда болакай,
Бўғриқиб юз қуёш ҳовридан.
Бир куй мисли тилсимланган най
Учиб келди қўшни ҳовлидан.

Болакайни сеҳрлаб наво,
Ҳайкал янглиғ қўйди қотириб.
Ким экан у?! Билолмас аммо,
Боролмайди бола ботиниб.

Сўнг оҳиста пахса деволдан,
Мўралади чорлаб куй майли.
Ҳайратланди бу ажиб ҳолдан,
Куйлар эди қўшни қиз Лайли.

Ўн тўрт яшар қизчанинг гўзал,
Овозида сирли қўнғироқ.
Ўн беш яшар болада бу гал,
Кезар эди нафис бир титроқ.

Қиз куйларди: “Севаман сени,
Йўқотмасанг элда бурдингни.
Қандай севсанг агар сен мени,
Шундай севсанг ўсган юртингни...”

Болакайда не бўлди содир,
Ҳушсиз қолди шу кундан бошлаб.
Юрагида дард тушиб садр,
Ётди тунлар бошини қашлаб.

Ишқ дардидан ким келар ғолиб,
Кимга айтсин қайғусин ахир?
Тонг саҳарда анҳорга бориб,
Тушга қўшиб айтди бирма-бир.

Кўтаролмай ишқ дардин анҳор,
Бўталоқдай югурди бўзлаб.
Юлдузлар ҳам тонггача бедор,
Кўз юммади у бергач сўзлаб.

Сўнг қаламга узоқ тунлар жим,
Афғон қуйди кўтармай бошин.
Қоғозларга қалам бетиним
Тўқди бир-бир ошиқ кўзёшин.

Кўнглин тўкиб мисрага ошиқ,
Қўшиққа қалб этди у инъом.
Олиб учди қанотда қўшиқ,
Олиб берди шоир деган ном.

Хоҳ юртига, хоҳ ёрга доир,
Бўлмаса гар оташин бир ишқ.
Машхур бўлмас ҳеч қачон шоир,
Жозиба касб этолмас қўшиқ.

2

Бошлаб келди уни қай қисмат?
Кам эдими қалб тўла ғусса?
Ё ҳаётда борми хусумат?
Ишқ синовии қўшдими ҳисса?

Шоир кезар Рейнда бу шом,
Сокин оқар Рейн дарёси.
Чўққиларни қуршаган тамом
Шом қуёшин зарҳал зиёси.

Хув, чўққида кўринган пари,
Ким бўлдийкин? У қандай рўё?
Ҳайне айтган Рейн дилбари –
Қадим эртак жонланди гўё.

Лорелея тилла кокилин
Зар тароқ-ла тараб, куйлайди.
Куйи қуршаб шоирнинг дилин,
Ўйларига ўйлар улайди.

Қайиқдаги куйчининг, ёху,
Кўзларига кўринмас дунё.
Қаршисида даҳшат: қоя, сув,
Шоир унга боқмасди қиё.

Хув, чўққида сеҳрлаб бу он
Лорелея куйларди тинмай.
Шоир фақат боқар у томон,
Тангрим ўзи асрасин, ҳай-ҳай.

Эвоҳ, кучин кўрсатди қоя,
Парчинланди қайиқча буткул.
Ёвуз ажал ташлади соя,
Энди ундан қутулмоқ мушкул.

Харсангтошу дарё уюри
Чиқмоқ учун бермади имкон.
Ишқи шунга турар буюриб –
Севиклим деб ошиқ берди жон.

3

Шундай ҳолат рўй берди, қаранг,
Жайхун жўшган қоя бағрида:
Қайиқчани бошқарар аранг,
Тўлқин ўйнар қайиқ сағрида.

Қоя узра соч тараб Лайли
Зарҳал қуёш чиқишин кутар.

Пастда эса Жайхуннинг зайли –
Уюрлари девни ҳам ютар.

Қоя узра Лайлисин кўриб
Ошиқ шоир ҳушидан оғди.
Бокди шоир зўр-базўр туриб,
Сувдан нари харсангтош тоғдир.

Қайиқ бориб урилди тоққа,
Парчинланди қайиқ шу заҳот.
Бор кучини йиғиб оёққа
Ўзин отди – чекинди мамот.

Типирчилаб талпинар куйчи,
Жон жомини ҳовучда тутиб.
Бу дарёдан қутулиб кўр-чи,
Қуёш тушса юборар ютиб.

Жон талвасада чўққига яна
Бокқанди у (бу не каромат!),
Куйлаб турар Лайлиси, ана,
Шоирига бағишлаб омад.

Куч чатнатиб шоирнинг пайин,
Сув бағрини тилкалай бошлар.
Терган янглиғ худди атайин,
Қирғоқ нуқул ҳайбатли тошлар.

Тутқич бермас сирғанчиқ тошлар,
Мункиб тушар тагин у сувга.
Беркитса ҳам кўзини ёшлар,
Боқар фақат ўша сулуга.

Қиз куйларди: “Севаман сени,
Йўқотмасанг элда бурдингни.
Қандай севсанг агар сен мени,
Шудай севсанг ўсган юртингни.

Асрай олсанг ёмон кўзлардан,
Юртингни ҳам мен каби, ўғлон.
Нажот кутма, хув, юлдузлардан,
Қутқаргувчи ўзим бегумон...”

Тўзғиб кетди парқув каби сув,
Чалинарган кўшиқ қулоққа.
Юрт севгисин дилга тугиб у:
– Ҳув! – деди-ю, чиқди қирғоққа.

4

Юзларида бўртиб ҳайрати,
Сувга боқди қирғоқда туриб.
Тик қирғоқни кўрган фурсати
Кетди қалби орқага тортиб.

Ҳушин йиғиб олдим, қайдам,
Пичирлар у дарё бўйида:
“Лорелея қутқулари ҳам
Эриб кетди Лайли куйида.

Она Ватан, англадим энди
Широқ қайдан олганин қудрат.
Нечун Ёркент тобути синди,
Нечун тирик то ҳануз Фурқат...”

Лайлиси ҳам турмади қараб,
Севганига топширди ўзин.
Лайли янглиғ сочини тараб,
Зарҳал қуёш кўрсатди юзин.

5

Қовуштирди иккисин Ватан,
Яшар энди шу юртда улар.
Қўша юрсин қўшгани билан,
Юрт севганнинг бахти ҳам кулар.

БИР УЙ ЭШИГИ ҲАҚИДА УЧ БАЛЛАДА

1

Эшик тақиллади. Ҳаприқди умид:
Бутун бадан бўйлаб чопди ҳаяжон.
Ўйлар қуршаб келди бир-бирига зид,
Аммо йўл бўшатди ишончга гумон.

Шошилиб илмоқни излади қўллар,
Бир нафас кутади ўт бўлиб вужуд.
Ҳислар бинафшаси юракда гуллар,
“Кимсиз?” – майин титраб порлади овоз.

Эшик тирқишидан нур каби кирди
“Менман!” деган овоз – дилдаги орзу!
Эшик Бахтни кутиб қучоғин керди,
Ишқдай ичкарига отилди ёғду.

Қучоқлаб энгашди лаблар томон Бахт,
Ийманиб ўзини топширди аёл.
Бахтдан икки вужуд ҳансирар карахт,
Чексиздек туйилди уларга иқбол.

О, ахир юракни ишқ билан ёқсанг,
Олам мунаввардир азалдан-азал!
Висол қўзи билан дунёга боқсанг,
Дунё шундай тотли, шундайин гўзал!

Мана, толе бўлиб очилди эшик,
Диллар яшнаб кетди бамисли баҳор.
Шу ўй эшигига тайёрлаб бешик,
Ҳатто келажак ҳам боқар умидвор.

2

Эртани тебратар қўйнида бешик,
Эр-хотин эртани шўр манглай этди.

Қарсиллаб ёпилди бехосдан эшик,
Хона ҳам, юрак ҳам зириллаб кетди.

Эшик қарсиллаши титроқни сўтди,
Чуқур чандиқ солди дилда айрилиқ.
Эшик тирқишидан қисилиб ўтди
Юрак санчиғидай узун ҳайқириқ:

“Остонингни елкам чуқури кўрсин!” –
Пиллапоя бўйлаб югурди ҳижрон.
Дунё, сен ҳам йиғла, гўдакдай хўрсин –
Бахтдан етим қолди уч бирдай инсон!

О, агар ҳижронга топширсанг ўзни,
Кунларинг тўкилар баргдай сарғариб!
Ҳаётда ҳеч нарсаси жалб этмас кўзни,
Дунё шундай нурсиз, шундайин ғариб!..

3

Эшик тақиллайди. Сесканар хаёл,
Севгини соғиниб талпинар юрак.
Ўзини қўярга жой топмас аёл,
Билгисиз туйғудан ўртанар гўдак.

Эшик очилади. Бўлиб қўшни чол,
Бўсагадан кулиб қарайди шафқат.
Эшик тақиллайди. Сўраб кетар ҳол,
Эски бир таниши. Ишқ келмас фақат.

Эшик тақиллайди. Қайтмайди иқбол,
Лекин раҳму шафқат этадир ташриф.
Эшик ғийқиллайди. Ҳис этар аёл,
Эшик қўшиғида ўзга бир таъриф:

Майли, ёр келмаса куйдириб доғда,
Сўраб келганларга минг бора шукур.
Ҳар ҳолда эшиги очилган чоғда
Хонага киради эшик тўла нур.

УРУШ ВА ТИНЧЛИК

(Рақс – композиция)

УРУШ

Парда кўтарилганда сахнада оғир сукунат. Раққоса қизлар ҳар ер-ҳар ерда Тангрига илтижо этгандай қўлларини кўкка чўзиб, ҳайкалдай қотган ҳолда хо-муш туради. Чолғу асбоблари оҳиста инграй бошлай-ди. Раққосалар жойларида тек турган кўйи қалқиб-қалқиб, қўлларини мусиқага ҳамоҳанг тўлқинлан-тиради. Мусиқа аста-секин баланд пардага кўтарила боради.

(Чолғучилардан бири):

– Кўзёшларни тирқиратиб,
Урушларни кўрганмиз кўп.
Гўдакларни чирқиратиб,
Отилди тўп, отилди тўп.

(Созандалар хор бўлиб):

Ҳо-ов даҳшат!
Ҳо-ов даҳшат!
Ҳо-ов даҳшат!

(Чолғучилардан бири):

Жанг меваси ўлим эрур;
Ер ҳам ларзон, дил ҳам ларзон.
Хазон бўлди ёш-ёш умр,
Қурмай ўчоқ, осмай қозон.

(Созандалар хор бўлиб):

Ҳо-ов даҳшат!
Ҳо-ов даҳшат!
Ҳо-ов даҳшат!

Саҳнага гандираклаб жангчи йигит кириб келади. Унинг яланғоч баданида ўқ жароҳатлари кўриниб туради. Раққоса қизлар уни қуршаб оладилар. Йигит қизлар билагиде ерга чўзилади. Қизлар атрофида гирдикапалак. Раққосалардан бири бошқаларини итариб юбориб, “Бу менинг йигитим” дегандай унинг кўксига бошини қўяди. Сўнгра қувончдан телбаланиб ўйинга тушади. У ўйнаётганда қолган раққосалар оғир дард билан чайқалиб туришади. Бу қизғаниш ҳолатини барча қиз бир-бир ўзларича такрорлайди.

(Чолғучилардан бири):

Кучоқ кутган бургут кўзлар
Тупроқ кучди, тупроқ кучди.
Кучоқлари қувраб қизлар,
Қалбдан кўзга фарёд кўчди.

(Созандалар хор бўлиб):

Ҳо-ов даҳшат!
Ҳо-ов даҳшат!
Ҳо-ов даҳшат!

Йигит қизлар кўмагида ўрнидан туриб, гандираклаб ўйинга тушади. Кейин жанг тахлит-ҳолатини шиддат билан рақсда ифодалайди. Ярадор пайтини эслатиб, гандираклаб саҳнадан чиқиб кетади. Қизлар қалқиб-қалқиб йигит ортидан қўлларини чўзиб қолишади.

(Чолғучилардан бири):

Қон ҳидидан ўқчиб шамол,
Мурда узра шивирлаб дер:
“Сочин юлиб бўзлар аёл,
Бўзлагандай буғдойсиз ер”.

(Созандалар хор бўлиб):

Ҳо-ов даҳшат!

Ҳо-ов даҳшат!

Ҳо-ов даҳшат!

Раққосалар урушни ер юзидан қувлаётгандай шахт ва ғазаб билан ўйнайдилар. Кейин рақс давомида дав-ра ҳосил қилиб ер бағирлайдилар. Улар бир-бирлари-га интилиб давра тораяди ва ниҳоят муштлари туташ-ган ҳолда ўринларидан туришади. Барининг муштла-ри бирлашиб ҳавога кўтарилади. Шу зайлда ҳайкал-дай қотиб қолишади. Муסיқа аста-секин тинади.

(Парда туширилади)**ТИНЧЛИК****(Парда кўтарилади)**

Саҳнада тўп-тўп гуллар. Булбулу қумриларнинг дилларни сеҳрловчи хониши кучсизгина таралаётган мусиқа садоларини босиб кетади. Аҳён-аҳёнда бойўғ-лининг бўғиқ овози эшитилади. Мусиқа аста-секин кучайиб саҳнани денгиз шовуллашидай мавжли куй оқими тўлдиради. Куй маромида гулларни оралаб, ҳар томондан раққоса қизлар кириб келишади. Улар енгил шабадада сокин тебранган буғдой бошоқларидай оҳиста йўрғалаб, куй авжида хур оқ кабутарлардай шўх рақсга тушадилар. Соврин олган отдай саҳнага кириб келган йигитлар қизларга қўшилиб кетишади. Қизлар билан йигитлар жуфт-жуфт бўлишиб, ўйинни давом эттирадилар.

(Чолғучилардан бири):

Осойишта еру осмон,
Тонг кўзида мудрар орзу.
Тинч яшаса бутун жаҳон,
Ҳамма жойда ўйин-кулгу.

(Созандалар хор бўлиб):

Ҳе-ей орзу!
Ҳе-ей орзу!
Ҳе-ей орзу!

Раққоса қизлар тиз чўкишиб, тонгдаги лўппи чаноклар шаклида чайқаладилар. Йигитлар қизларни айланиб ўйинга тушишади. Улар рақсларида гоҳо юракларини чанокларга жойлаётгандай меҳр билан эгилишган, гоҳо эса чаноклардаги тонгни оламга таратишаётгандай қўлларини кўкка чўзган пахтакорлар тасвирини намоён этадилар.

...Булбуллар, қумрилар чақчақлайди. Шу пайт йироқдан бойўғлининг юракларга нохушлик солувчи бўғиқ товуши эшитилади. Раққосалар чўчиб, бир жойга тўпланишади. Йигитлар ёвга ташланмоқчи бўлган шердай қоматларини тик тутишиб, сергак нигоҳларини олисларга қадашган кўйи ҳайкалдай қотиб қоладилар.

(Чолғучилардан бири):

Бизлар тўккан манглай терда
Пахтадай оқ эзгулик жам.
Нега энди яшар Ерда
Қора ният одамлар ҳам.

(Созандалар хор бўлиб):

Ҳе-ей дунё!
Ҳе-ей дунё!
Ҳе-ей дунё!

Раққос ва раққосалар жуфт-жуфт бўлишиб ўйинларини давом эттирадилар. Рақс жараёнида қизлар катта давра оладилар. Ёигитлар давра теварагини ўрашиб, ўз рақсларида хирмон кўтараётган деҳқонлар меҳнати тасвирини ифодалашади. Раққосалар давраси аста-секин торайиб, қўллари туташади. Туташган қўллари устида ёш бола пайдо бўлади. Улар юксалган хирмон рамзи мисол бирпас қотиб қолишади. Ёигитлар биров ортга чекинишиб, қўлларини пешоналарига қўйишган ҳолда уларга, яъни хирмон рамзига мафтункор боқадилар.

(Чолғучилардан бири):

Юлдузларга нима деркин,
Кўкни ўпган оппоқ хирмон.

(Хирмон шаклидаги қизлар):
Деҳқонлар шод, диллар эркин,
Тинч бўлса, бас, бутун жаҳон!

(Ҳамма хор бўлиб):

Ҳе-ей тинчлик!
Ҳе-ей тинчлик!
Ҳе-ей тинчлик!!!

Ёигитлар ўша қўйи жойларидан жилмай турадилар. Оппоқ либосдаги қизлар тонг нуридай таралиб кетадилар.

П А Р Д А

ДОСТОНЛАР

УЙ МУБОРАК

МУҚАДДИМА

Даврим қалби берган садо
Жаранглар ҳар пучмоқда.
Уйимиздир ҳатто фазо –
Инсон тинмай учмоқда.

Гар истасак,
Шундай уй бор –
Денгиз туби ҳовлимиз.
Лек кўпимиз кулбага зор,
Зах шимади бовримиз.

Кўплар билан иши йўқдир,
Ижроқўмнинг вақти зиқ.
План тўлса – кўнгли тўқдир,
Режасиздир ишқ, қизик.

Бола қадди дарров шамшод,
Дарров етар қиз бўйи.
Қай оила бўлмасин шод,
Насиб этса уй тўйи.

Уй беришди Қулматга ҳам,
“Уй муборак” қилайлик.
Уй олган сўнг...
Не-не алам
Бошдан кечди, билайлик.

* * *

Инсон умри – куз осмони,
Гоҳ булутли, гоҳ кулар.
Турмушнинг ҳам бахт нарвони,
Гоҳ тикланар, гоҳ кулар.

Бугун қуёш кулиб боқди,
Куз осмони чарақлар.
Қулмат илк бор чироқ ёқди,
Қўнгли уйдек ярақлар.

Чақчақлайди болалари,
Чақчақлайди хотини.
Неки мавжуд дилбар бари,
Минган шодлик отини.

Уч хонали квартира
Олди ахир шаҳардан.
Ўчиб кетди кўп хотира
Шу қувончли хабардан.

Қулмат умри ўтди зотан,
Ижарага уй сўраб.
Юрагини этди Ватан
Турмуш деган дард ўраб.

Берилди у ишга бутун,
Илғор бўлди заводда.
Уйли бўлсам дерди тун-кун,
Ёнди қалби шу ўтда.

Мана энди кўп хотира
Ўчиб кетди хотирдан.
Берди унга квартира,
Ёришди дили бирдан.

Синди энди ҳасрат тиғи,
Хурсанд эди ич-ичдан.
Болаларнинг қийқириғи
Томни тешар севинчдан.

Қулмат борин этиб бозор,
Тўй қилмаса бўлмайди.
Кулган бахти топиб озор,
Кўнгли сира тўлмайди.

Қулмат бориб келди бозор,
Айтди кечга дўстларни.
Рафиқаси – чечан Баҳор
Ёпди каму кўстларин.

Варақилар қилди хил-хил,
Дастурхонни безади.
Шўрва тайёр: гўшти ҳил-ҳил,
Таъми тилни кесади.

Сўнг дўсту ёр бўлишди жам,
Ўйин-кулгу олди авж.
Ароқ кучли денгиздан ҳам
Даврада гап урди мавж.

“Уй муборак!”
“Уй муборак!”
Шифт ҳам ҳатто қаҳқаҳлар.
Тушмас лабдан бу ибора,
Жўр бўлади қадахлар.

Тўйда дардни ким тингларди,
Фақат севинч сўзларди.
Бехос эшик жиринглади,
Давра юзи ўзгарди.

Шодлик кезган уммон ичра
Дуч келгандек айсберг,
Қулмат шу зум турди сачраб:
– Эшикни оч! Нега берк?!

– Бекитгандир, – деди Баҳор, –
Болаларнинг биттаси.
Эшигимиз дўстга хумор –
Очиқ эди дадаси.

Сўнгра бориб очди дарҳол,
Қўлин қўйиб кўксига.
Кириб келди соҳибжамол,
Танимади аксига.

Кўрсатиб у иззат-икром,
Ичкарига бошлади.
Бегонайди меҳмон тамом,
Қулмат бўйин қашлади.

Аммо у ҳам этди бажо
Оталарнинг урфини.
Тўрдан унга кўрсатди жой
Очиб кўнгил қулфини.

Ўрнидан дув турди давра,
Ҳурмат қилиб меҳмонни.
Қайси ўзбек қилар сўроқ
Уйга келган меҳмонни.

Фақат исмин айтди хурсанд,
Исми экан Севара...
Ҳамма тағин гап билан банд,
“Ол-ол” билан овора.

Баҳор қилган ошни алқаб,
Қулматни шод этишди.
Ярим кеча давра тарқаб,
Уй-уйига кетишди.

Тўй ҳам ўтди, йўқ муаммо,
Дил севинчи беҳудуд.
Меҳмон қизда йўқдир аммо,
Кетишга ҳеч тараддуд.

Елка қисиб хотинига
Қулмат қизни кўрсатди.
Баҳор борди қиз ёнига
Бой бермай деб фурсатни:

Хуш келибсиз уйимизга,
Бугун бахтдан соч ўрдик.
Қўшилибди тўйимизга
Насибангиз, хуш кўрдик.

Тангрим ўзи қилсин шафқат,
Паноҳида юрибмиз.
Буюрмайсиз айбга фақат,
Танимайроқ турибмиз.

Севара ҳам шуни кутиб,
Турган экан чамаси.
Тамшанаркан тупук ютиб,
Тўкиб солди ҳаммасин:

– Катта раҳмат, опа, сизга,
Қучоғингиз очилди.
Қут ёғилсин уйингизга,
Тўйғаздингиз, оч эдим.

Ростин айтсам, хонадоним –
Уй-жойим йўқ азалдан.
Бор бойлигим – жомадоним,
Қолди у ҳам вокзалда.

Бир бошпана излаб юриб,
Уйингизга дуч келдим.
Қорним очиб, хаёл суриб,
Тўйингизга дуч келдим.

Кимлигимни сўраб-нетмай,
Мени меҳмон этдингиз.
Бегона деб, ҳазар этмай,
Жийрилмади этингиз.

На она бор, на бир падар,
Меҳр кўзлаб келдим мен.
Олислардан чекиб қадар,
Паноҳ излаб келдим мен.

Хўп десангиз, қолай шунда,
Меҳрингизни билайин.
Қош чимирмай сизнинг кунда
Хизматингиз қилайин.

Менга тордир бугун шаҳар,
Зотан, катта, чиройли.
Ишга кириб олсам агар,
Бўлиб қолсам уй-жойли.

Яшар эдик бир умрга
Опа-сингил тутиниб.
Ҳақ тўлаши бўлар бир гап,
Жой сўрайман ўтиниб.

Жужикларин ўйнатарди
Қулмат қўшни хонада.
Баҳор ўйлаб меҳмон дардин,
Икки ўтда ёнади.

Ҳа, десинми, йўқ, десинми,
Бу нотаниш гўзалга?
Танибдики у эсини,
Шодлик солар пайсалга.

Уйда турса шундай пари,
Ишонч борми эркакка?
Шу бугунги қувончлари
Айланмаса эртатка.

Йўқ дей деса, бечора қиз
Тағин кимга мусрайди?
Юриш қийин қизга ёлғиз,
Душманми, дўст учрайди.

Ўлибдими, қиз – ёш, гўзал,
Эрига бормас яқин.
Ўзгаларга эри бир гал
Кўрсатмаган тиш оқин.

Сўз айтмади: “Илож йўқ-ку”,
Ёки “Майли, қол” деган.
Аста туриб ўрнидан у,
Борди Қулмат олдига.

Қулматга ҳам қиз тарихин
Бир бошидан қайтарди.
Негадир у қиз таърифин
Ошириброқ айтарди.

Қулмат деди: – Яшаш учун,
Юрибди, де, жой танлаб.
Тунай қолсин майли бугун,
Оқ йўл тила эрталаб.

Юрма тағин таъзиринг еб,
Йиғиштиргил хом ўйни.
Ижарачи қўямиз деб,
Олганмидик бу уйни?!

Баҳор бироз бўлиб мулзам,
Чиқди меҳмон томонга.
Совуқ гапни аммо ҳеч ҳам,
Билдирмади меҳмонга.

Унга хомуш кўринди қиз,
Меҳри ортиди тобора.
Бир хонада ўзи ёлғиз
Ором олди Севара.

Баҳор эрта турган эди:
Ҳамма тараф саришта.
Эр ёнига бориб деди:
– Қиз эмас, у фаришта.

Ҳаммаёқни ювиб-артган,
Этсам арзир овоза.
Чалинмасин қўли дардга,
Идиш-товоқ топ-тоза.

Кўриб-билиб аҳволин биз,
Кет, деяйлик не учун?
Жой топгунча бечора қиз
Тура қолсин уч-тўрт кун.

Турса турсин деган янглиғ,
Қулмат бошин ирғади.
Баҳор унга боқди илиқ,
Розилигин илғади.

Шу-шу уйда шодлик-хуррам,
Кулгуларнинг садоси.
Бўлиб қолди Севара ҳам
Оиланинг аъзоси.

Қуюқ сочи ўйнатар кўз,
Елка узра товланиб.
Иш буюрсанг, турмас бесўз
Ерга қараб, ковланиб.

Уни бари қилар ҳурмат,
Яшар эди хотиржам.
Бир амаллаб сўнгра Қулмат
Жойлаштирди ишга ҳам.

Сал кечикса, эслашади,
Қолишдилар ўрганиб.
Болалар ҳам излашади
Юрак-бағри ўртаниб.

Кунлар оқиб тўлдиришди,
Кўкдаги кўл – ойни ҳам.
Она тобсиз билдиришди
Баҳоройга айнаи дам.

Болаларин олиб чиқди,
Кутар ахир онаси.
Севара бор уй тўлиқдир,
Саранжомдир хонаси.

Бир парча хат этди огоҳ,
Ишдан қайтгач Севара.
Оро бериб қолди ногоҳ,
Қилди сочин чамбарак.

Дўконларга учган тахлит,
Бориб келди бирпасда.
Ичкилик ҳам қилди харид,
Олиб келди гулдаста.

Уй ичини шамоллатди,
Кам-кўстини тузатди.
Пардаларни дазмоллади,
Тўй кунидай безатди.

Кечроқ қайтди ишдан Қулмат,
Мойга ботиб қўл-юзи.
Кутиб олди уни хурсанд
Севаранинг бир ўзи.

Уй боқарди сирли, мубҳам,
Болалардан йўқ дарак.
Болаларнинг ўрнига ҳам
Эркаланди Севара.

Уқди дарров Қулматнинг у,
Кўзидаги саволни.
Айлаб минг бор нозу кулгу,
Тушунтирди аҳволни.

Чехрасида чақнаб ханда,
Сочиларди нур-ёғду.
Қулмат устин ечинганда,
Кўмаклашиб турди у.

Ювинганда сочиқ бериб,
Янги пайпоқ келтирди.
Кўз-кўз қилиб, кўксин кериб,
Сўнг ёнига ўлтирди.

– Вой-ей, мунча бақувватсиз, –
Тортди Қулмат бурнидан.
Сўнгра бирдан ўпдию қиз,
Ирғиб турди ўрнидан.

Қулмат эса титраб тизи,
Ўрнидан ҳеч туrolмас.
Олов бўлиб ёнар юзи,
Ақли-хуши эди маст.

Хаёллари арқон солди,
Судраб тортди ҳар томон:
“Наҳот, мени севиб қолди,
Шундай гўзал бир жонон.

Ҳазиллашган... Кўнгли очиқ...
Ўпди... Тортди бурнимдан...”
Тизи янглиғ титрар сочиқ,
Туrolмайди ўрнидан.

Қиз турарди деган каби:
“Бўшанглигинг кўрсатдинг”.
Тағин борди қизнинг лаби,
Қулоғига Қулматнинг:

“Кулгим қистар ич-ичимдан,
Туrolмайсиз не учун?
Ўпиб олдим севинчимдан,
Мен туғилган кун бугун”.

Қулмат шошиб турди дарҳол,
Такбирини йўқотди.
Энди тили чиққан мисол
Бир амаллаб сўз қотди:

“Табриклайман... Сени қара,
Айтмабсан-да наҳорда...”
Қўшиб қўйди: “Эҳ, Севара,
Кетмас эди Баҳор ҳам”.

“Ҳечқиси йўқ, мана, сиз бор,
Ёлғиз қолсам бошқайди.
Яхши эркак – кўпга сардор,
Ўз ортидан бошлайди.

Қани, бошланг ичкарига,
Ҳамма нарса мунтазир”.
Қулмат деди: “Хўп, “дори”га
Чиқиб келай, мен ҳозир”.

Қўлдан тортиб, эркаланиб,
Севара дер: “Бор бари”.
“Қандоқ бўлди?” иккиланиб,
Қулмат кирди ичкари.

Таниб бўлмас уй ичини,
Хонтахталар ясоғлиқ.
Яширолмай қувончини,
Тилади қизга соғлиқ.

“Ажойиб қиз, – дилга туйди –
Шунча бўлар ҳурмат ҳам...”
Севарани қучиб қўйди
Ҳазиллашиб Қулмат ҳам.

Қизаришиб, ими-жими,
Ўлтиришди ёнма-ён.
Юксак ўрлаб қон босими,
Ҳислар қилар тўполон.

Қулмат ўзин алдай бошлар,
Қалбга берар тасалли:
“Сал суйкансам, жеркиб ташлар,
Ўзни босай... Ёш ҳали...”

Хаёл босиб мисли туман,
Кўзин тўсиб қўйибди.
Кўзин очса: хаёл билан,
Ароқни ҳам қўйибди.

Қизга бахтда тилади тахт,
Қулмат қадаҳ кўтариб.
Сўзлади бирмунча вақт,
Ора-сира йўталиб.

Сўнг қадаҳлар жарангидан
Майиб бўлди ақллар.
Суйкаланиб елкаю тан,
Тизлар секин яқинлар.

Қистаб қолди Қулмат қизни,
Сўзла дея бир карра.
“Учратганим учун сизни!”
Қисқа қилди Севара.

Қулмат тани чўғдек қизди:
“Севар экан демак у...
Баҳор билса... Ўғил-қизи...”
Қулоқ солмас ҳис-туйғу.

Тирсагига қизнинг кўкси
Тегиб кетди чамаси.
Тамом бўлди идрок баҳси,
Унутилди ҳаммаси.

Қулмат қўли титраб секин
Қиз тизига ўрлади.
Қиз энтикиб олади тин,
Гўё буни кўрмади.

Ўчиролмас идрок бу дам,
Ҳис ёндирган оташни.
Сезмай қолди ўзлари ҳам,
Лаблар қандай туташди.

Бир-биридан ийманишиб,
Яширишар кўз қирин.
Жипслашиб, куйманишиб,
Қалблар тинглар бир-бирин.

Ҳасратми ё кулди иқбол,
Севаранинг кўзи нам:
“Олиб қочди мени хаёл,
Шошманг бунча, жонгинам.

Кечирасиз, бир бор аввал,
Алдаганди боғ сайли.
Топширдим мен ўзни бу гал
Чинакам ишқ туфайли.

Севасизми сиз ҳам мени?” –
Қиз сингади бағрига.
“Бир умрга дейман сени,
Қўл силкийман барига”.

Қиз бер деса, берар ҳозир
Қулмат бутун жаҳонни.
Тақдим этди унга Хизр
Шундай гўзал жононни.

Тонгга қадар уйда чироқ
Ўчиб-ёнди неча бор.
Ишга бориш керак бироқ,
Ажралишди чор-ночор.

Қулмат ишга боргунча то,
Келолмади ўзига.
Ўнгими бу, тушими ё,
Ишонмайди кўзига.

Уйлангунча, дея чўтир,
Кўп қиз танбеҳ беришди.
Паридек бир қизга ахир,
Қандай қилиб эришди.

Кўнгил дейди: “Юрма ўйлаб,
Танламайди ишқ чирой.
Адашган кўп, бўлар бир гап,
Қизни кўлдан берма бой...”

Қўйган эди режа тузиб,
Қулмат ишдан қайтишда.
Сал нарсадан жаҳли тўзиб,
Эру хотин айтишди.

“Нега кетдинг сўрамасдан?!”
“Дўқ урмасдан гапиринг”.
“Ўлибдими ўша мастон,
Ақлин еган кампиринг?!”

“Ундай деманг, мен мубтало”.
“Аврайман деб уринма”.
“Жин урдими, нима бало?”
“Йўқол уйдан, кўринма”.

Болалари ёшга қўшиб
Юракларин сачратди.
Севарахон ора тушиб,
Икковини ажратди.

Бири ёқса, ёқмай бири,
Ҳар кун қилди можаро.
Бир ой ўтмай жанжал сири
Бўлиб қолди ошкора.

Ярим кеча туриб Баҳор,
Боласини эмизди.
Назарида кимдир бедор,
Ниманидир дил сезди.

Мўралади аввал секин
Эри ётган ўринга.
Олмас эди ҳеч кимса тин,
Қаён кетди? Хўш, нега?

Сўнгра аста борди Баҳор
Қиз хонаси тарафга.
“Наҳотки қиз бўлса дучор,
Бу бемаза талабга...”

Шивирларди қиз хонаси,
Саси келди эркакнинг.
Чиқиб кетди эсхонаси,
Қўрқув босди юракни.

– Ифлос! – гўё сачраган чўғ,
Баҳор кирди бостириб.
Иккаласин аввал бу дўқ
Қўйди бир зум шоштириб.

Кўксидан сўнг: – Менман эга! –
Яланғоч қиз итарди.
– Йўқол бундан! Кирдинг нега??! –
Қулмат шовқин кўтарди.

Қайғу тағин бўлди улфат,
Йиғлаб кутди наҳорни.
Уч болага қўшиб Қулмат
Қувди уйдан Баҳорни.

Яраштирмоқ истадилар
Уруғ-аймоқ, ҳатто суд.
Қулматни хўп қистадилар,
Бўлар дея бағринг бут.

Туриб олди қайсар Қулмат,
Ғишт қолипдан кўчган деб.
Унга бўлган ишқ-муҳаббат
Қалбдан буткул ўчган деб.

Ажрим пайти уйни Баҳор
Бахтсиз уй деб олмади.
Лекин уйда эски бирор
Буюми ҳам қолмади.

Бўлди Баҳор молу шафқат –
Алиментга эгали.
Болаларга тегди фақат
Отасизлик “медал”и.

Ўйнаб ўтди Қулмат вақти
Гўё ширин туш каби.
Учиб кетди сўнгра бахти
Қорни тўйган қуш каби.

Юрса – ўпоқ, турса – сўпоқ,
Бўлиб қолди бир йилда.
Қулмат энди қоқмас қулоқ,
Қайсарлиги тийилди.

Юрди хотин қарғишин еб,
Бу куни ҳам кўп экан.
Бахт устунни – турмушим деб,
Ушлагани чўп экан.

Уни уйдан қувди бутун,
Надоматга ғарқ бўлди.
Энди унга тунлар узун,
Йўлу ғарбу шарқ бўлди.

Алаmidан ичди Қулмат,
Этолмай уни удда:
Уйқу элтди – босди ғафлат,
Ўзини кўрди судда.

Анкеталар кутар жавоб,
Жавоб бериш мажбур-ку.
Саволларга берди жавоб,
Ҳарбийга ҳам мажбур у.

– Адресингиз?
– Мен саргардон,
Уй-жойи йўқ бир киши.
– Тугатилган аллақачон
Дарбадарлик турмуши.

– Ўн еттинчи йилдаёқ денг,
Балки айбдор қиларсиз?
– Уйсиз кўча безорининг
Турар жойин биларсиз?

– Ҳа, биламан. Лекин ҳеч ҳам,
Менинг бунда айбим йўқ.
– Мастлар учун уйми кўча?! –
Сўроқ қилган урди дўқ.

Ялинишга ўтди Қулмат,
Тушунтирди аҳволин.
Ўчакишга йўқдир журъат,
Икки қилмас саволин.

Бўлди чоғи суд хотиржам:
– Чиқинг! – деди Қулматга.
Чақирилди Севара ҳам,
Етиб келди, албатта.

Анкеталар кутар ҳисоб,
Ҳисоб бериш мажбур-ку.
Саволларга берди жавоб,
Манзилин ҳам айтди у.

– Қулмат билан турмушингиз?
– Нимасини айтайин,
Шу кунларда уришлимиз,
Эр эмас у, бетайин.

Кўп ичади. Ҳар кун жанжал,
Кун бермайди менга у.
Ахир, чақа мастлик маҳал
Уни олиб келган-ку!

– Севганмисиз уни олдин,
Қандай турмуш қургансиз?
– У олдин ҳам олган хотин,
Бирам яхши кўрсангиз.

Бир-биридан сулув, ширин,
Уч фарзанди бор эди.
Билмай улар ота меҳрин,
Бир отага зор энди.

Чирқиратиб уч гўдакни
Наҳот севсам мен буни?
Бола суймас тош юракнинг
Наҳот бўлсам мафтуни?

Қаранг унга – на хусни бор,
На эркаклик сиёғи.
Лекин жуда писмиқ, ғаддор,
Қийшиқ босар оёғин.

Мени пойлаб холи фурсат,
Мажбур этди тегишга.
Мажбур бўлди ғайир Қулмат
Бошин қуйи эгишга.

– Розимиз бирга тағин
Турмуш қуриб яшашга.
– Жирканаман, бориб яқин
Бирга қадам ташлашга.

– Сен-чи, Қулмат?
– Йўқ! – бемажол
Унинг боши чайқалди...
Ташқарида жала, шамол –
Тиниқ сувлар лойқалди.

Уч ой муддат бериб бироқ,
Ишни сурди орқага.
Бошланиб сўнг яна сўроқ,
Қайтди ўша ҳалқага.

Ҳар иккисин арзи-доди
Инобатга олинди.
Ажрим қоғоз – ишқ фарёди
Чўнтакларга солинди.

Уч хонали квартира
Севарага хатланди.
Ўчиб кетди кўп хотира,
Гўё жардан хатланди.

Гўё шодлик қанотида
Учди уйга Севара.
Уч хонали уй олдида
Тордир дала, тоғ-дара.

Кириб чиқди уйга келиб,
Хоналарга бирма-бир.
Айланди у елдай елиб,
Қизиқ экан бу тақдир.

Мийиғига кўнди кулгу,
Қуёш бўлиб сузгудай.
Ўз-ўзини табриклар у,
Аксин кўриб кўзгуда:

“Ишлатмасанг ақлинг агар,
Турмушда йўқ самара.
Уйсиз бўлсанг – тордир шаҳар,
Уй муборак, Севара!”

Ташқарида куз осмони
Гоҳ йиғлайди, гоҳ қулар.
Оиланинг бахт нарвони
Гоҳ тикланар, гоҳ қулар.

Аммо бугун қулаб тушган
Бахт нарвони эмасди.
Рўй бергандек бу ҳол тушда
Севара ғам емасди.

Турмушга, деб, топдим устун,
Еди Қулмат таъзирни.
Севара ҳам тўлар бир кун
Бу ҳаётдан қарзини.

Энди Қулмат кўчаларда
Тентир излаб бошпана.
Тонги олис кечаларда
Совуқ қилди тантана.

Фарзанд дея ботди ўйга,
Юрак меҳри бойланиб.
Болалари турган уйга
Бориб қолди айланиб.

Кўкда юлдуз пирпирайди,
Ўчган кузнинг ранг-қути.
Юпун юрак дилдирайди,
Топиларми ишқ ўти?..

Шўрлик Қулмат эгиб бўйин,
Ишқ тиланиб юрибди.
Қувган бахти – Баҳор уйин
Тақиллатиб турибди.

ХОТИМА

Даврим берган бахтли садо
Жаранглар ҳар пучмоқда.
Уйимиздир ҳатто фазо –
Инсон тинмай учмоқда.

Гар истасак, шундай уй бор –
Денгиз таги ҳовлимиз.
Хона йўқдир ёғдуга зор –
Бахт қуёши давримиз.

Тағин нурин сийлов этди
Қулматга бахт офтоби.
Ҳовли тўйга айтиб кетди
Қочиб оғзин таноби.

Қани, кетдик ҳовли тўйга,
Қулмат гина қилмасин.
Борманг тағин ёмон ўйга:
Уйи йўқлар билмасин.

Меҳмон кутар Баҳор ҳозир
Варақилар пишириб.
Юринг, дўстлар, келайлик бир
Қоринларни шишириб.

МОЛИҲУЛЁ

МУҚАДДИМА

Тириклар-ку, ҳаётнинг нақши,
Марҳумдан ҳам ранг олур дунё.
Марҳумларни гоҳ айлаб дуо,
Хизматларин эслаш ҳам яхши.

Лекин...

Лекин бир гап эшитдим,
Чўлда бир кун тунаб қолганда.
Бир марҳумни ёдга олганда,
Ачинмади шўрликка ҳеч ким.

Унинг қандай ўлганин тинглаб,
Саратонда музлади таним.
Чўлқуварлар ичида ғаним,
Борлигини қолдим мен англаб.

Пахтазорга айланганда чўл,
Олтин бўлиб оққанда тупроқ;
Ўйлантирди шубҳалар кўпроқ,
Ўйлантирди карвон тушган йўл...

Қаҳрамон деб ўйлаймиз, зеро,
Чўлқуварман деганнинг барин.
Варақласанг чўлнинг дафтарин,
Олтин Юлдуз таққан ҳам сероб.

Қаҳрамон деб бўлурми, элин,
Эртасидан юмса гар кўзин.
Баъзилар бор...
Яхшиси, келинг,
Айта қолай бир бошдан ўзим.

1

Увв... Увв...

Сахро. Қиш чилласи. Қор.

Кўринмайди қимирлаган жон,

Қор тўзонин кўтарар бўрон:

Увв... Увв...

Ҳамма ерда қишнинг қаҳри бор.

Илдизлари симдай сирқираб,

Чатнаб кетар жинғиллар тани.

Жой тополмай муқим қолгани

Қор учқуни

Изғир чирпираб.

Увв-увв...

Қарс-курс...

Чўрт учиб кетар,

Саксовулнинг қурч бутоқлари.

Кўз очирмас,

Бамисли ари,

Музғалоқлар санчади наштар.

Бийдай чўлда ўзича яйраб,

Бўрон тинмай дағдаға солар.

Тиккайганнинг жонини олар,

Қиш чилласи қиличин қайраб.

Писанд эмас

Бўронга ҳозир

Ёзда чўлни ёндирган қуёш.

Бўрон раҳмин келтирмас кўзёш,

Не деса у,

Шу бўлар зоҳир.

Оёқ тираб,
Бўронга фақат,
Ҳаёт бунда ўз куйин чалар.
Кўчма қишлоқ –
Вагон уйчалар,
Туришибди мағрур тутиб қад.

Ичкарига киролмас бўрон:
Эшикларга манглайин уриб,
Дарчаларга сумалак суриб,
Аламидан
Кўтарар сурон.

Увв-увв...
Сахро.
Қиш...
Қуюн янглиғ,
Қор тўзонин ҳимарар бўрон...
Вагон уйлар,
Ҳаёт: ўт. Инсон.
Ҳаёт нури – чироқлар ёниқ...

2

Вагонларда
Лопиллар чироқ,
Дарчаларда кезинади нур.
Ташқарида бўрону,
Бироқ
Вагон ичра ёз тафти кезур.

Ҳузур қилиб
Чой ичар шу топ
Вагон уйда икки ёш йигит.
Нондан анқир
Тупроғу офтоб,
Косадаги болда ҳам шу ҳид.

Чиқишдаги осма ўринда
 Ётар эди яна бир одам.
 Йигитларга у кўз қирида
 Қўяр эди
 Қараб дам-бадам.

Чақирмагач йигитлар чойга,
 Аста турди.
 Пальтосин олиб,
 Мих қоқилган омонат жойга
 Ўлтиргандай чўкди у бориб.

Кўнгил учун икки йигит ҳам:
 – Келинг, келинг! –
 Дейишди ночор.
 Сўнгра Ботир қилмоқ-чун мулзам:
 – Олинг, – деди, –
 Бизда бол ҳам бор.

Кесатикқа қилмайин парво,
 Тушираркан болни у паққос:
 – Асал, – деди, – минг дардга даво,
 Қани ҳар кун еб турсанг оз-моз.

– Пулинг бўлса,
 Хотин ҳам бордир..
 Дўконда кўп,
 Қурбон амаки.
 – Гапларингга борман-да, Қодир,
 Чекишга йўқ ҳатто тамаки.

Мен ҳам агар ёш бўлсам эди,
 Юрсам эди сизлардек бўйдоқ, –
 (Бош бармоғин кўрсатиб) деди:
 – Яшар эдим мен мана бундоқ.

– Амакижон,
Недан ғам ейсиз,
Маошингиз уч юзга яқин...
– Ботиржон-ей,
Уч юз сўм дейсиз,
Жўжабирдай жон бўлсам, тагин.

Шаҳар бўлса турар жойимиз,
Уч юз сўм пул нима деган гап...
– Соғинмасми
Келинойимиз,
Йилдан ошди, бормайсиз йўқлаб.

– Қодир,
Сенга гап бўлса фақат,
Хат юбориб турибман, мана...
– Ёр соғинчин босармикан хат,
Қуруқ қолманг,
Янгадан яна...

– Қўй-е, Ботир,
Айнидинг сен ҳам.
Қани, борми,
Чекайлик жигар.
Билмаганлар дейди муттаҳам,
Аҳволимни билсангиз,
Агар...
– Йўғ-е,
Мана, чекинг, марҳамат,
Саломатлик бўлсин, амаки.
Уруғига келса ҳам қаҳат,
Сиздан садқа битта тамаки.

– Раҳмат, жигар, –
Ўрнидан туриб,
Кийиб олди пальтосин Қурбон.
Чуқур-чуқур тамаки сўриб,
Боқди аста Қодирга томон.

– Агар бўлса, – деди бош қашиб, –
Тутунингдан сен ҳам битта ол.
Ўпка қурғур қолса бўшашиб,
Керак бўлар тунда,
Эҳтимол...

– Албатта-да, –
Дедию Қодир
Икки ўрам узатди унга,
– Таги камчил,
Чекмайсиз ҳозир,
– Тайинлади, –
Амалланг тунга.

Хўп дегандай бош ирғаб Қурбон,
Ётиш учун ҳозирлади жой.
– Йиғилмасдан ҳали дастурхон,
Ётаяпсиз,
Дамлар эдик чой.

Қурбон деди ёстиғин уриб:
– Майли, ётай,
Кўп ичиш – озор...
– Олдингиз-ку, уйқуни уриб,
Бўлмайсизми ётишдан безор.

Ботир деди кулиб мулойим:
– Висол қўмсар тинкаси қуриб,
Ётса керак
Дардлашиб доим
Янгамизни тушида кўриб.

Ботир гапин оғзидан юлиб,
Қодир уни эттирди давом:
– Хаҳ-хаҳ-хаҳ-а, – деди у кулиб, –
Айтиб қўйинг биздан ҳам салом.

– Тинчланинглар,
Жигарлар бирпас,
Гап халтанглар кетса ҳам тўлиб.
– Сўнг у бели егандай шикаст,
Ётиб олди
Ғужанак бўлиб.

– Топилмас мол бўлса ҳам пальто,
Уй иссиқ-ку,
Ечиниб ётинг.
– Қодиржон-ей, қўймайсан асло,
Одатим шу,
Яна гап сотдинг.

Ҳазил, кулгу – кўнгилга роҳат,
Дилда ётган қайғуга –
Курак...
Икки йигит шўхлигин фақат,
Бир дамдан сўнг тўхтатди хуррак.

3

Ухлаб қолди Қурбон Қурумсоқ.
– Ошнанг уйқу касали,
Қодир...
– Тун оққан сўнг ухламас бироқ,
Қандайдир бир асрори бордир.

– Ўз бошини ейди бу одам,
Бир чақа деб,
Имонин сотар.
– Қўшиламан гапингга, ошнам,
Қилиқлари гоҳ оғир ботар.

Йилдан ошди,
Бир марта ахир,
Ўз пулига еган йўқ овқат.
Доим ўзин кўрсатиб фақир,
Одамлардан тиланар –
Шафқат.

Пул топсам дер чекмасдан озор,
Ишни кўрса,
Жуфтакни урар.
Ҳамма унинг турқидан безор,
Кўрса,
Юзин тескари бурар.

Яширишдан,
Ботир, не фойда,
Тегди-ку, у бизнинг ҳам жонга.
Раҳми келиб,
Тағин ҳар ойда
Қўшиб ёзар бошлиқлар унга.

– Бола-чақа дейдию, ўртоқ,
Унингдан мен қиламан гумон...
– Балки чиндан аҳволи чатоқ,
Билмай туриб,
Тутмайлик осон.

– Хат ёзсак-чи,
Уйига бирров,
Билар эдик аҳволин аниқ.
– Манзилини сўраса биров,
Тумтаяди рашк қилган янглиғ.

– Рашк қилсайди,
Гўлсан-да, Қодир,
Қолдирмасди бир йиллаб ёлғиз.
Балки бўйдоқ?

Ишонмасанг, бир
Солиб кўргин сен унга оғиз.

– Қўй-е, Ботир,
Не керак ғийбат,
Бел букрисин тузатади гўр.
Ундан кўра ўйнайлик шахмат,
Ақлинг пешла,
Бўлай десанг зўр.

Бағрин очди шахмат олами,
Пиёдалар саф тортди олдин.
Пиёдалар:
Оқми-қорами –
Кураш йўлин бошлашлари чин.

Бермасалар агар йўл очиб,
Фарзинлар ҳам чиқолмас йўлга.
Фақатгина асп ўтар сапчиб,
У ҳам дарров тушади қўлга.

Пиёдани сурди Ботир ҳам,
Такрорлади Қодир ҳам уни.
Шоҳлар олдин очди бу қадам,
Фарзинларнинг туғилди куни.

Қизиб кетди фикрлар жанги,
Оқлар аввал бошлади ҳужум.
Қаттиқ жангдан қоралар гангиб,
Ҳимояга ўтди ўшал зум.

Бир неча бор ўзгарди ҳолат,
Қўп пиёда бўлдилар қурбон.
Фарзин, руҳни
Босганда ғафлат,
Пиёдани ейиш ҳам осон.

– Кишт!
– Ҳовлиқма,
Очмас-ку, Қодир.
Қодир бехос чимириб қошин,
Боқар экан,
Деди: – Эҳ, охир,
Фарзинимнинг ебсан-да бошин.

Эвазига ерканман аммо,
Битта руҳу икки пиёда.
– Пиёдалар эмас муаммо,
Ҳаммасидан фарзин зиёда.

Генералга ўғлини магар,
Алмашмаган бир вақт Сталин.
Чунки ўғли оддий бир аскар,
Шахматда ҳам
Худди шу таълим.

– Сталиндан тушма ҳайратга,
Йўқдир менинг унвон касалим.
Ўғли билан тушган суратга
Горький ёзган:
“Буюк асарим!”

Ўз ўғлини севмаган ота
Қандай севди экан
Халқини?!
Шахматдаги фикринг ҳам хато,
Тўғри эмас сенинг талқининг.

Балки, ошнам,
Ўша генерал
Таслим бўлган оддий аскарга?
– Мот қиласан гапда сен ҳар гал,
Аммо қара “буюк асар”га...

Эслайсанми,
Қайси бир шоир
Пиёдага ачиниб деган:
– Фарзингача борар у бир-бир,
Аммо у шоҳ бўлолмас экан.

– Бошқа шоир шундай деганким,
Бўлса бўлар,
Пиёда қурбон,
Лек у қилар шоҳни ҳам таслим,
Ўзи таслим бўлмас ҳеч қачон.

– Санаяпсан сен мени, бузоқ,
– Бор-э, ана,
Бўлақол този...
Улар икков тортишиб узоқ,
Бўлишдилар дурангга рози.

Сўнг ҳам улар баҳс қилиб пича,
Бошларини ёстиққа қўйди.
Ташқарида
Бўронли кеча.
Қор совуриб,
Куртинглар уйди.

4

Тонг.
Ўчириб тун нафасини,
Жаранглади меҳнатнинг сози.
Кўмди бўрон қаҳқаҳасини
Бульдозернинг бўғиқ овози.

Машиналар ғизиллар тинмай,
Шер сингари ўкирар “МАЗ”лар.
Хартумини чўзиб пайдар-пай,
Экскаватор мункиб ер қазир.

Бульдозерлар ўмровлаб ерни,
Титраб-бўзлаб
Суради тупроқ.
Қодир артар манглайдан терни,
Жунжикади Қурбон Қурумсоқ.

Иккиси ҳам бульдозер хайдар,
Тупроқ ташир Ботир “МАЗ” билан.
– Бир чекайлик,
Машинанг қайтар! –
Қурбон сўрар бор овоз билан.

Ботир унга бермади жавоб,
Ўтиб кетди бир қараб қўйиб.
Экскаватор бир зайл шитоб
Машинага юк ортар уюб.

Машинасин қўяркан сафга,
Чўнтагидан сигара олиб.
Силкитиб у Қурбон тарафга,
Қўйди яна чўнтакка солиб.

Қўлин сермаб Ботир у томон
Деди: – Чексанг,
Кел ўзинг, дарҳол.
Қўзи ўйнаб югурди Қурбон,
Қалин қорда энтикиб, беҳол.

Етиб келди
Қўлин “уф-уф” лаб,
Боғлаб олган белини симда.
Бўйнин қисиб турар дилдираб,
Эски пальто, увада шимда.

Ботирга у боқди мўлтираб,
Деган мисол берсанг берақол.
Биқинига Ботир қўл тираб,
Қараб қўйди келгандай малол.

Кейин Ботир бериб чекишга,
Деди унга: – Бу яхши эмас,
Илтимослар кетмайди қишга,
Этик олинг киройи турмас.

Оёғига қараркан Қурбон,
Тамакини тортди ютоқиб.
Пайтавасин ўйнарди бўрон,
Юлқир эди ҳар ён тутоқиб.

Йиртиқ эди икки пойи ҳам,
Бош бармоғи чиққанди туртиб.
Қурбон бўлиш ўрнига мулзам
Тиржайди у тупугин ютиб.

Ҳадя қилди буни ҳам Иван,
Иван менга турар қайишиб.
Ямаб олсам бўларкан,
Чиндан,
Қийнамоқда оёқ ачишиб.

Ботир: – Боринг, югуринг, тағин,
Совуқ уриб кетмасин! – деди.
Чопиб кетди демасдан у ғинг,
Тойиб-тойиб югурар эди.

Статорга оёғин қадаб,
Қарар экан Ботир бурилиб,
Ўхшатди у: борар юмалаб,
Ёғ бочкаси тошга урилиб.

“Ғиғ-ғиғ” деган овоз чиқариб,
Сўнгра бирдан гурлади мотор.
Учиб кетди қор бағрин ёриб,
Юклаб бўлгач экскаватор.

Қайнар эди бу ерда ҳаёт,
Олов бўлиб ёнар ҳар киши.
Кўнгилларга боғларди қанот,
Келажакнинг ўю ташвиши.

Қурилмоқда канал ўзани,
Битса чўл ҳам бўлади зумрад.
Юлдуз сочиб турган ғўзанинг
Орзусини ким ҳам этар рад?!

Шу ниятда бунда ҳар инсон
Чўлга қарши кўтарганлар бош.
Қуёш юзин тўсса ҳам бўрон,
Ёниқ эрур ҳар қалбда қуёш.

Аламидан чийиллар бўрон,
Тилсиз ётар қор босган сахро.
Тил топишган техника-инсон,
Чўлни енгиш эмас муаммо.

Бульдозерлар ўмровлаб ерни,
Титраб-бўзлаб суради тупроқ.
Қодир артар манглайдан терни,
Жунжикади Қурбон Қурумсоқ...

5

Дилдирарди совуқдан Қурбон,
Бульдозери ўрмалар оғир.
Чап товонин чувалчангсимон
Битиб кетган чандиғи оғрир.

Ўнг оёғин чимчалоғи ҳам,
Гоҳо илкис кетарди санчиб.
Тушар эди эсига шу дам,
Кетганлиги болтанинг янчиб.

Бола эди у чоғлар ҳали,
Етмас эди унча фаросат.
Бир кун ўтин ёрган маҳали
Рўй берганди шундай фалокат:

Қаёқдандир келиб отаси,
Мушт кўтариб айлади зуғум.
Қочди.
Ўтин ёрган болтасин
Улоқтирди отаси шу зум.

Оёқ учин мажақлаб болта,
Чимчалоғин айлади чалпак.
Бироз тушиб ҳовридан ота,
Оёғига босди ун-кепак.

Ўгит берди уйга киритиб:
“Пулга келган ахир бу болта,
Агар қўйсанг синдириб-нетиб,
Нима бўлар аҳмоқлар сатта!

Айтганман-ку, қўшнидан олгин,
Онанингни-ку, йўргакда урган.
Бўлди энди, йиғидан қолгин,
Ҳеч нарсамас, сал этинг сурган”.

“Унга эмас”, ўксиди Қурбон,
“Йиғлаганим, отажон, бошқа,
Не бўларди отганингиз он
Синса болта тегибми тошга.

Куяр эдик болта пулига,
Йиғлаяпман шунга, отажон”.
Шодон боқди ота ўғлига:
“Балли, ўғлон, балли, паҳлавон.

Сендан одам чиқади, одам,
Одам жони бўлиш керак тош.
Лекин, ўғлим, ўйлаб бос қадам,
Пул – бу ҳаёт. Пул – бу нур, қуёш”.

Қурбон эслаб ота мақтовин,
Юзларига қўнди табассум.
Тислантирди хаёл асовин
Чандиқ товон зирқираб шу зум.

У эслади: эди айни ёз,
Ишлар эди тунда бенавбат.
Босаман деб муфтини, бехос
Тилиб кетган учли бир мурват.

Товонидан тирқираган қон,
Келиб қолиб қойиган Қодир:
“Нима, сизга керакмасми жон,
Ялангоёқ ҳайдаманг ахир!”

Қурбон тутиб ўзини тетик,
Айтган эди Қодирга шунда:
“Чидармиди темирга этик,
Не қиламан қиш келган кунда?”

Ечиб ёнга қўйган этигин,
Кийиб олди кейин ноилож.
Яра битиб кетди-ю, лекин
Мана қишда қолди яланғоч.

Майли, бари ўтиб кетади,
Қишни энди кўрибми Қурбон.
Баҳорга ҳам бир кун етади,
Яйраб қолар ачишган товон.

Унутилди тезда бу ғамлар,
Энди тушлик соларди қайғу.
Юпатарди уни: “Одамлар
Раҳмдилдир”, деган бир туйғу.

6

Қайтар экан Қодир тушликдан,
Одимларди шердек шиддаткор.
Лекин унинг бир нохушликдан
Қўнган эди қўнглига ғубор.

Тушда Иван уйига Қодир,
Борган эди пулчинни сўраб.
Уч-тўрт йигит мазахлаб,
Хир-хир
Қулишарди Қурбонни ўраб.

Пинак бузмай улар сарқитин
Лўмиллатиб урарди Қурбон.
Қодир илкис чуқур олиб тин,
Чирт бурилиб кетди шу замон.

Юраги ғаш: ишига қайтар,
Алам билан кафтин ишқалаб.
Хаёлан у муштин дўлайтар,
Мозорига борар ғишт қалаб.

Ғазабини ичига ютиб,
Ке, қўй, дейди ўзига-ўзи.
Хаёлидан ҳар хил ўй ўтиб,
Чақмоқтошдай чақнарди кўзи.

Борар экан Қодир шу асно,
Тўсиб қўйди хаёллар кўзин.
Атрофига боқмасди асло,
Чимчиларди изғирин юзин.

Етиб бориб икки қизга у,
Кетай деди бехос туртилиб.
Кўтарилгач майин бир кулгу,
Боқди Қодир кескин бурилиб.

“Босганмиди кўзингни шира,
Кўчада юрарми шундай,
Э-э, салом. Узр, Таскира.
Салом, Надя. Ишларинг қалай?”

Тўғри, қизлар, хаёлга толиб,
Кўзни туман босибди қиттак”.
Надя уни қўлтиқлаб олиб:
“Коля”, – деди, – “Таклиф бор битта”.

Қизларга хос жозиба билан
Тикилди сўнг кўзлари кулиб.
“Қани, айт-чи, жоним, не экан?” –
Деди Қодир унга эгилиб.

“Коля, юзинг мунча ҳам иссиқ?”
“Иситмам бор”, – деди шўх қараб.
“Йўқ, негадир кўринасан зиқ,
Хат ёзмаган балки Муҳтарам”.

“Йўқ, ундан-ку, кўнглим тўқ бутун,
Бошқа гап бор...”
“Ҳо-о, ростми?”
“Рост”.
“Яхши кино келибди бугун,
Кўрамизми?”
“Майли, жуда соз”.

“Келажакка ташлаш-чун қадам,
Йўлга чиқар эртанни кўриб.
Қурбон каби бекорга одам,
Нима керак дунёда юриб”.

“Коля, сен ҳам кейинги пайтда
Кетаяпсан файласуф бўлиб”.
“Буни, Надя, Ботирга айт-да,
Олдим ундан кўп нарса билиб”.

Хўш, Таскира, нега сен жимсан,
Шўхликларинг қаёқда қолди?
Қизғангандек боқиб у зимдан,
Жавоб бермай тўнтайиб олди.

Ундан сайин эркалаб Надя,
Қилар эди Қодирга ҳазил.
“Қилганман-ку қалбимни ҳадя,
Муҳтарамим ягона, асил”.

“Қизлар қизиқ”, – ўйларди Қодир,
“Дўстликда ҳам қилишади рашк.
Балки улар юраги софдир,
Бизда бордир хилма-хил қараш...”

“Ажрашамиз шекилли, қизлар”,
Қодир бошин кўтарди кескин.
Надя Қодир қўлини қисар:
“Кино эсдан чиқмасин лекин”.

“Хўп-хўп, хайр! Таскира, хайр!”
Бурилди у бульдозер томон.
Борарди у бамисли байир,
Хаёллари бўй бермас тарлон.

7

Бульдозерда ўлтириб Қодир,
Чекиб бир зум хаёлга толди.
Кўз югуртди атрофга бир-бир,
Қайноқ меҳнат сеҳрлаб олди.

Кўзларида акс этди ёниб,
Юртга бўлган олов муҳаббат.
Хаёлан у жўшиб, қувониб
Замин ила айларди суҳбат:

“Она-ерим, бағринг узра боқ,
Боқ, бу – минг-минг серқадок қўлга.
Улар бағринг айлашиб гулбоғ,
Ҳаёт олиб келмоқда чўлга.

Чўл ўрнида яшнагай бўстон,
Қад кўтаргай қишлоғу шаҳар.
Қақроқ чўлдан қолмагай нишон,
Чиройингдан нур олгай саҳар.

Ахир бу кун ўн бир минг киши
“Жанг” бошлаган бутун чўл бўйлаб.
Яна қанча техника иши,
Ҳазил гапмас, қарасанг ўйлаб.

Ҳазил гапмас, ахир, она ер,
Ўрга қараб оқизмоқ дарё.
Уддасидан чиқдик тўкиб тер,
Бу ишларни кўрганми дунё?!

Битай деди сўнгги арш-аъло –
Сув узатгич иншооти ҳам.
Шаҳарлар ҳам бўлмоқда барпо,
Таллимаржон қай шаҳардан кам.

Қани, айт-чи, шу тақир чўлинг
Бугунгидек бўлганми обод?
Баланд келиб сенинг ҳам қўлинг,
Боққанмисан оламга ҳеч шод?..”

Келмоқ учун саҳродан ғолиб,
У ўз жонин этарди фидо.
Қодир қалбин ларзага солиб,
Мозий аро келди бир нидо:

“Эҳ-ҳе, болам, тарихим узоқ,
Не қиласан дардимни қўзғаб.
Гоҳ бўлиб шер, гоҳ бўлиб бузоқ,
Аждодларинг қолдирган ғазаб.

Бўлди бу чўл неча бор обод,
Қад кўтарди неча бир шаҳар.
Ўтиб кетди неча бир авлод,
Гоҳ қувнадим, гоҳ ютдим заҳар.

Хону беклар ўтди бир замон,
Бир-бирининг ейишиб гўштин.
Босқинчилар айлашиб вайрон,
Кириб келди кўтариб муштин.

Ололмади эл ўзин қўлга,
Не-не шаҳар йўқолди беиз.
Обод манзил айланди чўлга,
Табиат ҳам бурди сўнгра юз.

Шу-шу қақроқ чўл бўлиб қолдим,
Томчи сувга зор ўтди йиллар.
Не савдолар ғавғолар солди,
Бор бисотим талади эллар.

Муштдан қондир бобонг бурни ҳам,
Сен ўзингни санама ғолиб.

Аввало сен айлай билгил жам,
Эл меҳнатин элакка солиб.

Ҳа, хайрият, бағримда яна,
Анқиб кетди одамлар изи.
У излардан келмоқда, мана,
Зилол сувнинг, гулларнинг иси.

Элнинг боши бирикса агар,
Доимо ҳам яшнагай ҳаёт.
Боболаринг чеккан ғам-кадар
Балки унут, балки сенга ёт.

Майли, болам, бағримни яшнат,
Ундан баҳра ололса халқинг.
Юртинг эрки мен каби ташна,
Эрки сен ҳам эта бил талқин.

“Ҳа! Ҳа!..” деди Қодир баралла,
Беихтиёр чиқариб овоз.
“Йўқ, йўқ!” деди Дўстмат шу палла
Кабинани шарт очиб бехос.

Кимга “ҳа-ҳа” деяпсан, нени,
Шоирмисан дейман-да, дўстим?
Қарамайсан, кўрмайсан мени,
Хаёлингни ўғирлаган ким?

“Э, кўрмабман, кел, дўстим Ботир,
Хаёл суриб қолибман бироз”.
“Тушунмайман сенга ҳеч Қодир.
Қилолмайман ҳеч кимга қиёс.

Гоҳо шўхсан, шердай шиддаткор,
Гоҳ кўнгилчан, хаёлпарастсан.
Яна талай хислатларинг бор,
Гоҳ шоирдек ичмасдан мастсан”.

“Ҳар қайсиси тортар ҳар томон,
Барча ўзбек қони бор менда.
Лекин, дўстим, бўлмасин ёлғон,
Ўй суришим юққандир сендан”.

“Хаёл суриш яхши фазилат,
Эртамизни яратар хаёл.
Лекин ўйинг амалда кўрсат,
Ўйинг элга келтирсин иқбол.

Мана, бугун бўларкан мажлис,
Келишимнинг боиси ҳам шу.
Бурчни ҳамма қилмас бирдек ҳис,
Биров ишлар, биров ўта қув.

Хаёлингни айтиб бер кўпга,
Бир чеккада ўлтирмасдан жим.
Не мақсадда келганмиз чўлга,
Орзуингни тушунтир, дўстим.

Тортинчоқлик кишига ғаним,
Сен ҳам бир бор қилгин ҳафсала”.
“Майли, аммо нутқим йўқ маним,
Кўриларкан қандай масала?”

“Нутқ демай, айтганимни қил,
Берар эмиш етакчи ҳисоб.
Вилоятдан келганмиш вакил,
Зарбдорларга бормиш мукофот”.

“Хўп, ҳозирча”, – у ишига кетди,
“Хайр”, – ишга шўнғиди Қодир.
Унинг кўнглин чароғон этди
Юз йиллаб чўл туш кўрган тақдир.

8

Мажлис борар дала-клубда,
Қодир сўзлар минбарда туриб:
“Қуён қочиб қутулмас кўпдан,
Битказамиз канални қуриб.

Айтиб ўтди ҳозир нотиқ ҳам,
Ёмон эмас ишнинг суръати.
Буқун танир Ботирни олам,
Газетларда чиқди сурати.

Чунки унда ғурур бор, ғурур,
Унинг фахри кўпларга ётдир.
Ахир, биз ҳам ўйлайлик бир қур,
Нега ҳамма бўлолмас Ботир?!

Агар биз ҳам ўйласак андак,
Чўл чиройин инженеримиз.
Иссиқ чойда эриган қанддак
Эрир тердан она еримиз.

Теримизда эриб она ер,
Улашгайдир тотин оламга.
Нега ҳамма тўкиб бирдек тер,
Танитмайди отин оламга.

Келажакда бу ердан, дўстлар,
Вагон-вагон бойлик ортилар.
У хирмонлар ойни ҳам тўсар,
Ҳатто Марсга босқон тортилар.

Нега бизлар кермайлик кўкрак,
Ќурур ошна бўлмасин ҳаргиз?!
Ахир илк бор қўл урган бўлсак,
Чўлга илк бор сув келтирсак биз?!

Кўплар бунӣ ўйламас асти,
Сармаст юрар бойлик кайфидан.
Пулни тўплаб баъзилар, ростӣ,
Юрадилар қочмоқ пайида...”

Олазарак бир қараб қўйиб,
Кафтига у йўталиб олди.
Юрганини кўнглига туйиб,
Кўп олдида ўртага солди.

“Чидаш бермай саратон-қишга,
Қанча одам келиб-кетмади.
Ким келмоқда бу ерга ишга,
Раҳбарлар ҳам парво этмади.

Мана, Шурик, ҳаммага аён,
Юзимизни қизартиб кетди.
Қочоқлигин юриб ёнма-ён,
Ким ҳам ахир фаҳмига етди.

Суриштирмай тағ-жойин бутун,
Қарши олдик бағримиз очиб.
Шу пайтгача билмадик нечун,
Келганини қамокдан қочиб?

Аниқ исмин билмабмиз ҳатто,
Бу, биз учун эмасми уят?!
Йўл қўймайлик бу ҳолга асло,
Келганларда бўлсин пок ният!

Ёмон эмас иш суръати, рост,
Бой бермайлик ҳар бир фурсатни.
Бадал тўлаб турибмиз, холос,
Лек етакчи иш кўрсатди?

Юртда чўлдан қолмасин асар,
Уйғотайлик дилларда ғурур!”

Қодир гапин айлаб мухтасар,
Тушиб кетди минбардан мағрур.

Негадир у терлабди бироз,
Қизарибди бугдойранг юзи.
Чапак гурлаб, янгради овоз:
– Ҳа!
– Она гап!
– Рост айтган сўзи!

Илдам бориб ўлтирди Қодир,
Қўли билан сочини тараб.
Ортада отин атади кимдир,
Қўз қисди у ўшанга қараб.

Жилмайди сўнг терини артиб,
Узилгандай гўё эски қарз.
Вакил туриб ўрнатди тартиб,
Ғала-ғовур босилди бир тарз.

Маъқуллади Қодирнинг гапин
Уч-тўрт йигит сўз олиб яна.
Ҳаммаси ҳам каналнинг нафин
Айтиб ўтди бирма-бир санаб.

Айтиб ўтди бариси бир-бир,
Етакчиликка Қодирнинг исмин.
Етакчи сайланди Қодир,
Сўнг у тагин сўзлади вазмин.

Фаол ёшлар мажлиси бугун,
Қизғин ўтди ҳар галгидан ҳам.
Чақнаб турди ҳарҳолда учқун,
Қуруқ гаплар бўлди жуда кам.

Фаол ёшлар гўёки энди
Англагандек бўлдилар бурчин.

Мажлис энди тугаб ҳам эди,
Келиб қолди далага пулчин.

Олмоқ учун ишчилар маош,
Дарҳол уни кўрғалаб олди.
Кам ишлаган қашиб қолди бош,
Меҳнат қилган дасталаб олди.

Баъзи бирлар хархаша этди,
Шуми дея бўлган-тургани.
Пулин олиб Ботир шод кетди,
Қодир қолди кино кўргани.

Қизлар билан ўлтирган Надя
Қодир томон келди тишлаб лаб,
“Мукофотинг муборак”, – дея,
Қодирни у олди қўлтиқлаб.

9

Йўл олганда вагонга Ботир,
Капалаклаб ёғар эди қор.
Гўё кўкдан завқ ёғаётир,
Кўринади олам беғубор.

Ботир қувнаб кафтини тутди,
Қор айланиб қўнди оҳиста.
Ботир ўзин тамом унутди,
Хаёллари кезар олисда.

Кўз ўнгида икки қария:
Оқ йўл тилаб қолган чол-кампир.
Кўз ўнгида гўзал Хайрия,
Гўзал боғлар, кўм-кўк дала, қир.

“Ҳа, оғайни, қўл тираб белга,
Ҳайкал янглиғ қолибсан қотиб,

Кинога ҳам қолмабсан, нега?”
Бир елкадош ўтди гап қотиб.

Бошин ирғаб, сўз демай Ботир,
Вагон-уйга кетди қор кечиб.
Ҳеч нарсадан олмай хавотир,
Жойлашди у этигин ечиб.

Уйда бу пайт қурумсоқ Қурбон
Ўлтирарди пальтосин ямаб.
Ботир ичга кирган маҳали,
Чўчиб тушди у лабин ялаб.

Ола-кула бўлиб кўзлари,
Қурбон қолди тўсат питирлаб.
Ўнгиб кетди ҳатто юзлари,
Тутолмади тизи қалтираб.

Бергани йўқ Ботир эътибор,
Хаёлида ўзга бир олам.
Хайрияси қиларди хумор,
Ота-она, ўғилчаси ҳам.

Унинг аста пичирлар лаби:
“Чўл эмас, бу – олтин тўла кон.
Ватан! Сенга олтин тож каби
Этажакмиз уни аруғон.

Мени кутгил, Хайриям, тезда,
Бўйин эгар бу асов саҳро.
Саҳрога сув чиққани кезда
Хирмонимиз ўпади само...”

Хаёл сулар Қурбон ҳам бу пайт,
Бошин чайқаб, ёниб аламда.
“Ботир қараб турса ҳам – лоқайд,
Билиб қолди сирич чамамда.

Бўлмасмиди бекитсам тунда,
Ялаган у илоннинг ёгин.
Энди қандай яшайман бунда,
Ҳеч вақосиз қолмайин тагин.

Атайлабдан келган у пойлаб,
Қолмас эди кинодан сира.
Йиққанларим, оҳ, йиллаб, ойлаб,
Шом тушибди... Ташқари хира..."

Иккаласи икки томонда
Ўзларича тузарди режа.
Иккаласи икки жаҳонда.
Атроф бўрон. Қоронғу кеча.

10

Ҳайратланди Қодир субҳидам,
Кирар экан юзини ювиб.
Қурбон уйда йўқ эди бу дам
Ётар эди ўрни уйилиб.

Босди уни хилма-хил гумон:
"Бир гап бор-ов бунинг тегида..."
Олазarak боққанди ҳайрон,
Бир хат кўрди эшик зигида.

Қодир хатни олди-ю дарҳол,
Кўз югуртди бурга из ҳарфга:
"Қодир ука, келмасин малол,
Тушунасан ўзинг ҳар гапга.

Кетмоқдаман бош оққан томон,
Нишон олмай отилгандек ўқ.
Қайси томон боришим гумон,
Ростин айтсам бола-чақам йўқ.

Ойлик пулинг излама. Уни
Олиб кетдим. Ўйларсан нега?
Ҳаққим қолди олти иш куни,
Отпуска пул. Қолдирдим сенга...”

Пир-пир учиб Қодирнинг лаби,
Алам билан депсинди туфлаб.
Гўёки у яшринган каби
Бориб кўрди тўшакни ушлаб.

Хаёлан у Қурбонни тутиб,
Ғижинарди: – Аблаҳ, бевиждон.
Уйғотаркан Ботирни туртиб,
Деёлди у: – Қочибди Қурбон!

Сачраб турган Ботир ҳам илк бор
Тушунолмай боқди гарангсиб:
– Қайга борар эди у мурдор,
Шу атрофда юргандир гангиб.

Яқин қишлоқ икки кунлик йўл,
Тагин бўрон, бел баравар қор.
– Йўқ, йўқ, – деди Қодир сермаб қўл, –
У хумпарда қандайдир сир бор.

Пулим олиб, қолдирибди хат,
Йўқмиш ҳатто бола-чақаси.
Жосусми деб бўламан диққат,
Ўйноқларди кўзин соққаси.

– Қўй-е, – деди Ботир кулимсиб, –
Ўз-ўзига жосус у одам.
Қодир Қурбон изин иримсиб,
Кесиб деди: – Ўргатган отам.

Ёмон одам изини кессанг,
Кесилармиш унинг ҳам йўли.

– Иримсиз ҳам бу пайтда кезсанг,
Тек қўймайди Қаршининг чўли.

– Берган бўлсанг агар эътибор,
Қаттиқ эди жони тошдан ҳам.
Бу бўронлар қилмас унга кор,
Пулни кўрса кечар бошдан ҳам.

Ёмон умри бўлади узоқ,
Билмабмиз-да қочганин, афсус.
Нега қочди, ҳайронман бироқ?
Бўлмасин-да ишқилиб жосус.

– Жосусмасу, нега қочгани,
Ўйлантириб қўйди мени ҳам.
Чамадоним кўрайлик қани,
Ўмармасин пулим муттаҳам.

Чамадонга урилмаган қўл,
Ҳамма нарса жойида эди.
Қодир: – Ботир, қани тезроқ бўл,
Атрофни бир излайлик, – деди.

Излаб келди бўлишиб ҳалак,
Кўчма қишлоқ атрофин икков.
Ҳеч бир издан йўқ эди дарак,
Қийин эди юрмоқлик яёв.

Ҳаммаёқ қор. Йироқ-йироқда
Мудрар саҳро ёзганча қанот.
Фақатгина кўчма қишлоқда
Уйғонганди тонг билан ҳаёт.

Чўлда бўрон қишга ҳукмдор,
Аёз унга тобе бир сарбоз.

Кезар икков муз отин миниб,
Ҳеч жонзот йўқ. Фақат қор кўчи.
Онда-сонда қолар кўриниб,
Чўкиртакдек жинғиллар учи.

Кўзни олар совуқ ярқираб,
Қорга қўнган нурлар арвоҳи.
Илдизлари симдай сирқираб,
Чатнаб кетар саксовул шохи.

Оқ отининг оқ ёлин тараб,
Бўрон чўлда кезиб юрар шод.
Ўз мулкин у чиқаркан қараб,
Кўринмади бирон бир жонзот.

Ғимирлади бирдан қор кўчи,
Қиров пуркаб чақчайди аёз.
Бўрон оти тушди бир чўчиб,
Сўнг ёпирилди увлаган овоз.

Қор тагидан кўкариб юзи,
Чиқиб келди дилдираб Қурбон.
Жавдирарди жонсарақ кўзи,
Юришини билмас қай томон.

Ярим тунда қандай қочгани,
Бир-бир унинг ёдига тушди.
Қор ўмровлаб олға босганин,
Эслаб унинг эти увишди.

Хўп таъзирин берди бўрон ҳам,
Йўлин тўсди қорнинг кўчкини.
Ҳолдан тойиб йиқилгани дам
Куртинг босиб қолганди уни.

Тулар мана кемириб армон,
Оёқлари зирқарар ачиб.
Қолмаганди юришга дармон,
Чинқирмоқда қорни ҳам очиб.

Бир илинжда, бир илинжда у,
Қадам босар зўрға судралиб.
Кўзи тинар. Кўз тўла қайғу,
Оёқлари кетар буралиб.

“Бир исинсам кирармиди жон,
Майли, ўн сўм пул ҳам тўлардим.
Йўқ-йўқ, жинни бўлибсан Қурбон,
Бир сўм дегин. Пулни айтма. Жим.

Нарса борми пулдан ҳам ширин,
Пул – ҳаёт-ку... Одамлар қизиқ.
Билмаганда, эҳ, Ботир сирим,
Текин нон еб, ётардим иссиқ.

Билмагандир. Ўзим ҳовлиқдим,
Олов. Совуқ. Пул. Уҳ, оёғим.
Қорда юриш. Жуда толиқдим.
Қолмаганми дейман-да, ёғим.

Аёз мунча захрини сочди.
Совуқ. Олов. Пул – юрак кўри...”
Қурбон бирдан кўзини очди,
Қаршисида турарди бўри.

Кўрмаганди яқин-ювуқдан,
Мана кўрди: ўмовлаб қорни,
Тулар бўри очлик-совуқдан
Ич-ичига қапишиб қорни.

Бўрида ҳам йўқ эди дармон,
Олай деса овин мўлжалга.

Қурбон қўрқди. Сўнг югурди қон.
Дуч келдим деб текин ўлжага.

“Жуни иссиқ. Шириндир гўшти...” –
Ўйлар эди ўзича Қурбон.
Бўрининг ҳам тиши қичишди,
Топилгандай яшашга имкон.

Иккисин ҳам кўзи олайиб,
Бир-бирига тикилди бир зум.
Иккиси ҳам ҳолсиз, сулайиб,
Куч изларди бошлашга ҳужум.

Аста-аста судралиб кейин,
Бир-бирига келишди яқин.
Қурбон яқин боргани сайин,
Чақнар эди кўзида чақин.

Салгина у энгашиб олган,
Ҳозирланган бўғишга қўли.
Вужудидан қўрқинч йўқолган,
Келмас эди ўйига ўлим.

Келди улар. Келди судралиб,
Бир-бирига бўлдилар тўғри.
Ортига бир тисланиб олиб,
Қурбон томон сапчиди бўри.

Томоғидан бўрининг дарҳол,
Бўғиб олди Қурбон ҳам аммо.
Чанг соларди бўри бемажол,
Йиртиларди тариллаб пальто.

Пальтосининг йиртиқларидан
Сочиларди даста-даста пул.
Шамол унинг қўлтиқларидан
Пулни юлқиб ўйнарди нукул.

Бўри билан бўлиб овора,
Қурбон бундан эди беҳабар.
Ҳолсизланар бўри тобора,
Қурбоннинг ҳам тизи қалтирар.

Жонҳолатда, жонҳолатда, ҳа,
Сўнгги бора бўри чанг солди.
Ҳайкал янглиғ сўнгра бир лаҳза,
Иккиси ҳам тик қотиб қолди.

Кўзларига Қурбоннинг беҳос
Кўриндию даҳшатли ўлим.
Чақнаб кетди ҳаётга ихлос,
Жон бориचा қисди у қўлин.

Юлиб олди бўғзини Қурбон,
Бўри қорга шилқ этиб тушди.
“Оҳ, нақадар қудратли инсон...”
Деган хаёл чақмоқдек учди.

Шу чақмоқдек юзи ёришиб,
Боқди Қурбон мағрур тутиб бош.
Порлаб кетди қалбидан тошиб,
Кўзларида севинч тўла ёш.

Лекин бирдан, бирдан бўшашиб,
Ҳолсизланди йўқотиб ўзин.
Хонасидан чиққудек тошиб,
Алангларди атрофга кўзи.

Дилга кўчиб қоронғу дунё,
Пайпасларди пальтосин нуқул.
Осмондан пул ёққандек гўё,
Ҳаммаёқда учиб юрар пул.

Пальтосидан йўқ эди яров,
Кетган эди тамом титилиб.

Йиғлагудек ўқчиди бирров –
Томоғига сўлак тиқилиб.

Сўнг югурди... Югурди Қурбон,
Тўзиб учган пуллар ортидан.
Эндигина тутай деган он,
Учарди пул бўрон отида.

Беданани тутмоқчидек у
Чопар пусиб, қўлида телпак.
Чўлни тутди беўхшов кулгу,
Фақат шундай кулади телба.

12

Боғда гулу, дилларда туйғу
Уйғотгувчи баҳор кезмоқда.
Сойлар тўлиб, куйлаб беуйқу,
Тоғдан даштга аста сизмоқда.

Сахрода ҳам баҳор нафаси,
Майсаларни уйғотар силаб.
Кезар бунда яшариш саси,
Таллимаржон яшнар қад тиклаб.

Канал битди: янграб қўшиқ-куй,
Тўй бошланди – бахт келди чўлга.
Ажратишди Қодирга бир уй,
Беришдилар Ботирга “Волга”.

Канал энди сувга лиммо-лим,
Бахш этмоқда заминга чирой.
Ҳавас қилмас бу жойларга ким,
Замин ости газ-бойликка бой.

Қодир туриб букун тонг саҳар
Кезиб чиқди Таллимаржонни.
Мафтун этиб бу тўнғич шаҳар,
Юзга кўчди ҳис-ҳаяжони.

Айланаркан завқланиб беҳад,
Муюлишда тик қотди бир дам.
Тортган эди нигоҳин тўсат,
Жулдур кийим кийинган одам.

У ненидир излар пайпаслаб,
Елда учган хасларни қувлар.
Сўнг елкасин бир ён паст ташлаб,
Бир нуқтага тикилиб кулар.

Қўлларини чўзар оҳиста,
Ҳадиксираб тортади дарров.
Қараб қўяр атрофга аста,
Деган янглиғ кўрмасин биров.

Қўлин чўзиб югурар тагин,
Тўхтаб қолар ненидир кутиб.
– Ҳи... ҳи... – кулар депсиб оёгин,
Ел учирган хашакни тутиб.

Кунга тутиб хашакни шу он,
Санар: – Юз сўм... ҳи-ҳи... Ўн. Беш. Бир...
– Қурбонми бу? Наҳотки, Қурбон?! –
Ҳайратланиб пичирлар Қодир.

Ҳа, Қурбон. Йўқ, бу – тирик арвоҳ...
Молухулё арвоҳидир бу!
Арвоҳ бўлиб қолди у, эвоҳ,
Яшар энди шу кўйи мангу!..

ОЙМОМИҚ ВА ҚАЛҚОНҚЎЛ ЭРТАК-ДОСТОН

Д Е Б О Ч А

Эртакларнинг замони ўтди,
Деганларга қаршиман, рости.
Равшан руҳи қўлимдан тутди,
Етаклади Гўрўғли дасти.
“Алпомиш”ни қўлдан қўймадим,
Эртак бўлди умрим чиройи.
Андерсенни ўқиб тўймадим,
“Минг бир кеча” – минг туним ойи.
Зеро, битмас халққа минг-минглаб
Айтган билан ташаккуримни:
Халқ даҳоси – эртаклар тинглаб
Пешлаганман тафаккуримни.
Халқ даҳоси эшдир сўзимга,
Сўйлаб берай ажиб бир эртак.
Эртак десам, менинг кўзимга
Чамбил юрти кўринар бешак.

И Б Т И Д О

Чамбилдадир адолат туғи,
Бу гўзал юрт тилларда достон.
Тўқсон икки ўзбек уруғи
Орзуидан яралган бўстон.
Бағри унинг чаманларга бой,
Чамбил чиндан орзулар юрти.
Барчинойи бахш этар чирой,
Тупроғини кўзига суртиб.
Тун доримас, офтоб унга хол,
Баҳор уни йил бўйи безар.
Кўкдан тушган юлдузлар мисол,
Чаман аро парилар кезар.
Осмонида учар гиламлар,

Ерда отлар боғлайди қанот.
Унда яшар ўлмас одамлар,
Қаён боқсанг гуркирар ҳаёт.
Ийиб ётар оқ сийна тоғи:
Сутга тўлиб оқади сойлар.
Хор қилдирмас ёвга тупроғин,
Алпомиши тутган ўқ-ёйлар.
Солиб унда девларга титроқ
Гўрўғлининг Ғиркўки кишнар.
Авазлари қаҳрин сочган чоғ
Тўлқинланиб денгизлар пишнар.
Лекин унинг қудуғи ҳам бор
Холи жойда, кўздан яширин.
Этолмаса дардин ким ошкор
Унга бориб айтар ўз сирин.
Қудуқ ичра сирлар бир замон
Қамиш бўлиб кўтаради бош,
Сўнг қамишдан най ясаб чўпон,
Сирни доим этиб қўяр фош.
Шундай гўзал Чамбилни лекин
Ёв босибди замонлар ўтиб.
Ман этилиб барча тур экин,
Қамишлар ҳам кетибди йитиб...
Йиллар ўтиб, қудуқдан ногоҳ,
Қамиш эмас, унибди ғўза.
Бир тонг айлаб кечмишдан огоҳ
Чаноғида янграбди ғазал.
Тинглай туриб куйларин мен ҳам,
Воқиф бўлдим у айтган сирдан.
Куйи берди дардимга малҳам,
Аммо бу ҳол кетмас хотирдан:
Чидолмасдан сизга ҳам букун
Ўтмиш сирин этгайман ошкор.
Бу воқеа ўтсам ҳам бурун,
Замонимга урган нуқси бор.

БИРИНЧИ ҚЎШИҚ

1

Қиздай яшнаб тоғдан гулбаҳор,
Аста энди яйловга томон.
Ишқ селидан энтиккан анҳор,
Гулбаҳорга бўлди таржимон.
Анҳорларда тўлғониб кўклам,
Ялпизларда анқиб ётди сўнг.
Боғлар аро кезиб субҳидам,
Бодомларда хандон отди сўнг.
Гўдак янглиғ жилмайиб кейин,
Ғунчалардан пиндиқ отди у.
Баҳор юртни кезгани сайин,
Табиатга ёйилди кулгу.
Чаманларга чулғаниб Чамбил,
Тонгда гуллар атрини сочди.
Ёр дардида ўтдек ёниб дил,
Оймомиқнинг уйқуси қочди.
Гўзал эди тонгдан ҳам у қиз,
Ғунча янглиғ нозланиб турди.
Керишаркан чўкканича тиз,
Тушин эслаб ўйи чарх урди:
Булут узра турганмиш шодон...
Қўл узатиб суқсурдай йигит
Интилармиш Оймомиқ томон,
Етолмасдан бўлар эмиш хит.
Тиззагача булутга ботиб,
Келган чоғи қизнинг олдига –
Ногаҳонда гулдурак отиб,
Бўлинганмиш булут олтига...
Бирида шоҳ бўлибди пайдо,
Биттасида бир тўда каптар,
Биттасида она солмиш дод,
Биттасида ота санар зар...
Биттасида қолибди ўзи,
Биттасида турганмиш йигит.

Терга ботиб йигитнинг юзи –
Сочилармиш ҳар ён марварид.
Йигит қизга порлаган юлдуз,
Узатармуш айлаб табассум.
Юрак ютиб узалган чоғ қиз,
Кимдир олиб қўярмиш шу зум.
Қиз қараса, юлдуз-жавоҳир,
Ётган эмиш шоҳнинг ёнида.
Йигит билмас, бу қандай соҳир,
Ўртанармуш ишқ туғёнида.
Ғазаб билан ташланиб йигит,
Чангаллабди шоҳнинг жонини:
Шоҳ қусармиш нукул марварид –
Қайт қилармиш халқнинг қонини.
Йигит томон интилган пайти
Қиз булутдан кетибди тушиб.
Чиқолмасмиш ортига қайтиб,
Шўнғир эмиш қалби увишиб.
Қиз йиғолмай ҳамон ҳушини
Тўшак узра ўйи чарх урди:
Яхшиликка йўйиб тушини,
Пардек енгил ўрнидан турди.
Қишлоғида ботир йигит йўқ,
Йўқотганди бари ҳам бурдин.
Бахт дер эди бўлса қорни тўқ,
Душман сўраб ётарди юртин.
Юрт эркига тушидан бўйлаб,
Оловланиб ёнди бир ҳисда.
Шоҳни енгган йигитни ўйлаб,
Ташқарига чиқди оҳиста.
Кунлар ўтди, ойлар ҳам ўтди,
Тушда кўрган йигит дилида.
У йигитни ўнгида кутди,
Балки юрар у ҳам элида?

Сувдай юриб қиз чиқди боққа,
 Пойин ўпди гуллару гиёҳ,
 Ким суқланмас бундай оёққа?!
 Сузиб борар ҳавода гўё.
 Қиз одимлар, унга ҳамоҳанг
 Нафис титрар дуркун сийнаси.
 Қиз чўқаркан анҳор бўйига,
 Тушин айтиб мавжларга боқди.
 Ҳамдард бўлиб қизнинг ўйига,
 Сойда сув ҳам тўлғониб оқди.
 Сувда кўриб қиз аксин қуёш
 У ҳам ўзин анҳорга отди.
 Мавжлар нурун айлади талош,
 Қуёш порлаб мавжларга ботди.
 Пайдо бўлди сувда чарақлаб,
 Тушда кўрган йигитнинг акси.
 Қизнинг кўзи кетди ярақлаб,
 Дилга кўчди муҳаббат баҳси.
 У хаёлан йигитни чорлаб,
 Этмоқ истар ўзини фидо.
 Қиз қўйганди сой сувига лаб,
 Дилин ўртаб келди бир садо:
 – Кимлигингдан айлагил хабар,
 Мен – Қалқонқўл, бўлай қалқонинг.
 Сени излаб чекдим кўп кадар,
 Гулим, қайда ўсган бўстонинг?
 Шу зум булут қуёшни тўсиб,
 Йигит акси кўздан йўқолди.
 Оймомиқни оғир ўй босиб,
 Рўмолчасин ёнидан олди.
 Пичирлади ўзича малак:
 “Ошиғингман тушимда кўриб,
 Дийдорингга жонгинам ҳалак.
 Боқсам дейман ҳушимда кўриб.

Қиз йигитнинг бўлиб мафтун
Рўмолчасин анҳорга отди.
Аммо сувга туширмай уни
Олиб учди елнинг қаноти.
Рўмолчасин олиб қочган ел –
Йигит ёниб урган оҳ эди.
Йигит оҳи кезиб элма-эл,
Ёрдан хабар топганди энди.
Атрофига атирлар тараб,
Учар эди Қалқонқўл оҳи.
Рўмолчасин ортидан қараб,
Қолди қизнинг ўтли нигоҳи.

2

Асқар тоғда ётиб Қалқонқўл
Ёр сийратин кўрди у ҳам туш.
Ёр ёнига топмоқ бўлиб йўл,
Бокди туриб атрофга хомуш.
Унинг мушти шундай зўр эрди,
Бир урса тоғ бўларди талқон.
Шу боис эл қалқоним дерди,
Чиндан юртга у эди қалқон.
Чамбилни ёв олганда босиб,
Онасининг бўйидайди у.
Отасин ёв ўлдирди осиб,
Эл бошига тушди кўп қайғу.
Ҳомиладор онасин кўриб,
Шоҳга дебди вазиру аъзам:
– Бўйидаги давлатнинг шўри,
Ўлдилингиз ҳомиласин ҳам.
Буюрибди шоҳ бошин қашлаб:
– Доя бўлсин тоғларнинг тоши,
Асқар тоққа келингиз ташлаб,
Қузғунларга ем бўлсин лоши.
Уч-тўрт навкар ташлабди элтиб,

Она унда очдан қорибди.
 Тошлар аро ой-куни етиб,
 Қутлуғ бир тонг кўзи ёрибди.
 Аммо она мангу кўз юмиб,
 Гўдак унда қолибди ёлғиз.
 У бир она кийикни эмиб
 Улғайганди онасиз-несиз.
 Асқар тоғин кезиб куну тун,
 Кун кечирди тоғу тош аро.
 Оймомиқни туш кўриб букун,
 Ишқ ўтида бўлди у адо.
 Нафасининг ёлқини теккан
 Тоғлар тоши қорайиб кетди.
 Ичи куйиб йўл босар экан,
 Сув излаб бир чашмага етди.
 Қалқонқўлнинг мадори кетиб,
 Ойнабулоқ бўйига чўкди.
 Тангрига у илтижо этиб,
 Булоққа дил дардини тўкди:
 – Ойнабулоқ, ҳаётбахш булоқ,
 Кун сулуvmи ё сендаги сув?
 – Кун ҳам сулуvm, сувим ҳам, бироқ
 Ҳаммасидан Оймомиқ сулуvm.
 – Оймомиқ ким? Қайда у малак?
 Балки удир мен туш кўрган қиз?
 – Уни деб сен бўлмагил ҳалак,
 Оймомиқдан очмагил оғиз.
 Аҳд қилса ким, охири бир кун
 Қуёшни ҳам киритар қўлга.
 Ҳар бир қадам азобдир бутун,
 Оймомиқ деб ким чиқса йўлга.
 Унга элтар йўллар бешафқат,
 Йўловчисин кўмар минг қабр.
 Етса-етар Қалқонқўл фақат,
 Аммо у ҳам чекар кўп жабр.
 – Сен экансан дардимга малҳам,
 Ойнабулоқ, кўрсат менга йўл.

Чекинмасман ўлиб кетсам ҳам,
Мен бўламан ўша Қалқонқўл.
– Қайнар эдим келишинг кутиб,
Танитмабсан сен менга ўзинг.
Майли, қўяй қизни кўрсатиб,
Узмай тургил юзимдан кўзинг.
Қалқонқўлни босиб ҳаяжон,
Кўзин узмай тикилиб турди.
Булоқда у бепоён осмон,
Заркокилли офтобни кўрди.
Кўтарилиб қуёш кокили
Порлаб кетди Оймомиқ акси.
Завққа тўлиб Қалқонқўл дили,
Осмон қадар кенгайди кўкси.
Турар мана булоқдан боқиб
У тушида кўрган ойжамол.
Қалқонқўлнинг юрагин ёқиб
Қиз аксини чирпирди шамол.
Қалқонқўлнинг ўтли нафаси,
Елпинарди ялпизлар аро.
Чиқмас эди Оймомиқ саси,
Рўмолчасин ирғитди аммо.
Йигит оҳи ел бўлиб эсиб,
Рўмолчани кўтариб учди.
У рўмолча уч ой йўл босиб,
Энди йигит олдига тушди.
Барча дарди бўлгандек ғойиб,
Яшнаб кетди қалбида орзу.
Рўмолчани кўрди у ёйиб,
Бир бурчида кўринди ёзув:
“Билки, ёрим, рўмолчам топсанг,
Чамбил қизи сенга армуғон.
Агар уни юзимга ёпсанг,
Ўлган эрсам қайта инар жон.
Унга қалбим толасин қўшиб
Тўқиганман тунлар беуйқу.
Ёв макрига юрма чув тушиб,

Асрай олгин сен уни мангу”.
Рўмолчани Қалқонқўл ислаб,
Оймомиқнинг ҳидига тўйди.
Сўнгра уни авайлаб буклаб,
Юрагининг устига қўйди.
Топар энди у ёрин излаб,
Ғойибона васлига етди.
“Ҳайт!” дедию севгисин кўзлаб,
Чамбил юртин сўроқлаб кетди.

3

Кундуз қуёш,
Тунда ой гўё,
Тенгсиз эди Оймомиқ хусни.
Дунё бўлиб бу кўҳна дунё,
Кўрмаганди бундай тўкисни.
Ёнарди қиз кўргандан буён,
Қалқонқўлнинг аксин анҳорда.
Анҳорга у,
Дилида туғён,
Борар эди ҳар кун наҳорда.
Рўмолчасин олиб учган ел,
Келтирмасди ёрдан ҳеч дарак.
Унинг хуснин мақтар эди эл,
Безовтайди мақтовдан юрак.
Қиз таърифи Осмон шоҳга ҳам,
Етиб борди оғизма-оғиз.
Осмон ости унгайди қарам,
Хизматдайди деу ёлмоғиз.
Гар йўталса, не пари-малак
Ҳузурида турар эди шай.
Имо қилса, юзлаб канизак
Келтирарди турли таом, май.
Аммо унда йўқ эди фарзанд,
Бу дард қалбин кетарди ситиб.
Бўлди ўғил кўргандек хурсанд,

Оймомиқнинг номин эшитиб.
Топинг, дея, шоҳ чекиб кадар,
Париларга айлади зуғум.
Бир юмалаб, бўлишиб каптар,
Учиб кетди уч пари шу зум.
Уча-уча, Чамбил юртга ҳам,
Зўрға етиб олишди бари.
Боққа қўниб бир юмалаган дам,
Кампир бўлиб қолишди бари.
Боғбон чолга зарлар тутқазиб,
Дейишди: “Шоҳ отам дер сизни...”
Уچار гилам узра ўтқазиб,
Олиб учди парилар қизни.
Бўзлаб қолди муштипар она,
Ким ҳам тинглар шўрликнинг додин.
Нурафшон уй бўлиб ғамхона,
Ичга ютар она фарёдин.
Кўрарми-йўқ, қизини қайтиб,
Она боқар йўлига нолон.
Кетмадилар манзилин айтиб,
Қолдирдилар зар тўла армон.
Кўклам чиқиб Чамбил боғидан,
Учди улар ёз бўйи ҳориб.
Куз зулмати чўккан чоғида
Аждар тоққа қўнишди бориб.
Бериб тоққа Оймомиқ чирой,
Девларни ҳам ҳангу манг этди.
Чиққан каби ўн тўрт кунлик ой,
Бутун олам ёришиб кетди.
Бу жойларни кўрмаган ҳеч ким,
Шоҳнинг қасри чўққи учида.
Хабар топгач, шоҳ ҳам ими-жим,
Ташга чиқди қасри ичидан.
Юлдузлардан тўшалди гилам,
Айлашдилар ойни шамчироқ.
Оймомиқни тантана билан,
Қаср томон элтишди шу чоғ.

Бироқ қалбин кемириб кадар
Ётиб қолди Оймомиқ – касал.
Қизни кўриб парию пайкар.
Йўл чарчоғи, дейишди аввал.
Шоҳ дер: “Бўлинг, қиз ётар беҳол,
Одам дардин билади одам.
Табибларни сўратинг дарҳол,
Қиз дардига қўйишсин малҳам”.
Келиб-кетди жуда кўп табиб,
Тополмади ҳеч бири даво.
Фақат бир чол қиз дардин топиб,
Деди: “Ишққа бўлган мубтало...”
Рашк ўтида тутаб Осмон шоҳ,
Ғазаб билан белбоғин сирди.
Базмдан сўнг этмайин огоҳ,
Оймомиқнинг олдига кирди.
Қиз йиғлади – кириши билан,
Шоҳ боқмади қиз тўккан ёшга.
Шоҳнинг қўли тегиши билан
Қиз вужуди айланди тошга.
Оқ мрамордай қотган танидан
Тараларди сутдай оппоқ нур.
Кетолмасди шоҳ қиз ёнидан,
Қилолмасди тошни тасаввур.
Кўзларига ишонмасдан шоҳ,
Ушлаб кўрди юзин ўксиниб.
Қўлларига ишонмасдан шоҳ,
Тишлаб кўрди қизнинг кўксини.
Тишларига ишонмасдан шоҳ,
Париларни бошлаб келди сўнг.
Ҳайрат билан ташлашди нигоҳ,
Билишмасди тушми ёки ўнг.
Ётар эди жонсиз тош жасад,
Хона ичра тараб оппоқ нур.
Тирик қизлар қиларди ҳасад,
Шоҳга берар мурда ҳам ҳузур.

Чаманларга чулғанган Чамбил,
Кўзни олар боғлар кўпириб.
Тош кўчгандек гўё зил-замбил,
Учқур отнинг келди дупури.
Чамбил уфқи бир майдон тўзиб,
Йўл буралар оқ тутун мисол.
Бир от елар еллардан ўзиб,
Отда келар Қалқонқўл хушҳол.
У от номин дер эди Ёлдор,
Кези келса чиқарар қанот.
Асли зоти унинг Бойчибор,
Қувлашганда енгилишлик ёт.
Келар экан Қалқонқўл елиб,
Чамбилга йўл келиб қовушди.
Гул кўпирган бир боққа келиб,
Тулпоридан Қалқонқўл тушди.
Билмай қайга борарин бирдам,
У атрофга ташлади назар.
Гуллар хомуш, ел тўкар шабнам,
Гўё юртни бир қайғу эзар.
Қуюн бўлиб ўзи чеккан оҳ,
Анҳор томон бошлаб кетди йўл.
Узмай оҳи – қуюндан нигоҳ,
Орқасидан чопди Қалқонқўл.
Гуллар сўлғин бир гўзал боққа
Кириб қолди йигит югуриб.
Боғда кампир боқмай ҳеч ёққа,
Ўлтирарди урчуқ йигириб.
Йигит бериб кампирга салом,
Таъзим қилиб ҳол-аҳвол сўрди.
Келдими деб ғойибдан калом,
Кампир боқиб йигитни кўрди:
– Қайси шамол учирди, болам,
Қолдингми ё йўлдан адашиб?
– Ишқ савдосин солди бу олам,
Келдим тоғу чўллардан ошиб.

Ёниб қалбим вужудга қадар
Оймомиқни излаб юрибман.
Она, айтинг, билсангиз хабар,
Севган ёрим йўқлаб турибман.
– Куйган дилим куйдириб, яна
Нечун менга толмовсирайсан.
Кул бўлганим қилиб сен таъна,
Ўчган ўтдан олов сўрайсан.
Кўзёшимга қарамай, ахир,
Париларинг кетди-ку олиб.
Юрак-бағрим туну кун оғрир,
Қон қақшадим мен бунда қолиб.
Қандай чидай, кун деса – кундай,
Қиз ўстириб кўрмасам тўйин.
Соғинчида эландим ундай,
Бир бор кўрсам майлиди бўйин.
Олиб кетгин сандиғинг, ана,
Керак эмас зарларинг сенинг!
Куйган дилим куйдирмай яна,
Оймомиғим топиб бер менинг!
– Оймомиққа бўлсангиз она,
Умрим бўйи қуллик қилгайман,
Нечун сизга қилайин таъна,
Сизни, она, она билгайман.
Оймомиқни кўриб тушимда,
Унга ошиқ бўлганлигим рост.
Кеча-кундуз кетиб ҳушимдан,
Ғам-ғуссага тўлганлигим рост.
Не умидда келгандим, она,
Наҳот, тагин ўртада ҳижрон.
Демак, мени йўл кутар яна,
Йўл кўрсатинг менга, онажон!
Йигит белбоғ қатидан олиб,
Рўмолчасин кўрсатди сўнгра.
Уни таниб, боқди танг қолиб,
Кейин бирдан юборди ҳўнграб.
Кампир ўксиб, кўзёшин артиб,

Ўпди йигит пешонасидан.
Йигит кўзин узмасди дарди –
Муҳаббати нишонасидан.
Бироз сўниб йигит шукуҳи,
Не қиларин билмай турарди.
Енгил тортиб кампирнинг руҳи,
Қалқонқўлдан мадад сўрарди:
– Тошдан бўлсин бошгинанг, болам,
Севар бўлсанг, тезроқ йўлга туш.
– Оймоқиқсиз дилимда нолам,
Кўрмагунча йўқдир менда ҳуш.
– Омад доим бўлсин сенга ёр,
Йўлларингга кўзим тўрт кунда.
Асқар тоғда Дарё қасри бор,
Ҳаёт бобо яшайди унда.
Маслаҳат ол Ҳаёт бободан,
Мангу мадад унинг сабоғи.
Унинг билан бу юрт ободон,
Чаманзордир Чамбил тупроғи.
Кампир қолди тўкиб дил зорин,
Хайрлашиб кетди Қалқонқўл.
Қистаб-ниқтаб Ёлдор тулпорин,
Дарё қасрин кўзлаб олди йўл.

5

Ёлдорининг сағриси ўйнаб,
Елар йигит манзилга томон.
Ёвдан унинг ғазаби қайнаб,
Ув тортарди, қалбида фиғон.
Учратсайди агар ёв зотин,
Битта қўймай ташларди қириб.
У ўтзорда қолдириб отин,
Борди Дарё қасрига кириб.
Ял-ял ёнар турфа хил гуллар,
Гуллар аро товус қилар ноз.
Қаср ичра товланиб дурлар,
Тонг қушлари айларди парвоз.

Ҳаёт бобо берди кўриниш,
Кўзларида порларди ёлқин.
Гавҳар мисол ярақларди тиш,
Соқоллари отарди тўлқин.
Дунё билан бўлса ҳам тенгдош,
Аммо ўзи эмасди қари.
Чап ёнида бамисли қуёш
Таъзим айлаб турар Сувпариди.
Дурлар сочиб сўз бошлади у,
Кўрсатди у ёр васлига йўл.
Тинглар экан кўз ёшлади-ку,
Ҳаёт бобо сўзини Қалқонқўл.
– Қалқонқўлсан, биламан, болам,
Қўллариңга ишониб яша.
Қўллариңга мустар бу олам,
Қўлиң сени қўллар ҳамиша.
Йиқилганни Худо ҳам урар –
Шу сўзимни унутма абад:
Эътиқодлар ўзгариб турар,
Абадийдир фақат муҳаббат!
Девлар юртин кўзлаб уч ҳозир,
Жодугардан бўлгил эҳтиёт.
Аждар тоғда ёринг мунтазир,
Кутиб ётар сендан у нажот.
Ҳаёт бобо тугатиб сўзин,
Ғойиб бўлди Сувпариди билан.
Тетик сизди Қалқонқўл ўзин,
Пойин ўпиб барқ урди чаман.
Юлдузларни кўзлаб учгали
Шу дам тоғда кишнади Ёлдор.
Олисдадир Аждар тоғ ҳали,
Унга қадар қанча ғовлар бор.

ИККИНЧИ ҚЎШИҚ

1

Шоҳ қасрида ётар Оймомиқ,
Хос хонага сутдек тараб нур.
Тош қотса ҳам чехраси ёниқ,
Киприк аро кўзёши муздур.
Оймомиқнинг оқ мармар танин,
Кўрар кириб ҳар кун Осмон шоҳ.
Яна қайта оларми деб тин,
Лабларидан узмасди нигоҳ.
Чақиртирди чидолмай охир,
Узунқулоқ жодугарин шоҳ.
Деди: – Қачон дард чексам оғир,
Доим ўзинг бўлгансан паноҳ.
Биласан сен балонинг барин,
Нима гап бор оламда, гапир.
Оймомиқдан бордир хабаринг,
Жони қайда, қани, айт, кампир?!
– Эшитганман у ҳақда бир кун
Ойнабулоқ айтганин қўшиқ:
Тўқиганмиш Оймомиқ тун-кун
Рўмолчага ўз жонин қўшиб.
Қалқонқўлга қўйиб у кўнгил,
Рўмолчасин этганмиш тортиқ.
Қалқонқўл ҳам излаб юрар, бил,
Севар қизни жонидан ортиқ.
Билганим шу: рўмолча – малҳам...
Кечиргайсан бўлса гуноҳим.
Лозим кўрсанг, қачон десанг ҳам,
Хизматинг бош устига, шоҳим.
Тухфа бериб Узунқулоққа,
Шоҳ деди сўнг айтиб ташаккур:

– Илож топиб, чўзмай узоққа,
Рўмолчани топмоқлик зарур.
– Қийин, шоҳим, Қалқонқўл уни
Юрак усти – қўйнида асрар.
Қўярмиди, битади куним,
Қўйнига мен қўл солсам агар.
Шоҳ узатиб бир халта тилла,
Таъна қилди ғазабга тўлиб:
– Тополмасанг шунга бир ҳийла,
Не қиласан жодугар бўлиб!
Узунқулоқ совғани олиб,
Чиқди бажо келтириб таъзим.
Қараб қолди шоҳ ўйга толиб,
Тош вужудга тикилди ҳазин.
Узунқулоқ шалпанг қулоғин,
Тоққа чиқиб ҳар ёнга бурди.
Дупур отган Ёлдор туёғин
Таниб, бир зум жим қотиб турди.
Бир юмалаб бўлдию қарға,
Учди дупур келган томонга.
Қанотлари толиқиб, зўрға,
Қўнди у бир чўл-биёбонга.
Тумшуқ тираб, олмай бир зум тин,
От дупурин тинглаб кўрди у.
Мўлжал олиб учди у тағин,
Тунлари ҳам билмади уйқу.
Кўкдан пастга шўнғиди қарға,
Қора кўриб бир кунлик йўлда.
Кампир бўлиб, тақдирин қарғаб,
Ўлтирди сўнг йўл пойлаб чўлда.
Чанқаб шимди ёнтоқни бориб,
Бир шумният ўйлади у қув:
Томчиларга қўшиб ҳабдори,

Тайёрлади чанқоқ босар сув.
От жilовин эркин бўш қўйиб,
Келиб қолди тушда Қалқонқўл.
Узункулоқ йиғлаган кўйи
Эмранганча тўсиб чиқди йўл:
– Болам, тўхта, менга раҳм эт,
Дардларингни ўзим олайин.
Ўзинг билан бирга ола кет,
Чўлда танҳо қандай қолайин.
Худо ўзи етказди сени,
Қон қуйилсин ўғлим кўзига.
Ташлаб кетди шу чўлга мени,
Келинимнинг кириб сўзига.
От жilовин тортиб Қалқонқўл,
Сакраб тушди эгардан шу зум.
Олов пуркар жазирама чўл,
Худди чўғдай куйдиради қум.
Дарак сўрди Қалқонқўл чўллаб:
– Бўлармикан сув топса, буви?
– Томоғингни олақол хўллаб,
Озроққина бор эди сувим –
Сув узатди тугунин ечиб,
Кампир ишин Худо ўнглади.
Йигит ундан бир қултим ичиб,
Томоғини жиндай хўллади.
– Ич барини, чанқатгандир чўл, –
Кампир қистар, кўнгли тўлмади.
Ичай деса, ҳали олис йўл,
Қалқонқўлнинг кўнгли бўлмади.
Чанқаб қолса не қиламан деб,
У ўйларди кампир ҳаётин.
– Мининг, – дея йўл ғамини еб,
Ўнглаб турди кампирга отин.

Миндиртирмай ва лекин Ёлдор
Ер депсинди тисланиб кетга.
Тисланганда от чекиб озор,
Кум сачрарди жазиллаб бетга.
Англамасдан отда не қайғу,
Йигит ногоҳ бир қамчи солди.
Тортиб олиб сўнг кампирни у
Орқасига миндириб олди.
Гўё чексиз дўзах ерлари,
Терга ботиб, улар кўп юрди.
Артган бўлиб йигит терларин,
Кампир аста доридан сурди.
Йигит сезиб ўзин шикаста,
Учар эди кўзлари пир-пир.
Қўлтиғидан қўл солиб аста
Рўмолчани ўмарди кампир.
Ёлдор учар, олов пуркар чўл,
Қалқонқўлни ташналик эзар.
Сув сўради хушсиз Қалқонқўл,
Ҳабдоридан тутди жодугар.
Сувмас, гўё ютди оловни,
Кўз олдида гир айланди йўл.
Тута олмай қолди жиловни,
Қулаб тушди отдан Қалқонқўл.
Ёлдор ўзин тўхтатди зўрға,
Англаб кампир берганлигин панд.
Бир юмалаб бўлдию қарға,
Учиб кетди жодугар хурсанд.

2

Осмон шоҳга етиб хушхабар,
Узунқулоқ келишин кутди.
Шоҳ олдига бориб жодугар,

Рўмолчани қўшқўллаб тутди.
Рўмолчага боқаркан хушҳол,
Шоҳ қувончин йўқ эди чеки.
Жодугар дер: – Қўлингда рўмол,
Хизматдаман истасанг неки.
Шоҳ шошилди хосхона тараф,
Қўлда ушлаб ҳаётга ёрлиқ.
Хона ичра оппоқ нур тараб,
Ётар эди сулув Оймомиқ.
Шоҳ Оймомиқ бошида туриб,
Рўмолчани ёпди юзига.
Кўз очди қиз бир акса уриб,
Ишонмасди шоҳ ўз кўзига.
Қиз ҳаёдан гулдай қизариб,
Либосини устига илди.
Ёнида шоҳ турар бўзариб,
Қиз қалбини нимадир тилди.
Ерда ётган рўмолчасин у
Хавотирда олди кўтариб.
Қиз юрагин босиб бир ғулу,
Томоқ қириб, секин йўталди:
– Ўлдими? – деб сўради шоҳдан
Ва ўзини тўшакка отди.
Қўрқиб ўтли, ёвуз нигоҳдан,
Юзин буркаб – ўраниб ётди.
Хосхонадан чиқди Осмон шоҳ,
Қиз қалбига топмоқ истаб йўл.
Қиз ўртаниб урар эди оҳ,
Хаёлидан чиқмас Қалқонқўл.
Шоҳ асабий – жаврашга тушди,
Париларнинг кўнглин қолдириб.
Ҳамма пари аврашга тушди
Оймомиқнинг олдига кириб.

Оймомиққа тилашиб тилак,
 Гап очганди парилар тўйдан,
 Қиз ғазабдан шимариб билак,
 Париларни ҳайдади уйдан.
 Деди: – Қирқ кун тутаман аза
 Қалқонқўлим хурмати учун.
 Унга қадар ўйлайман роса,
 Балки севгим йўқотар кучин.
 Бирон юпанч топмасам ўйдан,
 Кейин шоҳга бераман жавоб.
 Оғиз очманг унгача тўйдан,
 Тўй сиғарми дил тўла азоб.
 Йўқса, сизни бундан ишқ ҳайдар,
 Айтинг, ишқни енга олган ким?!
 Париларнинг париси Ойпар,
 Оймомиққа қоқиб қўйди им.
 Борга ўхшар Ойпарда бир сир,
 Кўчмай қолди гапи тилига.
 Балки унинг хабари бордир,
 Шубҳа тушди қизнинг дилига.
 Тирик бўлса Қалқонқўл агар,
 Рўмолчасин қандай олдирди.
 Келган бўлса бермасми хабар,
 Нечун ёрин ёлғиз қолдирди:
 “Балки ёрим қўлига етиб,
 Боролмаган ишқим-рўмолчам...”
 Деразадан кирди шув этиб,
 Шамол бўлиб ишқ оҳи шу дам.
 Оймомиқнинг кўзёши қотган
 Киприклару ёноғин кучди.
 Ёстик узра ёйилиб ётган,
 Рўмолчани кўтариб учди.
 Деразадан чиқди шув этиб,

Ғойиб бўлди кўздан бирпасда.
Демак, ҳали бормаган етиб,
Қалқонқўли ё оғир хаста.
Оймомиқнинг ўйи чувалиб,
Хосхонадан чиқди ҳовлига.
Кетмоқдайди лаби ўт олиб –
Қалбдан чиққан ишқнинг ҳоврига.
Севганига қилди у нола:
“Наҳот, мени руҳинг қўлламас!”
Кўзларидан қуйилди жола:
Томоғини куйдирди нафас.
Ёлворди у, тополмай илож,
Учиб ўтган қалдирғочга ҳам:
– Хасталигин билсанг, қалдирғоч,
Етказ, – деди – ёримга малҳам
Ва қалбининг тубидан чиқиб,
Томчи кўзёш бир гулга сизди.
Уни аста қалдирғоч чўқиб,
Ёшни тўкмай, бандидан узди.
Оймомиқнинг кўзлари порлаб,
Дилдан дарди тош каби кўчди.
Қалдирғоч ҳам кўк сари ўрлаб,
Қизни уч-тўрт айланиб учди.
Сўнг у сингди сўнгсиз осмонга,
Осмон эди сув каби тиниқ.
У қалдирғоч кетган томонга,
Қараб қолди ёниб Оймомиқ.

3

Жазилларди ўт пуркаб сахро,
Ётар эди Қалқонқўл беҳуш.
Соҳибидан кутиб бир садо,
Ёлдор турар бош эгиб хомуш.

Эшитгандек Ёлдорнинг зорин,
Ўйларига бўлгандек тилмоч,
Чўл ҳавосин пайкондай ёриб,
Келиб қолди шу он қалдирғоч.
Патларини елда юлдириб,
Зеро, у ҳам кўп заҳмат ютди.
Кўзёш томган гулни келтириб,
Қалқонқўлнинг бурнига тутди.
Ҳиди уриб гулнинг – Қалқонқўл
Бир сесканиб кўзини очди.
Рўмолчами? Нега ерда? Чўл.
Отни кўриб хаёли қочди:
Кампир бўлиб жодугар, демак,
Лақиллатиб кетибди уни.
Ўйга ботди: бўлибди эрмак –
Хайрият-э, битмабди куни.
Сувмас, оғу ичирган ғалча,
Демак, ётган саҳрода ўлиб.
Ёрдам берган гул ва рўмолча:
Тирилтирган муҳаббат қўли!
Ким келтирди уларни лекин?
У билмаган ғалат сирлар бор.
Қўзғалганди Қалқонқўл секин,
Унга тутди елкасин Ёлдор.
Танда сезмай ҳеч бир асорат,
Тулпорига Қалқонқўл минди.
Йўлга тушди топиб жасорат,
Вужудига қайта куч инди.
Етар-етмас Аждар тоққа у,
Кўтарилди кучли кумбўрон.
Қирдек аждар кўтариб ғулу
Ўрмалади Қалқонқўл томон.
Тўхтаб қолди Ёлдори бирпас,

Аждарҳонинг ҳамласин сезиб,
Тайёрланди, ростлади нафас,
Вужудида ўт-олов кезиб.
Чўзиларди бўйи минг аршин
Ўт пуркаган чоғида аждар.
Шамолига боролмай қарши,
Ёлдор орти тисланиб кетар.
Кучга тўлиб Қалқонқўл қўли,
“Ҳайт!” дедию ниқтади отин.
Илон олар бургутдай бўлиб
Ёлдор ёйди ёллар қанотин.
Тўсди йигит аждар йўлини,
Муҳаббатдан мадад-куч тилаб.
Қалқон қилиб битта қўлини,
Мушт туширди бир қўли билан.
Жонҳолатда ўт пуркаб баттар,
Аждар боши тўлғонди гангиб.
Думин ерга урганди аждар,
Тоғу тошлар силкинди чангиб.
Аждар ўзин ўнглаб олмасдан,
Ҳужум қилди Қалқонқўл чаққон.
Мушт туширди яна жаҳд билан,
Бир қўлини қилиб у қалқон.
Мушт устига шу дам шарқ этиб,
Қаншаридан Ёлдор ҳам тепди.
Ва ниҳоят ҳушидан кетиб,
Қалқонқўлдан ажалин топди.
Чанқоқ босиб сўнг бир булоқдан
Ўлтирганди йигит олиб дам,
Келиб қолди бостириб тоғдан,
Одам исин сезиб девлар ҳам.
Тоғдан тоққа ўтаркан учиб,
Солмоқ бўлди девлар важоҳат.

Қалқонқўлнинг билакда кучи,
 Юрагида қайнар муҳаббат.
 Жангга кирди муштин дўлайтиб,
 Қилмади у девларни писанд.
 Гоҳ пасайиб, гоҳ кетга қайтиб,
 Келган девга Ёлдор берди панд.
 Ишқдан олиб Қалқонқўл мадор,
 Девлар билан уч кун қилди жанг.
 Бас келолмай, девлар ҳам ночор,
 Чекинишди ҳоли бўлиб танг.
 Осмон шоҳни хабардор этиб,
 Девлар ундан сўрашди ёрдам.
 Шу баҳона отин совитиб,
 Қалқонқўл ҳам олди бироз дам.

4

Шоҳ эшитиб ёвнинг хабарин,
 Чопарларга дарғазаб боқди.
 Ким кўринса жеркиди барин,
 Кўзларида ғазаб ўт ёқди.
 Наҳот, дев паст ёвнинг кучидан,
 Наҳот, ёвдан бари панд еди?
 Ўйга ботди: девлар ичида
 Энг кучлиси Қиличдор эди.
 Вазир қилиб олганди уни,
 Чақиртирди вазирини шоҳ.
 Ҳамон бурқсиб ғазаб тутуни,
 Шоҳ вазирга ташлади нигоҳ:
 – Мамлакатни қўриқлаб ётган,
 Аждаримиз ўлдирибди ёв.
 Кўп девларинг ҳушин йўқотган,
 Чорасини ўзинг топ дарров!
 – Битта тош-да, унинг давоси,

Шоҳим, қани, кўрай-чи бориб.
Тинчитгайман келса Худоси,
Бир тош билан бошини ёриб.
Таскин топди шоҳ кўнгли бироз,
Барибир у кўрганин қопар.
Ичда деди: “Узунқулоқ соз,
Бу ёвга ҳам балки йўл топар”.
Жодугарни йўқлаши билан
Ҳозир бўлди шоҳ қошида у:
– Туш кўрибман ухлашим билан,
Шоҳим, сенда яна не қайғу?
– Билиб туриб сўрайсан яна,
Қани, аввал тушингдан гапир.
Осмон шоҳга қилгандек таъна,
Гап бошлади жодугар кампир:
– Туш кўрибман, тушимда, шоҳим,
Мен келтирган рўмолча йўқмиш.
Билолмадим недир гуноҳинг,
Одамлардек қалбингда чўғмиш.
Гар йўқолса рўмолча чиндан,
Оймомикдан умидингни уз.
Эришасан ишқни олсанг тан,
Ё йўл топсанг, ўзга режа туз.
Ишқни десанг, девлар демас шоҳ,
Сен ҳам сўнгра оддий бир инсон.
Уриб кетар дев пири – арвоҳ,
Қолмас сенда девликдан нишон.
Рўмолчани йўқотмасанг, бас,
Бир кун қизга бўлгайсан мақбул.
Инсонликни, шоҳим, сен эмас,
Париликни қиз қилсин қабул.
Рўмолчага хаёли кетиб,
Ёв ҳам чиқди шоҳнинг ёдидан.

Рўмолчани?.. Жон ато этиб,
Қолдирганди шоҳ қиз олдида.
Шоҳ куйинди: – Қўймабсан айтиб,
У кун менда ақл йўқ эди.
Рўмолчани олмабман қайтиб,
Оймомиқнинг ўзида, – деди.
– Кўнглин топиб сен ундан яна,
Рўмолчани қайтариб олгин.
Ўзинг кўп ҳам бўлмай этана,
Қиз қалбига секин йўл солгин.
Жодугарни қолдириб ёлғиз,
Хосхонага кириб кетди шоҳ.
Ўлтирарди Ойпар билан қиз,
Чўчиб тушди иккиси ногоҳ.
Шоҳ авради: – Оймомиқ пари,
Яқинлашиб қолди муҳлат ҳам.
Сеникидир мулкимнинг бари,
Азангни қўй, сенга нима кам.
Не истасанг, бажарай, буюр,
Келдим ҳатто рўмолчанг топиб.
Шу рўмолчанг менга бериб тур,
Кўз олдингда қўяй бир ўпиб.
– Уни елга учириб қўйдим,
Ушлай олмай йиғлаб қолдим зор.
Тўйни бошланг, йиғидан тўйдим,
Фақат менинг битта шартим бор.
Оймомиққа шоҳ боқди ҳайрон:
– Не истасанг бўлар мустажоб.
– Олиб келинг, ойнаижаҳон,
Шу кун тўйга бераман жавоб.
– Бўпти! – дея тахтга олди йўл,
Янграб чиқди шоҳнинг овози.
Жодугарга деди: – Қани, бўл,

Тўй қилишга Оймомиқ рози!
Бор экан бир ойнаижаҳон,
Шуни менга олиб келсанг бас.
– Сени аҳмоқ қилибди, нодон,
Оламда йўқ унга етар даст.
Фақат маълум Ойпарга бу сир,
Ойпар айтган қизга довдираб.
Шоҳнинг бўлиб ҳафсаласи пир,
Жодугарга боқди жавдираб:
– Рўмолча ҳам кетибди учиб,
Топгин энди ўзинг чора, бўл!
Тушди бирдан жодугар чўчиб:
– Демак, тирик, тирик Қалқонқўл!
Кимлар унга бердийкин кўмак,
Қолган эди чўлда чалажон.
– Бизга ҳужум қилган ҳам, демак,
Қалқонқўлинг, сен айтган инсон.
Қандай ёв деб бошим қотганди,
Аждарни ҳам ўлдирибди у.
Юртдан кўнглим тўқ деб ётгандим,
Тоғни лошга тўлдирибди у.
Чақиргандим мен сени шунга,
Аён бўлди энди ҳамма сир.
– Хат йўлласин Оймомиқ унга. –
Бир қувликни ўйлади кампир.
– Хат йўлласин? Нима деганинг,
Сўнг бирлашиб олиши аниқ.
Қалқонқўлнинг тирик эканин
Билмаслиги керак Оймомиқ.
– Сен ниятим тушунгин олдин,
Гар бўлмаса қиз шарти ёлғон:
Ёзиб берсин бўлишин хотин,
Ким келтирса ойнаижаҳон.

Унга элтсак қиз шартин агар,
Қолган гапни қўйиб бер менга.
Шартни адо этолмай ўлар,
Оймомиғинг қолади сенга.
Тунд чехраси шоҳнинг ёришиб,
Совға тутди Узунқулоққа.
Қайтайлик биз дев-ла олишиб,
Йигит ётган зилол булоққа.

5

Йигит девлар хужумин кутиб,
Ётар ўйлаб булоқ бўйида.
Ногоҳ кўкни чанг-тўзон тутиб,
Маҳрум этди уни ўйидан.
Тошотар дев олис бир тоғдан,
Тош отганди бу тоққа қараб.
У тош келиб тушгани чоғда,
Кетди бутун Аждар тоғ титраб.
Етиб келиб бамисли шамол,
Ёлдор депсиб чанг қўшди чангга.
Отга миниб Қалқонқўл дарҳол,
Тайёр турди дев билан жангга.
Туёғидан ўт чақнаб Ёлдор,
Ҳар бир тошдан сакраб четлади.
Тошласа ҳам Тошотар минг бор,
Йигит унга парво этмади.
Қолдийкин деб қайси дев омон,
От устида турди у кулиб.
От чоптириб сўнг девга томон
Отди у бир қояни юлиб:
Тўзон босиб анча вақт тоғлар
Бешик каби тебраниб турди.
Қайнаб чиқди тоғдан ирмоқлар,

Катта-катта тошларни сурди.
Шундан кейин сукунат чўмиб,
Чиқмай қолди девлар димиши¹.
Тошотарни балки тоғ кўмиб,
Ўз бошига етган қилмиши.

Бу зарб унга кор қилмаса ҳам,
Жон тукини тупроққа қорди.
Йигит бирпас олмоқ учун дам,
Ойна булоқ бўйига борди.
Пайдо бўлди кўп ўтмай ногоҳ,
Тоғ тарафда уч-тўртта аёл.
Олов бўлиб ташлади нигоҳ,
Олиб қочди йигитни хаёл.
Қалқонқўлнинг дарагин билиб,
Келаётган балки Оймомиқ.
Сўзлармикин карашма қилиб,
Турармикин балки этмай миқ.
Балки аста рўмол учидан
Танитмасдан қарар ўртаниб.
Уч-тўртта-ку, улар ичидан,
Оймомиқни оларми таниб.
Ана, улар малоҳат билан,
Бир-бир босиб келмоқда бари.
Ҳаммаси ҳам ёш қизлар экан,
Гўзалликда бамисли пари.
Қизлар келди: сочлар қирқ тизим,
Нақш олмадай юзлар тип-тиниқ.
Қатор туриб этишди таъзим,
Билиб бўлмас, қайси Оймомиқ.
Лекин нега кийишган қора,
Сувга қўшиб ютгудай қизлар.
Мунча дилни айлайди пора,

Жон олғувчи бу жоду кўзлар.
 Ёрин кўзи ўтли ва маъсум,
 Булар унга ўхшамас ҳеч ҳам.
 Ҳадя этиб бири табассум,
 Сўз бошлади ўктам ва чечан:
 – Ҳайрон бўлманг, Қалқонқўл полвон,
 Элчилар деб билгайсиз бизни.
 Йўлингизда бермоқ учун жон,
 Кутар ёниб Оймомиқ сизни.
 Лекин ҳозир сиз билан жангда,
 Девлар ўлиб, жон берди шоҳ ҳам.
 Жони борлар қоп-қора рангда,
 Осмон ости тутмоқда мотам.
 Девлар русмин бузмай Оймомиқ
 Тўйни қўйди азадан кейин.
 Аммо қалби ишқ билан ёниқ,
 Бизлар шунга келдик атайин.
 Чечан қизнинг сўзин жилмайиб,
 Маъқуллашди бош эгиб бари.
 – Нечун ёрим ҳолин билмайин,
 Келмоқдаман ёниб ёр сари.
 – Тўй қиламиз, айтамыз ёр-ёр,
 Қирқ қозонда ош дамлаб ҳали.
 Оймомиқнинг битта шарти бор:
 Севгингизни синаб кўргали.
 – Мен тайёрман, не экан шарти,
 Бажарурман ишққа чўкиб тиз.
 Сочларига бераркан тартиб,
 Хат узатди унга чечан қиз.
 Аста очиб хатни қатидан,
 Ўқиди у шошилиб шу он:
 “Уммон шоҳнинг мамлакатада
 Бор экан бир ойнаи жаҳон.

У деб тун-кун ўртанар жоним,
Олиб келинг, кўнглим бўлсин жой.
Майли, сўнгра деяй осмоним,
Бағрингизда порлай мисли ой...”
Рўмолчанинг ёзувин тўсат,
Эслаб қолди Қалқонқўл шу дам.
Кўз ташлади қилиб у диққат
Ўхшар эди унга бу хат ҳам.
Ҳидлаб кўрди кейин у хатни,
Оймомиқнинг ҳидини туйди.
Оллоҳ билиб ишқ-муҳаббатни
Хатни юрак қатига қўйди.
Янграб дилда хатдаги сўзлар,
Деди: – Шарти бўлар мустажоб.
Оқ йўл тилаб қайтишди қизлар:
– Кутар сизни Оймомиқ офтоб!
Қизлар ўтиб қоя ортига,
Ғойиб бўлиб қолишди тўсат.
Ҳуштак чалди йигит отига,
Учди қарға, каптарлар – ғалат.
Отга минди Қалқонқўл беун,
Дилда янграр ишқий садолар.
Севги йўли узундан-узун,
Севган бошда не-не савдолар.

УЧИНЧИ ҚЎШИҚ

1

Қайдасан деб Уммон шоҳ юрти,
Кетиб борар Қалқонқўл бедор.
Елдай елиб, ҳориса йўртиб,
Йўл қармарди йилдирим Ёлдор.
Ботир йигит тинмай йўл юриб,
Йўл юрса мўл юриб дилхун,
Ҳайратланди узоқдан кўриб,
Кўзқамашар шаҳарни бир кун.
Порлаб турар минорлар қатор,
Ҳар минори кўзлар юлдузни.
Гул-гул ёниб нақшида баҳор,
Қасрлари оларди кўзни.
Девор билан ўралган шаҳар,
Ундан ошиб ўтолмас қуш ҳам.
Безагида ранглар талашар,
Дарвозаси ундан ҳам кўркам.
Мафтун этиб бу гўзал шаҳар,
Етиб келди Қалқонқўл ботир.
Дарвозасин урди тонг саҳар,
Лекин босди уни хавотир.
Яна урди бир муддат туриб,
Дарвозабон чиқди таъзимкор.
Келисопдай ҳар битта тиши,
Ўнта шерни йиқар бир уриб.
– Ҳуш келибсиз, нотаниш йигит,
Ҳайратобод дерлар шаҳримиз.
Сизга нарги қопқадан умид,
Зеро, очиқ дўстга меҳримиз.
Бошқа қопқа тарафга шу дам
Йигит отин кетди чоптириб.
Шундай деди у қопқада ҳам
Наргисига йўлни кўрсатиб.

Шаҳардаги етти қопқани
Уриб чиқди бирма-бир бориб.
Биронтаси йўл берса қани,
Илк қопқага келди у ҳориб.
Дарвозани кетгудай суриб,
Ўйноқларди депсиниб оти.
Кутди тағин қопқани уриб,
Таъзим қилиб чиқди бир ботир:
– Хуш келибсиз, кўзтаниш йигит,
Каттамикан кўркам шаҳримиз?
Кирилмагай бундан ҳар хил ит,
Аммо дўстга очиқ бағримиз.
Йигит билди: мақтаниш учун
Айлантирган кун бўйи алдаб.
Ичкарига кираркан беун,
Ҳайрат чўғин кул босди дилда.
Ғалат эди шаҳар ичи ҳам,
Қайга боқма зарҳал бўёқлар.
Бироқ бунда боғу гулзор кам,
Ҳаммаёқда ботқоқ, қиёқлар.
Осмонўпар қасру саройлар,
Минорлар ҳам турар амалдаст.
Ифлос эди анҳорлар, сойлар,
Ётар унда ағанаб ҳар кас.
Йўл четлари кўз алдар девор –
Қамаштирар кўзларни фақат.
Девор юзи хилма-хил шиор,
Лекин орти лиқ тўла ахлат.
Аҳолиси ундан-да ғалат,
Юзларида сохта табассум.
Солган билан юрганда савлат,
Аммо унинг ичи бўм-бўш хум.
Қарамасанг лекин кўзингга,
Қадамингни босмасанг билиб,
Сездирмасдан ҳатто ўзингга,

Терингни ҳам кетишар шилиб.
Йигит отда бораркан ҳайрон,
Бир чоғ йўлин нонвойлар тўсди.
У узалиб, танлаб иссиқ нон,
Ўраб бер, деб белбоғин чўзди.
Сўнг олмоққа бироз чой ичиб,
Чойхонага бориб тушди ул.
Белбоғига қараса очиб,
Таппи ўраб қўйибди нукул.
Йигит англаб тушганини чув,
Ҳушёр тортиб босди қадамин.
Ким дуч келса алдоқчи ва қув,
Билолмасди бу юрт одамин.
Сўнг у Уммон юртини сўраб –
Суриштирди кўп уйга кириб.
Жавоб айтмай, гап билан ўраб,
Ҳамма унга берарди фириб.
Йигит бутун шаҳарни кезиб,
Тунаб қолди охир бир уйда.
Қалқонқўлнинг ўйини сезиб,
Уй эгаси кулди бу ўйдан:
– Қанақаси битта ёрни деб,
Шунча андух, шунча қайғу-ғам.
Йигит, юрма ёр ғамини еб,
Бу дунёда қиз кўпдир кўркам.
Гар истасанг, ўйланма ҳеч бир,
Шу шаҳардан бераман топиб.
Янгангга ҳам, шунда қолсин сир,
Уйланганман мингтасин ўпиб.
Ишлатиб мен кейин ҳам фириб,
Кўнглин олдим қанчалаб ёрнинг.
Эр йўғида дер хотин кириб:
– Ақлин олдим нечта хушторнинг.
Аммо сендай кўркам ва ўктам,
Йигитни мен кўрмадим ҳали.

Ошиқ бўлар ҳар қандай қиз ҳам,
 Сени шундай кўрган маҳали.
 Ўзинг айт-чи, битта қизни деб,
 Нима керак шунча ғам-андух.
 Сарсон юрма ёр ғамини еб,
 Топай ўзим дилингга шукуҳ.

Кетди йигит ғаш бўлиб дили,
 Қолса, уни этишар бадном.
 Қалқонқўлни бу шаҳар эли,
 Ҳайратларга тўлдирди тамом.
 Кимни кўрса алдади уни,
 Қайга борса беришди фириб.
 Бекор ўтди Қалқонқўл куни,
 Наф топмади шаҳарга кириб.
 Дарвозадан чиқишда тағин,
 Этмоқ бўлди уни овора.
 Йигит силаб Ёлдорнинг сағрин:
 – Сакра, – деди, – ошолсак зора!
 Сакраб ўтди девордан Ёлдор,
 Тегиб кетди бехос туёғи:
 Қулаб тушди дарвоза, девор,
 Соқчи отди чўқмор-таёғин.
 Илиб олди Қалқонқўл чапдаст,
 Ваҳшат чўқмор пўкакдан экан.
 Қулар экан тегса бирон кас –
 Баланд девор пўкакдан экан.
 Бунда фириб этаркан мафтун,
 Фириб экан барча нақшу зеб.
 Билолмасди Қалқонқўл нечун,
 Ном берганин Ҳайратобод деб.
 Ободлигин кўрмади, аммо
 Ҳайратланиб Қалқонқўл кетди.
 Ҳали олдда кўпдир муаммо,
 Манзил унинг ўйин банд этди.

2

От кўзига санчилар уфқ,
 Йўлга тинмай отилар дупур.
 Қалқонқўлнинг кўзлари интиқ,
 Уфқлардан тиланади нур.
 Уфқлардан нарида манзил,
 Ҳайратобод қолди олисда.
 Ишқ дардида ўртанар кўнгил,
 Уфқ янглиғ ёнар бир ҳисда.
 Тинмай на тош, на қуму лойда,
 Отар туёқ тасира-тусур.
 Еру осмон туташган жойда,
 Кўринди бир ғаройиб қаср.
 Қасрга у яқин қолган чоғ,
 Бир мўйсафид чиқди олдидан.
 Салом бериб, бамисли чақин,
 Ирғиб тушди йигит отидан.
 – Бўлсин, ота, умрингиз узоқ,
 Таништиринг бўлмаса гар сир,
 Қайси юртни тергайди бу шоҳ,
 Қайси шоҳга қарар бу қаср?
 – Мамлакатсиз шоҳнинг қасри бу,
 Тахт эгасин дерлар Тахтдор шоҳ.
 Йўлларингга ёғсин қут-ёғду,
 Қайдан пайдо бўлдинг баногоҳ?
 – Мен Чамбилдан чиқдим, отахон,
 Ёр ишқида ёниб от сурдим.
 Ёр истаги – ойнаи жаҳон,
 Чиқдим кўзлаб Уммон шоҳ юртин.
 Қайда у юрт? Тополмай дарак,
 Кезиб чиқдим бутун жаҳонни.
 Барибир мен топишим керак,
 Билмайсизми, ота, Уммонни?
 – Қайдалигин билмадим, болам,
 Тахтдор шоҳда бир қуш бор аммо.

Неча йилким чекар бунда ғам,
Шоҳ қафасда сақлар доимо.
Семурғ деган қуш боласи у,
Келтирганкан Уммондан уни.
Кетар излаб юрт-даласин у,
Киритолсанг қўлга гар шуни.
– Мамлакатсиз бўлурми ҳеч тахт,
Тахтдор шоҳда эл-юрт йўқ нечун?
– Мамлакатни сотган у бадбахт,
Тахт деб элин айлаган дилхун.
Қарам бўлиб душманга буткул,
Бора-бора элдан ҳам кечган.
Барин сотган тахтга бўлиб қул,
Душман халқнинг қонини ичган.
Тахт ва дорга эгадир фақат,
Мулки унинг ёлғиз шу қаср.
Душман қўли остида давлат,
Халқини ҳам ёв тергар ҳозир.
– Душман бундан тошини терса,
Қочиб қолса йўқотиб ҳушин,
Мамлакатин қайтариб берсам,
Берармикан менга шоҳ қушин.
– Ишонмайди, бош тортар шу зум,
Ёв пинжида бахтини кутар.
Қилсанг фақат тахтига хужум,
У Семурғнинг баҳридан ўтар.
Тахт деб кечган у имонидан,
Қонга қорган халқнинг бахтини.
Тахти учун кечар жонидан,
Жонин эмас, сўра тахтини.
Йигит дилдан айтиб ташаккур,
Мўйсафидга боқди миннатдор.
Яна отиб йўлларга дупур,
Учиб борди қасрга Ёлдор.
Дарвозани уриб Қалқонқўл,

Шовқин солди, қилди тўполон.
Шатур-шутур ёққан каби дўл,
Хизматкорлар чопди ҳар томон.
Дарвозани очди бир чопар,
Ботир кирди ғазаби тошиб.
Шоҳга дарҳол этишди хабар,
Шоҳ ҳам чиқди қасридан шошиб.
– Нима шовқин,
Кимсан сен ўзинг? –
Қалқонқўлга Тахтдор урди дўқ.
– Қалқонқўлман,
Очиб боқ кўзинг!
Сендан менинг қўрқар жойим йўқ.
– Хўш, бу ерга келишдан мақсад?
Бирон арзинг бормиди менга?
– Энди бўлди!
Тахтингни бўшат!
Кўрсатаман йўқса мен сенга!
– Кимсан ўзинг,
Ҳаддингдан ошма,
Тахт сўрашга нима ҳаққинг бор?!
– Кучинг кетди,
Энди сен шошма,
Кимдаки куч,
Тахт ўшанга ёр.
Ёв халқингни ғамда толдирди,
Халқинг очу душманинг тўқдир.
Сенга фақат тахтинг қолдирди,
Лашкаринг ҳам,
Кучинг ҳам йўқдир.
Душман билан бириктириб тил
Кимки сўрса сендан тахтингни,
Сенда куч йўқ,
Тахтдор, шуни бил,
Асролмайсан энди бахтингни!

Енголмайсан мени ҳам бу дам,
Билагингдан кетган куч-мадор.
Қайтарарман тахтга юртни ҳам,
Тахтни топшир,
Дағдағанг бекор!
– Ярашайлик,
Бу аҳдингдан қайт,
Жони тахтда бўлади шоҳнинг.
– Ниманг қолди,
Ахир ўзинг айт,
Тугади-ку шуҳратинг-шонинг.
– Тегинмасанг бўлди тахтимга,
Не истасанг,
Берай боримни.
Гар истасанг чанг сол бахтимга,
Қўшиб қўяй, майли, ёримни.
– Майли, тахтинг,
Ўзингга тортиқ,
Тахтинг учун Семурғ бўлсин бож.
Шоҳ кўрса ҳам жонидан ортиқ,
Тахт деб қушни берди ноилож.
Шоҳ Семурғнинг дилин айлаб хит,
Сақлар экан махсус қафасда.
Қафасидан бўшатиб йигит,
Ийиктирди қушни бирпасда.
Семурғга у қаради тўйиб:
– Элтгин, – деди, – мени Уммонга.
Сўнг у қушни юборди қўйиб,
Учиб кетди Уммон томонга.
Қуш ортидан от сурди ботир,
Семурғ қушни топганидан шод.
Ортда қолмай Семурғдан ҳеч бир
Ёлдори ҳам боғлади қанот.
Умид бўлиб чорлайди уфқ,
Гоҳ шом, гоҳ тонглардан сўзлар.

Тинмай елар Қалқонқұл интиқ,
Уфқлардан нарини кўзлар.

3

Осмон кетар тўлишиб бирдан,
Тўйиб-тўйиб ЭРК олар нафас.
Ахир бу ЭРК ўтди ғам билан,
Шимиб ётди силласин қафас.
Осмонларда ҳаволаб, эркин
Семурғ қушнинг боласи учар:
Патларини силайди эпкин,
Озод қушни эркалаб қучар.
Этган сайин бахт қуши парвоз,
Осмон кетар тўлишиб, яйраб.
Қуш ортидан Қалқонқұл шаввоз
Учар унга нигоҳин бойлаб.
Йигит қушни мўлжалга олиб,
Ёлдорини қичайди – шошар:
Бахт қушининг қаноти толиб,
Тоғдан ошар, чўллардан ошар.
Семурғ қушнинг онаси қайда,
Соғинч кўкда этади парвоз.
От қадами туюлар майда,
Аммо ундан кечолмайди воз.
Меҳри ийиб қушнинг ботирга,
Боши узра учади пастлаб.
Бормоқ учун қуш билан бирга,
От ҳам елар қадамин мослаб.
Ортда қолди йўллар ва кунлар,
Манзил сари шошар от ва қуш.
Ортда қолди уйқусиз тунлар,
Манзил сари шошар от ва қуш.
Ва ниҳоят кўринди манзил –
Қоқ саҳрода улкан бир дарахт.
Қўйилгандек тўнтариб қандил,

Ҳар баргида порлаб турар бахт.
Тепасида улкан бир уя,
Ёқутлардан чиқилган териб.
Она семурғ бўлганда-ку-я,
Қўяр эди таъзирин бериб.
Она Семурғ болаларига
Хўрак излаб кетганди олис.
Полапонлар уя бағрига
Тиқилишди недир этиб ҳис.
Икки кўзи одам – дўстида,
Инга кўнди озод қуш бориб.
Отдан тушиб дарахт остида
Ёнбошлади Қалқонқўл ҳориб.
Энди кўзи илинган чоғда
Мириққанда танлари яйраб,
Қуш тумшуғин сезди дудоғда,
Недир дерди қўрқинчли сайраб.
Кўзин очса,
Боқар безовта
Унинг ўзи озод қилган қуш.
Қолган каби яна тушовда,
Типирчилаб сайрарди нохуш.
Кўрди ногоҳ аждарни ботир,
Чиқмоқдайди дарахтга ўриб.
Чирқилларди олиб хавотир,
Полапонлар уяда туриб.
Йигит шартта думидан тутиб,
Улоқтирди аждарни шу зум.
Ерга тушди аждар қон ютиб,
У ўрлади яна пуркаб қум.
Бермас эди аждар тезда жон,
Қуч тўплаб у ташланди бирдан.
Йигит айлаб бир қўлин қалқон,
Мушт туширди бир қўли билан.
Мажақланиб аждарнинг боши,

Тани бўлди ер билан битта.
Аждарҳонинг чўзилиб лоши,
Ажал солган хавотир битди.
Полапонлар совғадек гўё,
Уясидан ушатишди дур.
Ботир унга боқмади қиё,
Билди аммо бу бир ташаккур.
Кейин бошин барханга қўйиб,
Нафас ростлаб ётди Қалқонқўл.
Гўё офтоб тушгандай куйиб,
Олов пуркаб жазилларди чўл.
Чарчатганди йўл уни обдон,
Тошдай қотиб ухлаб қолди ул.
Бир пайт кўкни қоплади тўзон,
Кўтарилди беҳосдан довул.
Кунни тўсиб, қорайиб осмон,
Оқ булутдай кўринди бир қуш.
Келмоқдайди бамисли бўрон,
Она Семурғ бошдан учиб хуш.
Она Семурғ узоқдан туриб,
Сезган эди одамнинг исин.
Ерда ётган дурларни кўриб,
Таталади дард-алам ичин.
Ҳар йили у полапонларин
Қўяр эди олдириб беҳос.
Тополмасдан дил дармонларин,
Қолар эди тортиб у уввос.
Бу гал кўрди болалари соғ,
Бир зот ётар қумда чалажон.
Балки ҳар йил солиб ўчмас доғ,
Олиб кетган чиқар шу инсон.
Ана кўрди, хайрият, кўрди,
Топмай юрган боласини ҳам.
Бола ўзин шамолдай урди,
Онасининг қошига шу дам.

Искалашди ҳавода узоқ,
Онасига тўкди зорини.
Аждар лошин кўрсатиб шу чоғ,
Айтиб берди халоскорини.
Она Семурғ инига қўниб,
Хўрак берди болаларига.
Ўлиб ётган аждарга тўниб,
Англаб етди сўнгра барига.
Худди туққан онасидайин,
Қанотларин елпиғич этиб.
Уйғонгунча турди у кейин,
Қалқонқўлнинг бошида елпиб.
Ахир билди: йўл босиб у мўл –
Ҳолдан тойган, чарчаган тамом.
Семурғ елпир, ухлар Қалқонқўл,
Майли, олсин мириқиб ором.

4

Семурғ елпир, ботир билмасди:
Ухлар эди ҳамон тош қотиб.
Семурғ ундан ҳеч ён жилмасди,
Уйғонди у бир ҳафта ётиб.
Чўчиб тушди йигит баногоҳ,
Тепасида Семурғни кўриб.
Семурғ деди: – Тирикмисан, оҳ,
Ҳафта кутдим бошингда туриб.
Садқа бўлсин сенга жонларим,
Қутқарибсан мени минг ғамдан.
Йўқоларди полапонларим,
Маҳрум эдим ҳар йил боламдан.
Одамлардан қилардим гумон,
Ахир бирин кетганди олиб.
Озод қилиб уни, эй, инсон,
Келтирибсан олдингга солиб.
Зўр чиқибсан ҳатто ажалдан,

Қойил қолдим қудратингга, рост.
Бир умрга ёвуз аждардан,
Ахир бизни этибсан халос.
Билмагандим, душманым менинг,
Аждарлигин, кўрмагандим ҳеч.
Тила, недир тилагинг сенинг,
Кечай, агар, десанг жондан кеч.
– Ёр ишқида ўртанади жон,
Бўлса дейман, ёрим қўйнимда.
Ёр истаги ойнаи жаҳон –
Уни топмоқ менинг бўйнимда.
Аммо излаб бутун жаҳонни,
Эшитмадим бирон бир дарак.
Келдим мана йўқлаб Уммонни,
Ўлсам ҳам мен топишим керак.
– Бу жумбоқни ҳал этмоқ мушкул,
Поёнсиз бир сувликдир Уммон.
Ҳаммаёқдан қўриқланар ул,
Сув тубида ойнаи жаҳон.
Қирғоқлари тик қояли тоғ,
Ғажирдевлар қаҳри беҳудуд.
Ҳеч ким ундан қайтган эмас соғ,
Борсак биз ҳам бўламиз нобуд.
Шу боисдан фақат мен борсам,
Иккимиз ҳам бўлгунча қурбон.
Мени кутиб, ётгил олиб дам,
Рози бўлгил қайтмасам омон.
– Ундай бўлса мен ўзим борай,
Мен ўлсам ҳам қайтмасман йўлдан.
– Сени ёлғиз қандай юборай,
Жон сўғишай келгунча қўлдан.
Уммон шоҳга қарар шу чўл ҳам,
Бироқ олис ойнаи жаҳон.
Ўн беш йилда етади инсон,
Мен ҳафтада – тинч бўлса осмон.

Сув, овқат ол ҳафтани чўтлаб,
Мен ҳам сенга бўламан ҳамдам.
Отинг чўлда юради ўтлаб,
Сен устимда кетасан, одам.
Ҳафталик сув, овқатни ғамлаб,
Қуш устига минди Қалқонқўл.
Она Семурғ бор кучин жамлаб,
Олди жадал манзил сари йўл.
Қанотларин бўрон букади,
Тинч эмасди ҳаттоки осмон.
Ҳафта учди, овқат тугади,
Кўринмади ва лекин Уммон.
Семурғ очиб сўради овқат,
Қийнар уни довуллар эсиб.
Йигит қилиб очликка тоқат,
Гўшт узатди сонидан кесиб.
Семурғга гўшт шўртак туюлди,
Одам гўштин сезди у дарҳол.
Кўкдан пастга тезда қуйилди,
Қўнди келиб бир тоққа алҳол.
Семурғ деди: – Қани, тезроқ туш,
Менга сенинг керакдир жонинг.
Тил остидан гўшт чиқариб қуш,
Ямаб қўйди Қалқонқўл сонин.
Тайинлади: – Жангга ҳозирлан;
Ғажирдевлар шу тоғда яшар.
Улар бизни кўриши билан
Ҳужум қилиб тошлар отишар.
Учган чоғи энди куч жамлаб,
Ғажирдевлар сезиб қолишди.
Ҳар тарафдан этишиб ҳамла
Мўр-малахдай ўраб олишди.
Семурғ олддан келганин чўқиб,
Пастдан келса соларди човут.
Устдан келса Қалқонқўл ўқи –

Мушти билан айларди нобуд.
Хар томондан ногоҳ виз-визлаб,
Учиб қолди бўҳчадек тошлар.
Тошбўронга Семурғ бериб чап,
Чўққи сари силтаниб шошар.
Ғажирдевлар бошини узиб,
Ботир йигит роса толиқди.
Семурғ ҳориб, қаноти тўзиб,
Жангда енгиб, чўққига чиқди.
Пастда Уммон гувлаб ётарди,
Бўлмас уни силжитиб, суриб.
Бир қояни Семурғ кўтарди
Ва ташлади юксакдан туриб.
Бирдан босиб Уммонни қўрқув,
Сачраб кетди ҳар ён асабий.
Қоя ўрнин тўлдирганча сув,
Кириб чиқди Семурғ ўқ каби.
Ярақларди патларида сув,
Човутида ойнаи жаҳон.
Чўмилгандай терга тушиб дув,
Қалқонқўлни босди ҳаяжон...
Улар тағин ҳафта йўл юриб,
Семурғ қўнди қуриб мадори.
Қалқонқўлни кўргач, югуриб
Етиб келди кишнаб Ёлдори.
Қалқонқўлни искалаб Ёлдор
Юм-юм тўкди соғинч ёшини.
Ботир йигит боқиб миннатдор,
Силаб-суйди тулпор бошини.
Раҳмат айтиб Семурғга йигит,
Хайрлашиб, йиғлади ботин.
Семурғ тутди ёқут, марварид,
Аммо уни олмади ботир.
Отга минди: Муроди ҳосил,
Қўлтиғида ойнаи жаҳон.

Оймомиқнинг кўзи йўл тешиб,
Қалқонқўлни орзиқиб кутар.
Кунлар унинг бағрини эшиб,
Сабоқ ипдай чўзилиб ўтар.
Юрак-бағри қизнинг қон ютиб,
Шубҳаларни қувлайди бир-бир.
Нега энди бормади етиб,
Шу пайтгача рўмолча, ахир.
Гулни олиб учди қалдирғоч,
Нечун дарак бўлмади ёрдан.
Алдадими ё уни Ойпар,
Ололмайди тубсиз деб Уммон:
У нетади Осмон шоҳ агар,
Топиб келса ойнаи жаҳон.
Уммон, яшир яна чуқурроқ,
Керак эмас ойнаи жаҳон.
Тополмасин уни шоҳ, бироқ
Ёри келсин тезроқ соғ-омон.
Хосхонага Осмон шоҳ шу пайт,
Кириб келди салобат билан:
– Парим, энди розилигинг айт,
Видолашгин муҳаббат билан.
Қалқонқўлни сенинг номингдан
Юборгандим Уммон шоҳ томон.
Гуноҳимни оламан мен тан,
Қайтарми деб ўйлабман омон.
Аммо йигит кетибди ўлиб,
Уммонга ҳам етолмай ҳатто.
Кирдим сенга дардкашинг бўлиб,
Этолмабди шартингни адо.
– Қўйгандим-ку, мен сенга шартни,
Наҳот, шартга у жавоб берса?!
– Шоҳнинг иши: топиб бир мардни,
Йўллайверар не лозим эрса.

Шарт ҳам, мард ҳам орамизда йўқ,
Қолдик энди иккимиз фақат.

– Қалқонқўлдан кўнглим менинг тўқ,
Ўлдиргани қўймас муҳаббат!

Бажармадинг менинг шартимни,
Мен ҳам сенга бермасман кўнгил.

– Ёринг келмас, эшит дардимни,
Бош парим бўл, гапимга кўнгил.

Оймомиқни ўпмоқчийди шоҳ,
Тағин тошга айланди тани:

– Нима қилиб қўйдим мен, эвоҳ,
Қизнинг жони – рўмолча қани?

Чиққан эди шоҳнинг ёдидан,
Рўмолчасин учирганин ел.

Тишга чиқди шоҳ қиз олдидан,
Қалбин босиб ситам мисли сел:

“Ҳануз йўқми рўмолча чиндан,
Қарқонқўлда юрибми ҳамон...”

Шоҳнинг кўзи чиққудек қиндан
Шовқин солди, кўтарди сурон.

Хизматкору пари, канизак –
Ҳаммалари чопди ҳар тараф.

Тинтилди уй, тинтилди тўшак,
Ҳамма ерни чиқишди қараб.

Излашдилар ҳовлию боғни,
Рўмолчадан йўқ эди асар.

Шоҳ чорлади Узунқулоқни,
Етиб келди шу зум жодугар.

Шоҳ унга ҳам боқди тутоқиб,
Шум кампирга ўшқирди яниб:

– Юрибсанми бундан улоқиб,
Борган эдинг, рўмолча қани?!

Изламаган ҳеч ер қолмади
Ё терингга тикайми сомон!

– Қалқонқўлда...

– Нега олмадинг?!

Ким келтирар?! Ишларинг – ёмон!

Париларинг нонкўр, сен ҳам,
Оқламадинг берган тузимни.

– Хизматингда турибман ҳар дам,
Қаратмагин ерга юзимни.

Тутқазмабман яна кўлингга,
Олмабди-да парилар, шоҳим.

Майли, мени буюр ўлимга,
Бор менинг ҳам бунда гуноҳим.

– Мен тегиндим, не бўлди зоҳир –
Оймомиғим яна бўлди тош...

– Энди, шоҳим, бу савдо оғир,
Қалқонқўлга тилаймиз бардош.

– Қайтолмайди дединг-ку, ўзинг,
Ўлган зотни қандай янгилар?

– Ўлишига етмайди кўзим,
Уммон шоҳ ҳам ундан енгилар.

У ўлмайди. Топмай бир амал –
Ўлдиришга уринмоқ бекор.

Уни ёрдан бездириб, аввал,
Муҳаббатин ўлдирмоқ даркор.

Шундагина ўлдириш мумкин,
Мақсадга ҳам мумкин эришмоқ.

Бўлган билан Уммон шоҳ тамкин,
Қоронғудир унга бу жумбоқ.

Балки чиндан Қалқонқўл бир кун
Олиб келар ойнаи жаҳон.

Умид ипин ташлайлик узун,
Йўл пойлашдан йўқ ўзга имкон.

Кетди шоҳга важларни санаб
Ва қаҳрига бироз сув сепиб.

Узунқулоқ кўп ўтмай яна,
Қайтиб кирди янги гап топиб:

– Тоққа чиқиб солгандим қулоқ,

Бирдан кетди қалбим гупуриб.
Бир сас келди – жуда ҳам узоқ,
Таниб қолдим Ёлдор дупурин.
Демак, тирик! Ҳа, Қалқонқўл бор!
Унинг йўлин тураман пойлаб.
Тилсим қилиб, йўл топиб бирор,
Келтираман олдингга бойлаб.
Узунқулоқ жўнади хушқол,
Шоҳ ҳам қолди қувончга тўлиб.
Йўл олишди қасрдан дарҳол,
Бир қарғаю кўп каптар бўлиб.
Не хаёллар кезиб ўйида,
Келди ботир дардин унутиб.
Бизга таниш булоқ бўйида
Таниш қизлар олишди кутиб.
Қалқонқўлнинг қувончи чексиз,
Ёр талаби бўлди мустажоб.
Йўлларига чиқиб шунча қиз,
Унга тутиб турибди шароб.
Бир коса сув тутиб биттаси,
Деди: – Сизга шаробми ё сув?
Сув ичдию қисди нафаси,
Қалқонқўлнинг ичи этди шув.
Қўлтиғига қисди бир пари,
Кучи етмай титради дир-дир.
Ўз аслига қайтишиб бари,
Қаҳ-қаҳ урди жодугар кампир:
– Куч бермасдинг шерсифат мудом,
Шер қавмисан энди чиндан ҳам.
Кампир сеҳри ўзин этиб ром,
Тутди унга кўзгусин шу дам.
Йигит боқди: кўзгудан қараб,
Турар эди мошранг бир мушук.
– Ювиндини юрасан ялаб,
Кувар энди ҳар кўрган кучук.

Бездиради муҳаббат заҳми,
Юз бурасан ёрингдан бу гал.
Келиб унга Ойпарнинг раҳми,
Бўшатганди қўлтигин сал-пал,
Мушук сапчиб қочди шу замон,
Қувди додлаб ортидан Ойпар.
Бари пари қайтишди ҳайрон,
Тутқич бермай “Мош” кетди бадар.
Мулзам қайтди жодугар кампир,
“Мош” югурар чўлма-чўл ҳамон.
Шоҳ олдида ётар мунтазир,
Оймомиққа ойнаи жаҳон.
Оймомиқнинг рўмолчаси ҳам
Кетган эди “Мош” да бедарак.
Оймомиқнинг олдига бу дам
Кира олмай Осмон шоҳ ҳалак.

ТҮРТИНЧИ ҚҰШИҚ

1

Жарлик демай, демай ўру қир,
Чопар куйиб мушукнинг ичи.
Ҳолдан тойиб йиқилди охир,
Турмоқликка қолмади кучи.

Йўқотса ҳам бор куч-қувватин,
Ишқдан бешиб букмади у қад.
Қўшиқ қилиб ишқ-муҳаббатин,
Сўради у қўшиқдан мадад:

“Сени кўриб тушимда,
Айрилганман ҳушимдан.
Ишқинг сенинг куйдирар,
Ўтлар ёқиб тўшимда.

Оймомиғим, оймисан,
Нури ойдан боймисан?
Ой тунлари чўмилган,
Қўшиқ оққан соймисан?

Рўмолчангнинг бўёғи –
Ҳижрон эзган ишқ доғи.
Юрагимда ҳилпирар
Бўлиб севги байроғи.

Икки йўлим пуч келди,
Жодугарга дуч келди.
Аммо сени ўйласам,
Селдай тошиб куч келди.

Оймомиғим, ой ўзинг,
Қўшиқ тўла сой ўзинг.
Кўрсат яна мурувват,
Мурувватга бой ўзинг”.

Ён беткайда бир ўтинчи чол,
Сотиш учун чопарди шувоқ.
Олиб келди қайдандир шамол,
Ўтли қўшиқ жарангин шу чоғ.
Назар солди атрофга,
Бехос
Тушиб қолди мушукка кўзи.
Аввал этди қуёнга қиёс,
Келиб кўрса, мушукнинг ўзи.
Мушук чолга салом берган дам,
Чол тахтадай қотиб қолди жим.
– Қўрқманг, – деди, – мен асли одам,
Қилиб қўйди жодугар тилсим.
– Ўтин сотиб тебратаман кун,
Бошқа ҳеч иш келмас қўлимдан.
Бўлмаса ҳам гар ноним бутун,
Майли, боқай, чиқдинг йўлимдан.
– Йўқ, овора бўлманг, бобожон.
Мени элтиб бозорга сотинг.
– Мушукни ким олар, болажон,
Ёшинг неча, нимадир отинг?
– Сочқи сочиб Чамбил қуёши,
Қалқонқўл деб берган менга ном.
Ўн еттидир севгининг ёши,
Бу ёш мени тарк этмас мудом.
Бобо, менга кўпдир харидор,
Сотманг, берса минг тиллодан кам.
Аммо шуни унутманг зинҳор,
Танлай билинг харидорни ҳам.
Топиб фақат энг бой савдогар,
Қулоғига шундай денг: – Тақсир,

Йўлда ўтса умрингиз магар,
Уйингизда бўлса бирон сир,
Хотинингиз уйғотса гумон,
Шу мушукни олингиз боқиб.
У сақлайди уйингиз омон,
Ҳар бир сирдан этади воқиф.
Иккиланса ишонмай агар,
Ўргатганман тилга деб айтинг.
Минг тиллодан кам берса магар,
Ортингизга индамай қайтинг.
Чол қувончи пўртана отиб,
Йўлга тушди одимлар ҳапқат.
Бойир энди мушукни сотиб,
Тангри унга кўрсатди шафқат.
Етиб бориб бозорга дарҳол,
Югуртирди ҳар томон назар:
Молин сотиб, олиб янги мол,
Юрар эди ҳар хил савдогар.
Бир қарорга келолмай аввал,
Юраверди айланиб чол ҳам.
Бозор айни қизиган маҳал,
Келиб қолди отда бир одам.
Ҳамма унга бўшатарди йўл,
Кўрсатарди барча эҳтиром.
Ҳатто кўплар қовуштириб қўл,
Соясига берарди салом.
Чол тўхтатиб биттасин секин,
Келган киши кимлигин сўрди.
Чолга деди: – Савдогар, лекин,
У шоҳлардай мартаба кўрди.
Жаҳон Йўлчи дейишар уни,
Шоҳлар билан қилар у савдо.
– Қўлдан қўйманг, бобожон, шуни... –
Мушук аста чиқарди садо.
Жаҳон Йўлчи отини бурди,
Аспи жаллоб бозори томон.

Чол ортидан етиб улгурди,
От жilовин тутди шу замон:
– Кулоқ тутинг сўзимга, тақсир,
Йўлда ўтса умрингиз магар,
Уйингизда бўлса бирон сир
Ё чалғитса сизни фирибгар,
Хотинингиз уйғотса гумон,
Шу мушукни олингиз боқиб.
У сақлайди уйингиз омон,
Ҳар бир сирдан этади воқиф.
Жаҳон Йўлчи қараса, бир чол,
Мушук ушлаб турар қўлида.
Ётар эди келтириб малол
Кўп шубҳалар унинг кўнглида.
Чол сўзидан у бўлиб ҳайрон,
Қизиксиниб мушукка боқди.
Шубҳалари кўтариб туғён,
Юрагига тағин ўт ёқди:
– Дейишарди ит этар вафо,
Ҳамма мушук бўлади шумшук.
Жаҳон кезиб билмабман аммо,
Сирдан воқиф этишин мушук.
Сирлар дилда яширин, ахир,
Мушук қандай киради дилга?
– Иложсиздир тилга кўчмай сир,
Ўргатганман мен уни тилга.
Айтар ким ёв, кимлар дўстлигин,
Ҳамма гапни олар у илғаб.
Ўтинчи чол сўзи ростлигин
Тасдиқлади мушук бош ирғаб.
Савдогар бой кўзлари ўйнаб,
Боқди тағин мушукка ҳайрон.
Сўнг у чолни юрмайин қийнаб,
Минг тиллони узатди шу он.
Мушук билан хайрлашиб чол,
Уйга қайтди бўлиб бир дунё.

Савдогар ҳам йўл олди алҳол,
Олам сирийн қўлтиқлаб гўё.
Савдогарнинг пинжида борар
Йигит ўқиб жодуга лаънат.
Ёрин қўмсаб, ишққа ёлборар,
Севги эса истар матонат.
“Мош” эзилар ўйлаб отини,
Оҳ, тилсимдан қандай қутулар.
Киритарми бойнинг хотини,
Олдда ҳали нелар кутилар.

2

Катта ҳовли, данғиллама уй,
Қозиқларда кишнар биялар.
Маърашади сигир, эчки, қўй,
Янтоқ ковшаб юрар туялар.
Девдек қуллар молларга ҳар кун
Ем-сув бериб, тагини курар.
Оқсоч қизлар – ҳаммаси дуркун,
Сувлар сепиб, ҳовли супурар.
Уй бекаси – гўзал Ҳулкарой
Кун ўтказар сурмалар суриб.
Бозор қайтиш товуш берди бой
Дарвозани қаттиқроқ уриб.
– Ким бор уйда, дарвозани оч!
Бўлди букун бозорим мақбул.
Очди улкан дарвоза қулоч,
Кутиб олди уни икки қул.
Бой шапатилаб отнинг ёлига,
Кирди оғзи қулоққа етиб.
Ҳулкар чикди истиқболига
Бир-бир босиб, таманно этиб.
Жаҳон Йўлчи сездирмай дарров
Шивирлади мушукка секин:
– Гап илғашинг билмасин биров,
Уй сеники, юравер эркин.

Гажак қилиб думини мушук,
Сакраб тушди, боқди ҳар тараф.
Занжирини тортқилаб кучук,
Ғапшиб ҳурди мушукка қараб.
Уй бекаси анча шум эди,
Синаб деди: – Йўқотинг уни,
Бир камимиз энди шумиди?
– Сичқонларнинг қурийди куни,
Сенга нима оғирлиги бор?
У ҳеч кимга бермайди зиён.
– Уйни титиб қилади безор,
Ёёлмаймиз энди ҳалол нон.
– Ўргатилган, эси кўп мушук,
Уйингни ҳам қилмайди ифлос.
Ҳар нарсага суқмайди тумшуқ,
Қилиқлари одамларга хос.
Кириб-чиқса тунлари агар,
Керак эмас дакки ҳам бермак.
Қўлга олиб мушукни Ҳулкар,
Деди: – Демак, менга у эрмак.
Худди шундай, тўрам, доимо
Бозорингиз ўнгидан келсин.
Бия ҳали туғмади аммо,
Толеимиз бу сафар кулсин.
Кўнгли ўсиб бека сўзидан,
Жаҳон Йўлчи боқди миннатдор.
Недир англаб мушук кўзидан,
Ҳулкар ерга қўйди беозор.
Бой Оқбия олдига бориб,
Зеҳн солиб, назар ташлади.
Келса ҳамки бозордан ҳориб,
Ем-сув берди, сағрин қашлади.
Мушук юрди бойнинг қошида,
У ҳам боқди бияга синчков.
Туғён кезар бедов қонида,
Қани туғса Ёлдордай бедов.

Аммо унинг ҳар йил қулун,
Йўқоларди қулунлаган чоғ.
Пойланарди ой етган куни,
Ушлолмасди ўғрини бироқ.
Яна икки ҳафтадан буён
Қўриқларди тун бўйи қуллар.
Қулунини қутқармоқ гумон,
Ким билади қачон қулунлар.
Мушук сезди: кундузи ётиб,
Юрди тунда айланиб бутун.
Уй эгасин аста уйғотиб,
Ушлаб берди ўғрини шу тун.
Еяр экан ҳар йил ялмоғиз,
У ярим тун недир тутатиб,
Кириб келди шарпасиз, беиз,
Барча қулни қўйди ухлатиб.
Сўнг ялмоғиз топиб пана жой,
Қулунлашин турганда кутиб,
Аста бориб мушук билан бой,
Ўлдиришди “ўғри”ни тутиб.
Асраб қолиб қулунни шу тун,
Қулларга бой берди кўп дашном.
Тулпор эди туғилган қулун,
Оқтулпор деб берди унга ном.
Эртасига элётар чоғи,
Фош этилди яна бир гумон:
Мушук Жаҳон Йўлчини тағин
Бошлаб келди отхона томон.
Босган изи мутлақ билинмай,
Отхонага кирди бой пусиб.
Бир барзанги ўпарди тинмай
Оқсоч қизни пичанга босиб.
Ҳайдаб чиқди қизни яланғоч,
Қуллар ичра сазойи этди.
Бекитса ҳам юзларини соч,
Титрар эди ҳаёдан эти.

Кўргилиги қизнинг кўп экан,
Қувди уйдан бермай бир тийин.
Барзангини қўлади бека,
Чўпонликка этилди тайин.
Қизни ўйлаб мушук эгди бош,
Шундан кейин тунлар ўтди жим.
Аммо мушук этганини фош,
Бойдан бўлак билмади ҳеч ким.
Мушугидан бой эди хурсанд,
Сездирмади хотинига ҳам.
Бир куни у карвони билан,
Узоқ юртга кетди хотиржам.
Мушук қолди ҳар дарди ичда,
Айтолмади бойга ботиниб.
Ўзи билан уни ҳар кечда
Олиб ётди бойнинг хотини.
Ёр васлига тушида етар,
Бош остида Ҳулкарнинг тўши.
Уйқулари бўлиниб кетар,
Хаёлида янграйди қўшиқ:

“Рўмолчангнинг бўёғи –
Ҳижрон эзган ишқ доғи.
Юрагимда ҳилпирар
Бўлиб севги байроғи.

Муҳаббатим, муҳаббат,
Ўзинг менга куч-қувват.
Оймомиғим, бир кўрай,
Кўрсат менга мурувват”.

3

Кунлар ўтар сой каби оқиб,
Мушук дардин кетар янгилаб.
Бойни кутар йўлларга боқиб,
Топиб келар балки янги гап.

Уй бекаси ўзгариб ранги,
Кўз узмасди далаю қирдан.
Бир кечаси ўша барзанги
Пайдо бўлди ҳовлида бирдан.
Ҳулкар унга осилиб шу пайт
Эркаланди, ўпкалаб деди:
– Номардгинам, қани, ўзинг айт,
Оқсоч мендан ортиқми эди?!
Қизғанмайман мен бой отадан,
Сен шуни ҳам юзимга солдинг.
Рашк қилмассан энди бутадан,
Ёлғиз ўзим даштларда қолдим.
– Бўлмас экан бегуноҳ одам,
Майли, кечдим, қилмагил таъна,
Кўрмадими ҳеч ким? Менга ҳам,
Оқсоч куни туғмасин яна.
– Боғдан кирдим, сезмади ҳеч ким,
Лек мушук ҳам кирди хонага.
Шитирлатмай, тисарилиб жим,
Мушук ўзин олди панага.
Уй бекасин олиб дастига,
Тўшак сари элтди барзанги.
Кирган маҳал кўрпа остига,
Қолди улар тўсатдан гангиб.
Ҳужум қилди тўсатдан мушук,
Тимдалади барзанги юзин.
Юзин ёпди йигит тушиб мук,
Ҳулкар тамом йўқотди ўзин.
Барзангининг ҳоли эди танг,
Мук тушса ҳам уни барибир.
Юмдаларди мушук солиб чанг,
Қочиб қолди барзанги охир.
Ҳулкар титраб, сўнг мушук сари
Қўрқа-пуса ташлади назар.
Мушук юзин бурди тескари,
Гўё қилди Ҳулкардан ҳазар.

Одамдек у бошин чайқади,
Нафратланиб титради дир-дир.
Хулкар билди, энди пайқади.
Борлигини мушукда бир сир.
Деди: – Кўзинг одамга ўхшар,
Одам бўлсанг, сен мени кечир.
Хизматингда бўлай то маҳшар,
Ўртамизда қолсин ҳамма сир.
Эрим иши ўзингга аён,
Олти ойлаб кетар бедарак.
Ўйнаш топар борса у қаён,
Унга керак – менга ҳам керак.
Тилга кирди мушук ростлаб бош:
– Севган киши қилар қаноат,
Берар йиллаб ҳижронга бардош.
Ишқда эрур барча синоат,
Ўртамизда қолсин десанг сир,
Дардим айтма ҳатто шамолга.
Билсанг, мен ҳам одамман ахир,
Тушиб қолдим ишқ деб шу ҳолга.
– Менинг аслим парилар зоти,
Париларда бўлмас севги, ғам.
Ишқ дастидан ўзгариб отим,
Одам бўлиб қолганман мен ҳам.
Дейишарди исмимни Ойпар,
Девларга ҳам етарди кучим.
Каптар бўлиб, истасам агар,
Аждар тоғда юардим учиб.
Осмон шоҳнинг қасрига бир кун,
Олиб келди Хулкар деган қиз.
Ой – юзига ботарди мафтун,
Нур тиларди кўзидан юлдуз.
Чўлпон деган суқсурдай йигит
Келиб қолди қизни сўроқлаб.
Қиз ҳам ундан қиларди умид,
Йиғлар эди юрагин доғлаб.

Севиб қолдим мен уни кўриб,
Ёниб севдим одамлар мисол.
Бир кун Ҳулкар тусига кириб
Йигит билан айладим висол.
Хабар топиб жодугар шу зум,
Осмон шоҳни этибди огоҳ.
Париликдан бутунлай маҳрум,
Қилиб қўйди мени Осмон шоҳ.
Жодугарга қилдирди тилсим:
Барзангига айланди Чўлпон.
Қўйди менга Ҳулкар деб исм,
Ойпар бўлди Ҳулкар шу замон.
Жодугарга кул тушдик ночор,
Бозор элтди солиб кўп ситам.
Келдик Жаҳон Йўлчига дучор,
Сотиб олди иккимизни ҳам.
Жаҳон Йўлчи уйланди менга,
Барзангини меҳнатга солди.
Айтсам битмас тарихим сенга,
Ишқ менинг ҳам ҳушимни олди...
– Айирибман иккинги, билмай,
Демак, мендан ўтибди гуноҳ.
Дардим тўкай мен ҳам яширмай,
Ёрим олиб кетган Осмон шоҳ.

Бошдан ўтган савдонинг барин,
Ҳулкарга у айтди бирма-бир.
Тўкиб солди барча дардларин,
Юрагида қолмади ҳеч сир.
Сўрди сўнгра: – Бўлиб паризод,
Аждар тоғда юрган экансан.
Қандай бўлар тилсимдан озод.
– Аждар тоғда дев кезар тўп-тўп,
Тоғни талқон қилар бари ҳам.
Девлар жони, жодугар жони
Вужудидан ташқари яшар.

Шу боисдан йўқдир имкони,
Ўлдиришга уларни башар.
Сени тилсим қилган жодугар
Узунқулоқ бўлмоғи даркор.
Ўлдиролсанг сен уни агар,
Асқар тоғда Ойнабулоқ бор:
Ойнабулоқ сувидан ичиб,
Ювинсанг гар тонготар пайти,
Тилсим шу зум кетади ўчиб,
Ўз аслингга келасан қайтиб.
Жон бермагай жодугар осон,
Икки жонга эга у вужуд:
Қишлар шоҳи қарғада бир жон,
Шоҳ тилида бир жони мавжуд.
Демак, уни ўлдирмоқ учун,
Шоҳ тилин ҳам суғурмоқ даркор.
Шоҳга сенинг етарми кучинг,
Бирмас, унинг учта жони бор.
Шул сабаб йўқ енгиш имкони,
Осмон шоҳни ололмас башар.
Билиб қўйки, шоҳнинг бир жони,
Узунқулоқ сочида яшар.
Бир жони – гул,
Топмоқ кўп мушкул,
У гул унар тоғнинг музида.
Икки жонин йўқотсанг буткул,
Битта жони қолар ўзида.
– Кўрар эдим бахтимни синаб,
Бўлса эди тагимда Ёлдор.
– Кўрмадингми диркиллаб-ўйнаб,
Соат сайин ўсар Оқтулпор.
“Мош” югурди отхона томон,
Чиндан унда ўйнар Оқтулпор.
Отни кўриб бўлди у ҳайрон,
Қўлтиғида қаноти ҳам бор.
Келмаса ҳам майли энди бой,

Йўл пойламас кўзи тиниб у.
Эгар уриб берди Ҳулкарой,
Учиб кетди отга миниб у.
Кишнаб қолди ортда оқ бия,
Оқ йўл тилаб Ҳулкарой қолди.
Қишлар юрти қайдасан дея,
Отда мушук йўл танобин олди.

4

Ҳаммаёқ қор. Ҳаммаёқ оппоқ,
Ништарларин санчар изғирин.
Кўз очирмас ништарлар мутлақ,
Зўрға очар мушук кўз қирин.
Оппоқ қиров босиб ёлини,
Учар эди Оқтулпор ҳануз.
Шохларидан музлар солиниб,
Қаршисидан чиқди ўрмон-муз.
Шилдирарди дарахтлар шоҳи,
Шохлар аро кўринди қаср.
Унда эди қарғалар шоҳи,
Совуқ унга қилмасди таъсир.
Кириб кетди мушук пилдираб,
Қайтиб чиқди оғзида қарға.
Қарғаларнинг шоҳин ўлдириб,
Чиқиб олди ўрмондан зўрға.
Изғиринлар отди ништарин,
Қувди унинг ортидан бўрон.
Мушук ортда қолдириб барин,
Отин бурди Аждар тоғ томон.
Аждар тоққа келдию етиб,
Чўққи сари ўрлади дарҳол.
Чўққини ҳам мушук забт этиб,
Гул излади музликдан алҳол.
Оёқ босиб бўлмайд: муздай,
Излаб чиқди музликни буткул.
Ногоҳ топди: худди юлдуздай

Порлар эди муз аро бир гул.
Улкан музни қўпориб аранг,
Юлиб олди гулни шу заҳот.
Қўнғироқдай бериб бир жаранг,
Эриб кетди – тарк этди ҳаёт.
Тоғда мушук қолдириб отин,
Қаср томон чопди ҳансираб.
Четлаб девлар, парилар зотин,
Хосхонага кирди ҳавфсираб.
Эвоҳ, кўрди: ётар Оймомиқ,
Хосхонага тараб сутдек нур.
Тош қотса ҳам чехраси ёниқ,
Кўзда ёши қотиб қолган дур.
Мушук унинг юзини ислаб,
Тош қотганин маънисин топди.
Рўмолчанинг ёзувин эслаб,
Олиб уни юзига ёпди.
Лекин ўзи панада туриб,
Осмон шоҳдан кутди бир хабар.
Қиз уйғонди бир акса уриб,
Кириб келди шу чоғда Ойпар.
Ҳайрон бўлиб иккаласи ҳам,
Кўришдилар бир-бири билан.
Кўриб қолиб Оймомиқ шу дам
Рўмолчасин кўтарди ердан:
– Пайдо бўлди қайдан рўмолчам,
Ким келтириб юзимга ёпди?
– Хабарсизман бундан мен ҳеч ҳам.
– Юзим ёнар, ёримми ўпди?
– Қайдам, лекин шоҳимиз касал,
У кирмади хонангга бугун.
Йўқса, кириб ҳар кун бир маҳал,
Тош жуссангга боқарди беун.
Чорлаганди, бермади хабар:
Бемор эмиш Узунқулоқ ҳам.

Чиқмоқ бўлди хонадан Ойпар:
 – Шоҳ дардига берарсан малҳам.
 – Йўқ, чақирма, ўлгани маъкул,
 Кўргунимча бўлай қайтиб тош.
 – Ётасанми тош бўлиб нукул,
 Ундан кўра сен ҳам кўтар бош.
 Кўрқма, сени қўймас ўлдириб,
 Фақат ишқдан без деб қистайди.
 Париликни қабул қилдириб,
 Сендан ўғил кўрмак истайди.
 Бахтни кўкдан юрмагин кутиб,
 Ёринг роса тортди фироқни.
 Муғомбирлик йўлини тутиб,
 Ўлдиртиргин Узунқулоқни.
 Сен ётганда тошга айланиб,
 Ёринг келиб девларни йикди.
 Тилсимга у қолди бойланиб,
 Узунқулоқ йўлини қирқди.
 – Майли, унда шоҳингни чақир,
 Узунқулоқ жонини сўрай.
 Мушук эса, билдирмасдан сир,
 Ён бурчакда турди бўлиб шай.
 Чопиб бориб шу заҳот Ойпар
 Осмон шоҳдан олди суюнчи.
 Малол келди шоҳга бу сафар,
 Аммо унинг йўқолди тинчи.
 Ойпар суяб, зўр-базўр юриб,
 Шоҳ инқиллаб кирди ичкари.
 Оймомиқнинг турганин кўриб,
 Аригандек бўлди дардлари.
 Оймомиқ ҳам кулди ғашланиб,
 Ёр ҳижрони ўртар дилини.
 Ногаҳонда мушук ташланиб,
 Юлиб қочди шоҳнинг тилини.
 Таниб қолди мушукни Ойпар,
 Шоҳ йиқилди ғулдираб шу он.

Мушук кетди ушлатмасдан бар,
Туш кўргандек Оймомиқ ҳайрон.
Англаб етиб Оймомиқ шу дам
Кучга кирди йигитлар мисол.
Париларга бермади у дам,
Шоҳни олиб чиқишди дарҳол.
Девларни ҳам этди сафарбар,
Жодугардан борми деб садо.
Девлар унга келтирди хабар,
Узунқулоқ қилганин қазо.
Осмон шоҳни бу хабар эзди,
Ҳолсизланиб ортди ташвиши.
Ойпар билан Оймомиқ сизди:
Булар бари “мушук”нинг иши.
Мушук эса, от турган тоққа
Кўзни очиб-юмгунча етди.
Асқар тоққа, Ойнабулоққа
Оқтулпорни учириб кетди.

5

Эгар узра мушук тирмашиб,
Тулпор ёлин босар кучоққа.
Чўллар ошиб, тоғлардан ошиб,
Етиб борди Ойнабулоққа.
Сувдан ичиб, айна тонг-сахар
Ювган эди булоққа юзин,
Мушукликдан қолмади асар,
Сувда кўрди Қалқонқўл ўзин.
Куч қўшилиб унинг кучига,
Томир бўйлаб югурди хузур.
Севинчлари сиғмай ичига,
Булоққа у айтди ташаккур.
Булоқ деди: – Келдингми, болам,
Ишқ ўтида чекиб кўп азоб.
Эсингдами, сенга аввал ҳам
Бормагин деб этгандим итоб.

Йигит деди: – Она булоғим,
Енгар бир кун ғамни муҳаббат.
Ишқ йўлида чеккан фироғим,
Бахт келтирар охир-оқибат.
Булоқ деди: – Қолдинг ўлимдан,
Ахир камми сен кўрган жабр?
Айтганимдек энди йўлингда,
Қутиб турар сени минг қабр.
Йигит деди: – Майли, қазса чоҳ,
Яна тортгум йўлнинг танобин.
То тирикман, ишқ менга ҳамроҳ,
Тан олмайман ҳижрон азобин.
Булоқ деди: – Сен сийнамга боқ,
Сенинг йўлинг пойлар Қиличдор.
Аждар тоғни кўрсатди булоқ:
Бир дев турар қўш қиличи бор.
Бунақасин кўрмаса ҳам у
Эзган янглиғ босди оёғин.
Сувдан ичиб – олиб малҳам у,
Йўлга тушди Қалқонқўл тағин.
Чиндан унга минг қабр қазиб,
Пойлар эди йўлин қиличдор.
Кимдир шоҳга заҳм етказиб,
Кетганидан эди хабардор.
Юрарди у шоҳдан яширин,
Оймомиқни кўзига босиб.
Душман ўлса, аён шоҳ сири:
Этар унга Оймомиқ насиб.
Жодугарнинг қилганин қазо
Кўрган эди уйига бориб.
Ул томондан келди бир садо,
Чангиб қолди йўллар оқариб.
Узунқулоқ сочин ғижимлаб,
Келар эди Қалқонқўл ботир.
Девни кўриб, тулпор гижинглаб,
Тисарилди олиб хавотир.

Отин ниқтаб Қалқонқўл аммо,
Тап тортмасдан келди бостириб.
Ярқ этгандай чақмоқдан само,
Дев қиличин тутди даст туриб.
Иккаласи олишди узоқ,
Қўш қиличин сермар Қиличдор.
Мушт туширар Қалқонқўл, бироқ
Мушти девга қилмас эди кор.
Эслаб қолди Қалқонқўл тўсат:
Девлар жони – вужуддан ташда.
Келиб тегди қилич шу фурсат,
Қулаб тушди Қалқонқўл тошга.
Ирғиб туриб курашди яна,
Мушти билан тўсди дев йўлин.
Йигит ҳориб бўшашди яна,
Кесиби тушди қилич бир қўлин.
Яқинлашса девни у тепиб,
Мушт туширди бир қўли билан.
Қўзларига дев тупроқ сепиб,
Қўш қиличин сермади бирдан.
Пилдиروقдай чирпираб осмон,
Сўнг Қалқонқўл йиқилди беҳуш.
Сезган янглиғ берганини жон,
Оқтулпори пишқирди нохуш.
Қалқонқўлнинг чиқса ҳам жони,
Сакраб тушди жасади яна.
Қиличдорнинг ошиб фиғони,
Қиличлади, бўлинди тана.
Девнинг бўлган ҳар бир парчаси
Қўлчаларга айланиб кетди.
Хужум қилиб девга барчаси,
Қиличдорни кўп афгор этди.
Ҳар қўлчанинг гўё кўзи бор,
Чанг соларди девни чамалаб.
Минг бўлакка бўлиб Қиличдор,
Минг қабрга кўмди амаллаб.

Униб чиқди мингта қабрдан
Мингдан зиёд қонга ботган қўл.
Чўзилишиб ҳаммаси бирдан,
Қиличдорга бермас эди йўл.
Зўрға ажраб, йўллар бўлиб қон,
Қиличдор дев кўздан йўқолди.
Ёрни чорлаб, қасрга томон,
Қўллар бари чўзилиб қолди:

“Сени кўриб тушимда,
Айрилганман ҳушимдан.
Ишқинг мени куйдирди,
Ўтлар ёқиб тўшимда.

Келди сендан совғалар,
Солди ҳижрон ғавғолар.
Жаҳон кездим сўроқлаб,
Тушди бошга савдолар.

Топдим излаб изингни,
Бир бор ўпдим юзингни.
Аммо етиб васлингга,
Қучолмадим ўзингни.

Ўмганимдан ўмилдим,
Минг қабрга кўмилдим.
Қиличлади Қиличдор,
Ўз қонимга чўмилдим.

Менман қирмиз лолалар,
Қора доғи – нолалар.
Шабнам кўрсанг, билгил у
Кўздан оққан жолалар”.

БЕШИНЧИ ҚЎШИҚ

1

Осмон шоҳнинг аҳволи оғир,
Жодугарга очди у аза.
Бор вужуди зирқираб оғрир,
Кирган девни қувди дарғазаб.
Ҳайдаб солди париларни ҳам,
Оймомиқни чақириб олди.
Кўзларига кўчиб дард-алам,
Неларнидир ғулдириб қолди.
Қиз англади: шоҳда кўп сир бор.
Дудуқланиб очди шоҳ дилин:
– Тилсиз шоҳнинг шоҳлиги бекор,
Тилдан қолдим, энди сен тилим.
Кетди чоғи девлардан путур,
Бири менга қилди суиқасд.
Бўлмас эди дев қалби букур,
Билолмадим қай дев – таги паст.
Ахир менда бор эди уч жон,
Кўринмасди ҳеч бири кўзга.
Тополмасди жоним ҳеч инсон,
Парилардан, девлардан ўзга.
Қилич дордан қиламан гумон,
Бўлиб турган унга кўз-қулоқ.
Уч жонимдан қолди битта жон,
Кирмоқ бўлса, хабар эт шу чоғ.
Энди юртни тергаймиз икков,
Сен номимдан берасан фармон.
Фавқулодда жоним олса ёв,
Яна қайта бахш этасан жон.
– Икки жондан бўлибсиз маҳрум,
Олса агар учинчисини ҳам,
Девлар менга қилмасми зуғум,

Қайдан сизга топаман малҳам.
– Тилсимқудуқ калити менда,
Осмон юртин удир имони:
У калитга кўзи тушганда,
Ҳеч бир девнинг қолмайди жони.
Аждар тоғда руҳлар ғори бор,
Очилмагай минг ёлвор, тилан.
Тоғ ёрилиб йўл беради ғор,
Тилсимқудуқ калити билан.
Агар кирсанг, ғорнинг ичида
Паррандаю дарранда кўпдир.
Не қуш кўрсанг дарахт учида,
У қуш сенинг жонингга жуфтдир.
Барча руҳлар маконидир ғор,
Қудуққа ҳам ғор ўзи посбон.
У қудуқда ҳаёт суви бор,
Ато этар ўлганга ҳам жон.
Мен кўрсатган йўлу йўриққа
Амал қилгин, ёвликка йўйма.
Лекин асло тилсимқудуққа
Калитингни тушириб қўйма.
Агар тушса, портлар Аждар тоғ,
Руҳ ғоридан қолмайди асар.
Дев-парилар тополмас паноҳ,
Барча сеҳру тилсимлар тугар.
Зерикарли кечади ҳаёт,
Мамлакатни босиб олар ёв.
Ҳозир менинг икки руҳим ёт,
Руҳлар фақат берилар бирров.
Нечун сенга айтдим ишониб,
Боисини ўзинг биласан:
Девлар мендан кетишди тониб,
Неки десам, шуни қиласан.
– Калит қайда? Кўрсатинг-чи, бир,

Қизик экан бундаги олам.
– У калитнинг турар жойи сир,
Қўравермас уни ҳар ким ҳам.
– Ундай бўлса ўлсангиз агар,
Қайдан сизга топаман даво.
– Менинг шартим аввал сен бажар,
Сенинг шартинг этганман адо.
Келтиртирдим ойнаи жаҳон,
Не истасанг, бажардим барин.
Муҳаббатдан кеч энди, жонон,
Шу бугундан бўл менинг парим.
– Майли, ваъда берайин, шоҳим,
Келган бўлса ойнаи жаҳон.
Кечинг фақат менинг гуноҳим,
Йиғиб олинг бироз куч-дармон.
Олиб келсам ҳаёт сувидан,
Балки тезроқ кучга инарсиз.
Курашайин қайси дев билан,
Бирон сирсиз, бирон ҳунарсиз.
Бериб қўйинг калитни менга,
Қиличдор ҳам бермасин хатар.
Бўлсак тахтга иккимиз эга,
Ҳар қандай ёв инига йитар.
Дардингизни қувайлик аввал,
Шартингизга сўнг бўлай рози.
Оймомиқдан шод бўлиб бу гал,
Дадил чиқди шоҳнинг овози.
Порлаб унинг кўзида умид,
Титраб зўрға ўрнидан турди.
Оймомиққа бериб бир калит,
Доимий берк хонага юрди.
Дур қадалган биллурий қандил,
Хона ичра сочар минг хил нур.
Кўзни олар улкан бир сандиқ,

Ичи тўла жавоҳир ва дур.
Сандиқ ичра сандиқ чиқди бир,
Ўйнаб кетди Осмон шоҳ кўзи:
– Шу сандиқда, – деди, – барча сир,
Калит сенда очақол ўзинг.
Калит солиб дарҳол Оймомиқ
Шошди воқиф бўлмоққа сирдан.
Бирпас турди жаранглаб сандиқ,
Сўнг шарақлаб очилди бирдан.
Қондек қирмиз кимхоб устида
Порлар эди ажиб бир калит.
Товланарди кимхоб остида
Тағин қанча дуру марварид.
Ўз жойига калитни қўйиб,
Тахтга қайтиб келишди икков.
Тутқич бермас Оймомиқ ўйи,
Ёнар эди бир ўтда лов-лов.
Ёр дарагин билсайди тезроқ,
Қайда юрса ботир Қалқонқўл.
Ҳозир унинг қўли узунроқ,
Билса унга чўзар эди қўл.
Нечун яна қилмайди ҳужум
Ё юрибдими тилсимда ҳамон.
Келиб қолди Қиличдор шу зум,
Дарвозани қоқди у чаққон.
Тили бўлиб шоҳнинг Оймомиқ:
– Турсин, – деди, – тишда у кутиб.
Билмоқ учун қудратин аниқ,
Чиқди қўлга калитин тутиб.
Оймомиқни кўриб Қиличдор,
Ақлу ҳушин йўқотди буткул.
Зўрға деди: – Шоҳга арзим бор,
Айтгин, мени қабул қилсин ул.
Калитини деди сермаклаб:

– Энди қулсан сен Оймомиққа!
Дев ортига кетди эмаклаб,
Нуқта бўлиб сингди уфққа.
Калитини этиб имтиҳон,
Хосхонага кирди Оймомиқ.
Ухлолмади дил ўртаб ҳижрон,
Қулоғига чалинди қўшиқ:

“Қирмиз лола – қўлимдир,
Қора доғи – йўлимдир.
Йўл топмаса садоқат,
Муҳаббатга ўлимдир”.

2

Тонг ёришди. Қон билан ювди
Қуёшини лолазор уфқ.
Субҳи сабо уйқусин қувди,
Кўзин аста очди Оймомиқ.
Керишаркан кўзин уқалаб,
Ёдга тушди ойнаи жаҳон.
Бир иштиёқ дилга ўт қалаб,
Излаб қолди кўзгуни шу он.
Топиб олиб шоҳ айтган ердан,
Очиб боқди – ғаройиб кўзгу.
Денгиз янглиғ шовуллаб бирдан.
Одам мисол тилга кирди у:
– Дерлар мени ойнаи жаҳон,
Яралганман Оймомиқ учун.
Бутун борлиқ бағримда ниҳон,
Ниҳон эрур кечмиш ва бугун.
Хизматингга ҳозирман мудом,
Кўксим очиқ сен истаган пайт.
Шоҳми, гадо – кечмишин тамом
Кўрсатурман, керак кишинг айт.

– Қалқонқўлим кечмишин кўрсат,
 Менинг ёлғиз керагим ўша.
 Қалқонқўлим қайда бу фурсат,
 Кўрсат, менинг юрагим ўша!
 – Қалқонқўлми? У – буюк фахр!
 Ундай мардни кўрмаган ҳаёт!
 Тубсиз Уммон остидан ахир,
 Удир мени олиб келган зот...
 Жонлантирай кечмишин бутун,
 Ботирлигин ўзинг кўриб бил.
 Кўрсатаман тасвирин беун,
 Тугагунча сен ҳам тоқат қил.
 Жимирлашиб ойнанинг юзи,
 Пайдо бўлди Қалқонқўл отда.
 Чақнаб кетди Оймомиқ кўзи
 Илк бор кўриб ёрин ҳаётда.
 Қалқонқўлни қийнаган тақдир
 Ўтди бир-бир бамисли рапид*...
 Аён бўлди қизга барча сир,
 Бироқ сўнди ундаги умид.
 Ахир, ана, ойна юзида
 Қиличдордан енгилган тасвир.
 Армон кезар ботир кўзида:
 Мушти девга қилмади таъсир.
 Қалқонқўлнинг мадори қуриб,
 Отдан ерга йиқилди ночор.
 Қиличини кетма-кет уриб,
 Қиймалади уни Қиличдор.
 Шунда ҳам у чекмади нола,
 Мингта қўлга айланиб кетди.
 Минг қабрдан унди минг лола,
 Ишқ даштини лолазор этди.
 Қонли қўлдек қирмиз лолалар
 Қаср томон чўзилиб чорлар.

Инграб ётар сўнгсиз далалар,
Қуёш ишқдай кўк узра порлар.
Қуёшни ҳам ботирар қонга,
Лолазордек қон сочган уфқ.
Лолазордан қаср томонга
Оқиб ётар туғёнкор қўшиқ:

“Ўмганимдан ўмилдим,
Минг қабрга кўмилдим.
Қисматимда бор экан,
Ўз қонимга чўмилдим.

Аммо таслим бўлмасман,
Ишқим баҳор – сўлмасман.
Ёр васлига етмасдан,
Ўлолмасман, ўлмасман...”

Ойна юзин қоплаб лолазор,
Денгиз янглиғ чайқалиб турди.
Йигит шунча чекканда озор,
Не учун у курашмай юрди?!
Қиз кўнглини бу жонли тасвир
Хайрон этди ҳам этди вайрон.
Мумкинмикин топиб бир тадбир,
Лолазорга бахш этмоқлик жон?
Қизни эзиб кўрғошин савол,
Ҳижрон ўти юрагин ёқди.
Ёр васлига тополмай аъмол,
Қайта-қайта тасвирга боқди.
Ва сўради: – Ойнаи жаҳон,
Тириларми Қалқонқўл қайта,
Ёр васлига борми ҳеч имкон?
Агар бўлса, ким уни айтар?

– Бор нарсани этаман тасвир,
Ўтмиш менга эмас муаммо.
Аён этгум рўй берса не сир,
Айтолмасман эртани аммо.
Гўё мушук қолгандек кириб,
Таталарди ичини ўкинч.
Лолазорни келмаса кўриб,
Безовта қалб туrolмасди тинч.
Йўл бошлади лолазор қирга,
Оймомиқнинг дилин ўртаб ғам.
Ҳамроҳ бўлиб у билан бирга,
Лолазорга борди Ойпар ҳам.
Кезди икков, сезгандек гўё,
Яшнаб кетди лолалар юзи.
Лолаларда рўй берди рўё:
Ўпиб, искаб Оймомиқ изин,
Жонли қўлдек чўзилиб, аниқ
Сийпаб қолди оёғин, барин.
Қай томонга юрса Оймомиқ,
Талпинарди шу тараф бари.
Яқинига боргани билан,
Интилмасди Ойпарга бироқ.
Бармоқ тишлаб Ойпар ҳайратдан,
Оймомиққа кўрсатди шу чоғ:
– Лолаларга қаранг, маликам,
Одам каби боқар сиз томон.
У хўрсинди: – Қани, чинакам,
Бўлиб қолса бари бир инсон.
Сўнг у силаб лолани аста,
Дилдан ёниб тўкди томчи ёш:
Меҳри эди унга пайваста –
Меҳр бўлиб порлади қуёш.
Кўзёш томган лоладан бехос
Янграб кетди ажиб бир қўшиқ.

Гўё лола ёниб куйлар, рост,
Оймомиқнинг исмини қўшиб:

“Оймомиғим, оймисан,
Нури ойдан боймисан?
Ой тунлари чўмилган,
Қўшиқ тўла соймисан?

Рўмолчангнинг бўёғи –
Ҳижрон эзган ишқ доғи.
Юрагимда ҳилпирар
Бўлиб севги байроғи.

Сенсан ёлғиз тилагим,
Қонга ботган билагим.
Ол лолалар қўлимдир,
Кафтимга тўк юрагинг...”

Юксак тоғлар, кенг далаларни
Ўтли қўшиқ жаранги тутди.
Бир-бир ўпиб қиз лолаларни,
Меҳрин тўкди, юрагин сўтди.
Бу қўшиқдан ҳатто Оқтулпор
Етиб келди шу заҳот кишнаб.
Кўздан ёши оқиб шашқатор,
Етиб келди Ёлдор ҳам пишнаб.
Отлар чўкди лолазорда тиз,
Кўзларидан кўчди чақмоқлар.
Икки отга минди икки қиз,
Йўл соғинган отлар ўйноқлар.
Улар қайтди: Ойпар кўп ҳайрон –
Ортиб борар дилда саволи.
Оймомиқнинг юраги вайрон –
Лолазорда қолди хаёли.

3

Лолазорга бориб ҳар сафар,
Нола қилиб Оймомик чўкди.
Ҳар кун қолиб чошгоҳга қадар,
Лолаларга қалбини тўкди.
Меҳрин тўкса чиқарди униб
Оқ толалар лола кафтида.
Йиғарди қиз меҳрини суниб,
Тола сеҳрин сезди афтидан.
Қайтар эди мунгга тўлиб дил,
Адо этмас шоҳнинг фармонин.
Ойпар билан бириктириб тил,
Олмоқ бўлди Осмон шоҳ жонин.
Аста кирди икков ярим тун,
Хуррак отиб ётар ўрнида.
Нафас бирла шоҳ жони қузғун
Кириб-чиқар эди бурнидан.
Улар тутиб қузғунни маҳкам,
Бермадилар киришга имкон.
Бир тўлғониб Осмон шоҳ шу дам,
Кўз очолмай таслим этди жон.
Ҳамма пари юлиб қолди соч,
Билмас шоҳга ким қазганин чоҳ.
Куч – калитда: девлар ноилож,
Оймомикни кўтаришди шоҳ.
У буюрди: – Қайда, не хатар,
Билиб келинг турмасдан қараб!
Келтиргали юртлардан хабар,
Дев-парилар кетди ҳар тараф.
Лолазорга боришни бироқ,
Ўзи ҳар тонг қилмасди канда.
Лолаларнинг кафтидан оппоқ
Толаларни терар борганда.
Букун тағин териб олди у,

Дарди ошди кун ўтган сайин.
Оқ толалар юмшоқ ва майин,
Имкон излаб ўйга толди у.
Отарми деб муҳаббат тонги,
Кеча-кундуз тинчи йўқолди.
Ногоҳ унинг ёришиб онги,
Тилсимқудуқ калитин олди.
Топиб бориб руҳлар ғорини,
Калитини тутди таваккал.
Англагандай қизнинг зорини,
Тоғ ёрилиб кетди шу маҳал.
Ичкарига кирди у карахт,
Кўзин очди бироз йиғиб ҳуш:
Қаршисида тиллабарг дарахт,
Энг учида пат тарар оққуш.
Тилсимқудуқ сувидан олиб,
Оққуш бўлиб учди уй томон.
Синаб кўрди озроқ сув солиб,
Толаларга кирди гўё жон.
Сувнинг барин қуйди қувониб,
Бир каромат рўй берди шу зум:
Қаршисида ёри жонланиб,
Турар эди этиб табассум.
Ёрилгудек бўлиб юраги,
Босди ёрин юзига юзин.
Сўзломаслар, жилмаяр, кулар –
Бир-бирида ўзларин топиб.
Қирқ кечаю қирқ кундуз улар,
Хосхонани олдилар ёпиб.
Билдирмасдан қасрнинг “сирин”
Юртни Ойпар бошқарди бутун.
Севишганлар уйқуси ширин –
Туришдилар қирқ биринчи кун.
Ер юзини айланиб шу вақт,

Дев-парилар келишди қайтиб.
Кўрди бари: Оймомиқ хушвақт,
Унутилган азаллик пайти...
Сезишдилар: недир берган рўй.
Бири деди: – Одам иси бор.
Ойпар деди: – Нодон, гапнинг қўй,
Шоҳимиз ким? Бунча фаҳминг тор?!
Девлар бири боқди анграиб,
Миқ этмади ҳеч бири бироқ.
Оймомиқ ҳам ғазабин тийиб,
Чопарларни қилди сўнг сўроқ:
– Қани, айтинг, ўқрайтирмай кўз,
Қаер вайрон, қаерлар обод?!
Машрик кетган девлар олиб сўз,
Сафаридан берди ҳисобот:
– Эли тарқоқ, аҳволи ночор,
Ҳали-бери кўтаролмас бош.
Улар қорни тўйган кун – бозор,
Кўчаларда сасиб ётар лош.
Елкасига минганни – сизлар,
Муштлаганни катта деб атар.
Шунча кезиб сезмадик бизлар,
Машрикда йўқ бирон бир хатар.
Бир бурда нон – уларнинг аҳди,
Қуллар бору йўқ унда инсон.
Бу ҳам бўлса биз – девлар бахти,
Хоҳлаганча сурамиз даврон.
– Мағриб сари борганлар айтинг,
Қандай яшар у ёқда одам?
– Билдик, шоҳим, саёҳат пайти:
Чин инсонлар мағрибда ҳам кам.
Одам эмас, машрикда агар,
Яшар бўлса асосан қуллар.
Мағриб ёқда тулкилар яшар,

Улар ортдан ўз дўстин пуллар.
Истаган кез бостириб бориб,
Талаш мумкин молу мулкени.
Керак бўлса, қувмасмиз ҳориб,
Тутиб берар тулки тулкени.
Йўқдир бизга кўзин тиккан жон,
Хуллас, шоҳим, бўлинг хотиржам.
– Биз боргандик жанубга томон,
Эллар муте.
– Хавфсиз шимол ҳам.
Учратмадик бирон жасур кўз,
Улар бўйнин букиб қўйган қор.
– Чамбил борган париларга сўз,
Унда қандай янгиликлар бор?
– Чамбилда ҳам қолмабди одам,
Айланибди шайтонга бари.
Эркак тугул қизларида ҳам,
Номус-орнинг йўқдир асари.
Алпомишлар замони ўтган,
Сизсиз сўнгги Барчиннинг зоти.
Бир ботир йўқ жиловни тутган,
Йўл чангитмас Гўрўғли оти.
Ҳозир унда кўрсатиб кучин,
Йиқилганни тепаиб қолишар.
Болалари онаси учун,
Отасидан пора олишар.
Бўлмас аммо айбдорни ушлаб,
Юришади минг тусга кириб.
Кутиб олиб ҳатто хуш-хушлаб,
Ажалга ҳам беришар фириб.
Тингловчи йўқ Чамбилнинг оҳин,
Сиз у ердан олманг хавотир.
Осмон ости сизники, шоҳим,
Ҳали ундан чиқмас баҳодир.

Қарс очилиб шу дамда эшик,
Қалқонқўлнинг келди товуши –
Уй тебранди бамисли бешик,
Учди деву парилар хуши.
– Ким у, – деди, Чамбил юртидан
Энди ботир чиқмайди деган?!
Ким у халқни сотиб ортидан,
Ботирларин бошини еган?!
Илон кўрган чумчуқдай чувлаб,
Қочиб қолди парилар шу зум.
Девларни ҳам юборди қувлаб,
Энди улар ўтказмас зуғум.
Лек жойидан кўчди қоя-тош,
Кўчган тошни тўхтатмоқ маҳол.
Маликаой қотирарди бош,
Билди – энди девлари дажжол.
Девлар билан туриб тонг-саҳар,
Жанг қилмоққа Қалқонқўл мустар.
Оймомиқни чорларди сафар –
Чамбил сари йўл олмоқ истар.
Иккисида икки хил орзу,
Тутқазмасди ўйлар барини.
Майин силаб ярим тун уйқу,
Қовуштирди киприкларини.
Тонгда девлар бошлади хужум,
Тош зарбидан тебранди қаср.
Сачраб турди Қалқонқўл шу зум,
Оймомиғи ғафлатга асир:
Ётар эди маст уйқуда у,
Чамбил юртин тушида кўриб.
Турса, тушиб девларга қутқу,
Қочар эди калитин кўриб.
Аяб уни Қалқонқўл бироқ,
Уйқусига бермади халал.

Муштан ўзга йўқ унда яроқ,
Отга миниб учди у жадал.
Бориб дарҳол киришди жангга,
Девлар аввал унга берди дош.
Осмон ости қоришиб чангга,
Зув-зув учди ҳар томондан тош.
Курашарди Қалқонқўл ҳориб,
Девнинг кўпи ажралди кўздан.
Шоҳ қасрига Қиличдор бориб,
Дарвозани урди туйқусдан.
Бироқ тўсди парилар олдин,
Йўл бермади очишга Ойпар.
Кирса, олиб шоҳлик калитин,
Берар эди Қиличдор хатар.
Оймомиқ ҳам турди уйқудан,
Калитини олди шу заҳот.
Қалқонқўлни топмай парқудан,
Қалби унсиз кўтарди фарёд.
Кўкка ўрлаб оҳининг дуди,
Кўзёш тўкди тўшакка қараб.
Ўтдай ёниб бутун вужуди,
Тилсимликка уйғонди ғазаб.
Ташга чиқди Оймомиқ малак,
Парилари изғишиб елди.
Қиличдордан беришди дарак,
Хўл ўтиндай у тутаб келди.
Дарвозани очиб, калитин
Тўғрилади Қиличдор томон.
Қиличдор дев тўсганча бетин
Ғойиб бўлди кўздан шу замон.
Суриштирди ёрин Оймомиқ,
Ҳеч паридан чиқмади садо.
Жавоб берди жаранглаб сандиқ:
Қиз истагин этмоқчи адо.

Тилсим кудуқ калитин олиб,
Оққуш бўлиб қиз учиб кетди.
Йўл-йўлакай ўйи чувалиб,
Аждар тоққа бир зумда етди.
Жанггоҳ эди бутун тоғу қир,
Кўкдан кафтдай турар кўриниб.
Кўп девларнинг кўзлари сўқир,
Тошлар аро юрар суруниб.
Қалқонқўлга тушганда кўзи,
Оққуш қоқди қалқиниб қанот.
Ботирининг ёлғиз бир ўзи
Девлар аро сурур эди от.
Уч-тўрт бора айланди Оққуш,
Йигит узра тилаб куч-мадад.
У тинмасдан туширарди мушт,
Девлар кўзин мўлжаллаб фақат.
Девлар қочди Оққушни кўриб,
Ботир боқиб ҳайратда қолди.
Ёр олдига юрмади қўниб,
Мағриб сари Оққуш йўл олди.
Ғорга бориб қўнди сўнг Оққуш,
Бир юмалаб аслига кирди.
Кўраётган каби гўё туш,
Сархушланиб ғор томон юрди.
Тилсимкудуқ калитин тутди,
Тоғ шарақлаб берди унга йўл.
Кўз олдидан девлари ўтди,
Ҳаммасига силкиди у қўл.
Теккан эди жонига тилсим,
Кечди сулув парилардан ҳам.
Сехру жоду дастидан ҳеч ким,
Чекмаса дер энди сира ғам.
Аммо унинг паришон ўйи,
Ачинарди тилсимкудуққа.

Ичди жонбахш сувидан тўйиб,
Наҳот, уни чиқарса йўққа.
Ҳа, у қўлга калитин олиб,
Кўзи қиймай қудуққа отди.
Қудуқ ичи бир ларза солиб,
Паст овозда булкиллаб ётди.
Сўнгра бирдан гумбурлади тоғ,
Туғаб битди тилсимли дунё.
Дев-парилар йўқолди шу чоғ,
Бўлиб қолди бариси хулё...

5

Боши узра учиб ўтган қуш,
Қалқонқўлни қолдирди ҳайрон.
Аланглади кўтарганча мушт,
Қолмаганди девлардан нишон.
Девлар қайга боғлади қанот?
Қасрга у от сурди чўчиб.
Бехос портлаб Аждар тоғ, ҳайҳот:
Йиқилди у отидан учиб.
Оти искаб,
Бир ҳазин кишнаб,
Бўйнин чўзиб чўкди шикаста.
У отининг ёлидан ушлаб,
Миниб олди эгарга аста.
Кирган чоғи қасрга, тағин,
Уни ваҳм айлади асир:
Паризодлар олмас эди тин,
Хувилларди кимсасиз қаср.
Пайдо бўлди қайдандир Ҳулкар,
Бош қотирди яна бир жумбоқ.
Қиз кўзида йўқ эди хатар,
Порлар эди мисли қўш чироқ.

– Қаранг, оға, қандай осуда,
 Йўлиқдими дейманда Хизир.
 Юрар эдим Ойпар тусида,
 Ўз аслимга қайтдим мен ҳозир.
 Бу даргоҳда тугади тилсим,
 Йитиб кетди девлару пари.
 Қайда қолди Оймомиқ синглим,
 Унинг иши, чамамда, бари.
 – Ҳа-ҳа, сизни танидим, Хулкар.
 Елган эдим ёримни кўзлаб.
 – Бўлиб Оққуш: қаноти укпар,
 Кетган эди у сизни излаб.
 Йигит қайтди ортига шу дам,
 Ўқдай учди Ёлдор ёйиб ёл.
 Оқтулпорга миниб Хулкар ҳам,
 Қувиб кетди ортидан дарҳол.
 Излай-излай улар айнаи шом,
 Оймомиққа келишдилар дуч.
 Ҳорган эди Қалқонқўл тамом,
 Ёрин кўриб кирди бирдан куч.
 Ҳатто қайтди ортига қуёш,
 Қайта бошдан бошланди кундуз.
 Тўкди улар қувончдан кўзёш,
 Юзларидек яшнар дала-туз.
 Таниёлмай Хулкарни фақат,
 Боқар эди Оймомиқ ҳайрон.
 Хулкар кўзи тиланиб шафқат,
 Сўзлаб берди ўтмишин бийрон.
 Оймомиқ ҳам отга мингашди,
 Лолазорга боришди улар.
 Таниб бўлмас лолазор даштин,
 Юлдуз янглиғ чарақлаб кулар.
 Оймомиқ дер: – Қалқоним менинг,

Келганман мен бу ерга кўп бор.
Эслий олсанг қўлларинг сенинг,
Унган эди бўлиб лолазор.
Қара, бегим, лола шоналаб,
Чаноқ тўла оппоқ толалар.
Лола эмас, ғўза де, ғўза,
Унган унда сен чеккан зорлар.
– Унган ғўза? Мунча у ғўзал,
Кафтларида севгимиз порлар!
Қиз қалбида бир меҳр қўзиб,
Кўзи унинг кўзёшга бўкди:
– Чорладинг сен қўлларинг чўзиб,
Кафтларингга қалбимни тўкдим.
– Ҳа, силадинг қўлим-лолани,
Севгинг менга жон берган эди... –
Йигит териб оппоқ толани:
– Бу оқ тола қалбингиз, – деди, –
Чаноқларда қатланган қат-қат,
Ишқ дардида қон бўлган жигар.
Хароб эрур Ишқни Садоқат,
Асролмаса шу тарзда агар.
– Севгимизни этдинг сен ялов,
Ишқ юлдузи кафтингда ёниқ.
Хулкар билан Қалқонқўл икков,
Оқ толани аташди момиқ.
Момик ичра уруғи ҳам бор,
Демак, унар экса гар уни.
Кўтарилди диллардан ғубор,
Чехраларда порлар бахт куни.
Оймомиқнинг номини бериб,
Момикларни қолдирсин нечун?
Битта қўймай кетишди териб,
Чамбил сари жўнарган шу кун.

Аждар тоғдан ўтганда ошиб,
Кўринди бир сайёҳми, чўпон.
Келиб қолди от суриб, шошиб,
Хулкарини қидириб Чўлпон.
Бўлибди ул тилсимдан озод,
Ишқ ўтида ёнибди тағин.
Хулкар уни қаршилади шод,
Соғинч очди қайноқ қучоғин.
Этишганди улар аҳд-паймон,
Жоду йиллар – ўртада соқов.
Қалқонқўлга қўл берди Чўлпон,
Ака-ука тутинди икков
Ва тўртови қилишди қарор,
Қувмоқликка Чамбилдан ёвни.
Олсин дея ишимиз барор,
Улар силтаб тортди жиловни.
Кетди отлар юлдуздай учиб,
Дупурлардан суйсинди Чамбил.
Кўзлар дийдор майидан ичиб,
Юрт меҳридан товланарди дил.
Хабар топиб улардан душман,
Йўллариға ташлади лашкар,
Йўллариға чиқиб ёсуман,
Тутди оғу қўшилган соғар.
Беролмади барибир фириб,
Ўз кўзёши соғарни ювди.
Икки ботир душманни қириб,
Битта қўймай Чамбилдан қувди.
Ким дўст – топди Чамбилдан паноҳ,
Кай кас душман – еди таъзирин...
Қалқонқўлни кўтаришди шоҳ,
Бўлди Чўлпон унинг вазири.
Юртни чорлаб Қалқонқўл, Чўлпон,

Тўй беришди қирқ кеча-кундуз.
Дарёлардан олинди тўғон,
Ҳаёт бобо кезди дала-туз.
Илк бор юртда эктириб момиқ,
Улар юртнинг номусин ёпди.
Кўмаклашди Ҳулкар, Оймомиқ,
Чамбил яна бахтини топди.
Яна довруғ қозонди Чамбил,
Қайтиб келди тағин хур ҳаёт.
Энди халқи тишлаб турмас тил,
Дея олар ёв босса: “Мамот!”

ХОТИМА

Шу-шу, турмуш ўтибди ширин,
Ҳамма ҳайрон оппоқ момиққа.
Аммо момиқ – пахтанинг сирин,
Ҳулкар айтиб юрар қудуққа.
Донин экса, ундан бир баҳор,
Дўза униб, ишқ урибди бонг.
Куз чоғи сир бўлибди ошкор –
Оймомиғин куйлабди ҳар тонг...

МУНДАРИЖА

СЎЗ БЕРИНГ МЕНГА

Лабимдаги қўшиқ	4
Кечирмасман	5
Баҳор севгиси	6
Умр йўлдошимга	7
Қайтиш	8
Пора	9
Надир	10
Кўнгил мулки	11
Хаёл ва рўёб.....	11
Чегарачи ўйлари	12
Сўз беринг менга	13
Роз	15
Нота дафтари	18
Соянгман	19
Кулол меҳри	19
Ер ва деҳқон	19
Тўртлик	20
Улуғ юпанч	20
Тонгни кутиб	21
Ялтирар ҳавас	22
Шувутлик	23
Белбоғ	25
Покиза ошнам	26
Ёлғончи кунлар	27
Ватандан айирди	28
Мақолга қўшимча	29
Тинчланди руҳ.....	29
Бахшидадир сенга юрагим	30
Ҳумо кўнди	31
Келажак	32

З А Н Г**ҲАЗИЛ-МУТОЙИБАЛАР**

Шоирлар “Тирик балиқлар” дўконида	34
Ароқ ҳақида ким қандай ёзар эди	38
Ота ва гўдакларнинг айтишувлари	48

ҲАЖВИЙ ШЕЪРЛАР

Ҳасадгўй	54
Кўзбойлоғич, саҳнани бўшат	56
Тил найзаси	57
Миш-мишчилар	57
Юмалоқ хатлар	60

ЭПИГРАММАЛАР

Ювилган виждон	62
Тиканлар ҳам	62
Занг	63
Жумбоқ	63
Балиқлар	63
Бақалар	64
Туҳфатнинг хуштаги	64
Антиқалик	65
Тамоқхўр тамоғининг сўнгги тилаги	65
Сўз аравакаши	66
Танишув	66
Сукут аломати	66
Отасининг боласи	67
На ҳожат	67
Шоқосимнинг “бедана”си	67
Кашанда	67
Писмиқ	68
Кўприк ва кўпик	68
Хўп-хўпчи шарҳи	68
Манман ҳаваскор даъвоси	68
Балчиқ	69

МАСАЛЛАР

Айиқ тиргаги	70
Тулки омборчи	70
Дайди кучук	71
А? Ҳа!	71

МАНГУ ЁДГОРЛИК

БАЛЛАДАЛАР

Тонг соғинчи (Сонетлар гултожи)	73
Шоир	81
Мангу ёдгорлик	85
Занжирбанд бургут	90
Гўзаллик қисмати	100
Қўллашган қўллар	116
Қўлтиқтаёқ рақси	129
У	134
Орол. Орол – ярадор юрак	137
Ўйилган кўз.....	138
Дарёлардан маҳрум орол.....	141
Она сутидаги доғ.....	142
Орол – ўзимиз.....	143
Шоир умри	145
Шоир эди катта ўғил	149
Лорелея ва Лайли	152
Бир уй эшиги ҳақида уч баллада	157
Уруш ва тинчлик	159

ДОСТОНЛАР

Уй муборак	165
Молухулё	188
Оймомиқ ва Қалқонқўл.....	225

Адабий-бадий нашр

ЭРГАШ МУҲАММАД
АТОРУҲ

ЯРАДОР ЮРАК

Шеърлар, манзумалар, дostonлар

Муҳаррир *Дилрабо Мингбоева*
Бадий муҳаррир *Шамсиддин Ходжаев*
Мусахҳих *Дилфуза Маҳмудова*
Саҳифаловчи *Азамат Қаямов*

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

«ADABIYOT NASHRIYOTI»

Нашриёт лицензияси: № АА 0043. 27.01.2021

100129, Тошкент, Марказ 15. 1/90.

e-mail: mashkhur-press@mail.ru

Босишга 2021 йил 18 августда рухсат этилди.
Бичими 84x108 $\frac{1}{32}$. Офсет босма. “Cambria” гарнитураси.
Шартли босма табоғи 13,44. Нашриёт босма табоғи 16.
Адади 1000 нусха.

“MASHHUR-PRESS NASHRIYOTI” МЧЖ
матбаа бўлимида чоп этилди.

“ADABIYOT”
NASHRIYOTI

ISBN 978-9943-6781-6-3

9 789943 678163